

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΜΑΪΟΣ 1950

ΑΡ. 179

ΣΥΝΗΘΙΣΑΜΕ ΠΑΝΤΑ ΝΑ ΛΕΜΕ....

Ἀπόψε ὁ κρίνος τῆς καρδιάς μας
τὰ βλεφάρὰ του ἀπὸ τὴ νύστα κλείνει
κι' ἀπαλογέρνει στὸ κρεββάτι τῶν ὀνείρων...

Ἀυτὰ ποῦ σοῦ λέμε εἶναι πάντα τόσο ἀπλά.
Γιατὶ δὲ θέλεις νὰ μᾶς ἐνθαρρύνεις
στὶς ἐξομολογήσεις τῶν φτερῶν τῶν ὀνείρων ;
Θέλεις τίς σκέψεις καὶ τίς δικαιολογίες
νὰ τίς καταδικάζεις ἔτσι ἐρήμην ;
Στὰ πρόσωπά μας ἕνας ἀγέρας φυσᾷ τὸ θυμὸ του
καὶ χλωμιάζει τὰ φύλλα τῶν πόνων τῆς σκέψης μας,
ποῦ πέφτουν τρομαγμένα,
σὰν τὸ φῶς ποῦ τρεμοσβίει μὲς στὸ καντήλι,
ἀντίκρου στῆς Γιαγιάς τὸ εἰκονοστάσι,
τὴν ὥρα ποῦ πάει τὸ λάδι του νὰ λείψει.

Ἐσὺ ἀνεμίζεις τὰ στάχια τῆς σκέψης μας
καὶ παραλύεις τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας.
Σ' ἀπασχολοῦν πολὺ πάρα πολὺ τὰ περασμένα
καὶ σὲ πειράζει φαίνεται τὸ παρελθόν.
Δὲ χορταίνεις ποτές σου τὸ παρὸν
καὶ δὲ φυτεύεις στὸ μέλλον σπόρους ἐλπίδων·
κι' ἀκόμα δὲν προσμένεις τὴν ὥρα τῶν βροχῶν νὰ τοὺς θλαστήσει.
Θαρρεῖ κανεὶς, πῶς περπατᾷς
μὲ τὸ κεφάλι στριμμένο πάντα πρὸς τὰ πίσω.

Σὰν ἔφυγες, ξέχασες φαίνεται καὶ πῆρες μαζί σου
τὰ ἡμερολόγια τοῦ μυαλοῦ μας,
κι' ἄφησες πίσω σου τὴν ἀπολιθωμένη σκέψη νὰ μαζεύει
τίς μαργαρίτες τῆς ἀμφίβολης ἐλπίδας...
Μ' ἀγαπᾷ ; ... Δὲ μ' ἀγαπᾷ ;

Θυμᾶσαι τὸ ἀλφαθητᾶριο τῆς ζωῆς μας ;
Σοῦ τὸ μάθαν τὰ χεῖλη μας
καὶ τ' ἀπάγγελλαν τόσο καλὰ τὰ δικά σου τὰ χεῖλη
—σὰν τὴ μικρὴ βαφτιστικιά μας,
ποῦ φέτος πάει σχολεῖο,
καὶ τῆς ἀρέσει νὰ μᾶς διαθάζει τὰ μαθήματά της,
σὰν τὴν καθίζουμε κάθε φορὰ στὰ γόνατά μας.

Ποτές δὲν καταλάβαμε τὸ κακὸ ποῦ μᾶς ἔγινε.
Γι' αὐτὸ τὸ τραγούδι σου γδάρθηκε μὲς στὸν ἀγέρα·
γι' αὐτὸ ὁ πόνος μας ἔγινε ἄρπα
τῆς φτωχῆς γυμνῆς μας καρδιάς,
π' ἀγκυλώνει τὰ βήματά της στ' ἀγκάθια τῆς σιωπῆς,
στῆς μοναξιάς τὸ μονοπάτι ποῦ ὀδεύει.

Θὰ ἦταν ἄρκετὸ νὰ πεθαίναμε τότες :
Μὰ εἶναι ὀρισμένα πράγματα

πού δὲ μπορεῖς νὰ τοὺς δώσεις
 ἄλλο χρῶμα ἀπ' τὸ δικό τους,
 ἄλλη χροιά, ἄλλην ὄψη, νὰ τὰ κάνεις ν' ἀλλάξουν.
 Τὶς ἐρυθρὲς παπαροῦνες τῆς καρδιάς
 πῶς μπορεῖς λευκὲς νὰ τὶς θάψεις ;
 Πῶς, ἀφοῦ οἱ πληγῆς τοὺς διαρκῶς αἶμα στάζουν ;

“Ὅ,τι ἔγινε... δὲ μεταγίνεται.
 Κι' ὅμως συνηθίσαμε πάντα νὰ λέμε
 πῶς θὰ ἦτανε πιὸ καλὰ ἀν....

Τί μᾶς μένει ἄλλο νὰ κάνουμε ;
 Ἐφοῦ τὴν καρδιά μας τὴν κλείδωσαν
 μὲς στῆς θραδιάς τὸ μαῦρο σκοτάδι ;
 Πῶς θὰ ἔγοῦμε περίπατο ;
 Πῶς θὰ ἔγοῦμε σεργιάνι ; Δίχως καρδιά ;
 Δίχως φῶς τῆς σεληνῆς
 πῶς θὰ ἴδοῦμε τὰ δάκρυα,
 πού θὰ ὑγράνουν τὰ μάτια μας ;

Πόσο εἶν' ὁμορφα τὰ μικρὰ ἀστεράκια
 μὲς στὸ σκοτάδι, τὰ μάτια σου.
 Τοὺς ἀρέσει σὰν πάντα νὰ μᾶς κοιτάζουν
 τόσο ψηλὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τους
 μὲ μιά ἀστραπὴ εἰρωνείας...

Νὰ μποροῦσα νὰ τᾶθλεπα ;
 Ἡ καρδιά μας κρυώνει — πουλι δίχως ταῖρι,
 πού δὲν ἔχει φωλιά, πού δὲν ἔχει
 ποῦ νὰ πάει νὰ κουρνιάσει....

ΜΙΚΗΣ Α. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Κ' ἩΡΘΑΝ ΑΠΟΨΕ...

Κι' ἦρθαν ἀπόψε, κι' ἦρθαν, τὰ μεσάνυχτα,
 τῆς πέρα χώρας οἱ καῦμοι κουρσάροι
 κι' ἦρθαν στὸ παραθύρι μου οἱ πεντάμορφες
 μὲ τὸ χλωμὸ καὶ τ' ἀργυρὸ φεγγάρι...

Βιολιά, κιθάρες κι' ἀηδονολαλήματα
 γιομίσανε τὴν πλάση, τὸν ἀγέρα
 κι' ἐγὼ σὰ Διγενῆς καθάλλα στ' ἄτι μου
 στὰ πράσινα λιθάδια ἔτρεχα πέρα.

Καὶ σμίγανε τὰ στάχυα μὲ τὰ κλήματα
 καὶ σμίγαν τὰ θουνά μὲ τ' ἀκρογιάλια,
 νεράιδες στὰ νερά τῆς λίμνης παίζανε
 κι' ἄσπροι λαίμοι μὲ κόκκινα κοράλλια.

Κι' ἓνα στεφάνι ἀπ' ἀνθισμένη ἀγράμπελη
 στ' ὀλόξανθο κεφάλι μου φοροῦσα,
 στὴν ἀγκαλιά τῆς μάννας μου ἀναστέναζα
 κι' ὄλο γλυκὰ σὰν κάτι καρτεροῦσα.

Κι' ἦρθε ἡ αὐγὴ καὶ μ' ἠῦρε στὸ παράθυρο
 μὲ τὴ ματιά μακρὰ στὶς πέρα χώρες,
 ἐκεῖ πού πᾶνε κι' ἔρχονται οἱ ἐλπίδες μας
 καὶ σημαδεύουν τῆς ζωῆς τὶς ὄρες...

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Είχα τις τελευταίες μέρες δυο επισκέψεις. Ήτανε οί γονεῖς δυο παιδιῶν, πού τελειώνουνε ἐφέτος τὸ Γυμνάσιο. Εἴχανε ἔρθει νὰ με δοῦν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ : νὰ με συμβουλευθοῦν γιὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν τους.

Μὰ πόσο διαφορετικὰ ἔβλεπε ὁ καθένας τὰ πράγματα ! Καὶ πόσο μακρὰ ἦτανε κ' οἱ δυὸ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα !

—'Εγώ, μούλεγε ὁ ἓνας (πλούσιος ἀστός, ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ ὀνόματα), θέλω ν' ἀναπτύξω τὸ παιδί μου ὅσο πιὸ πολὺ μπορῶ. Νὰ τὸ ἐφοδιάσω μ' ὅλες ἐκεῖνες τὶς γνώσεις, πού θεωροῦνται ἀπαραίτητες γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας. Νὰ τὸ κάμω ἕνα καλὸν ἐπιστήμονα κι' ἕνα καλὸν ἄνθρωπο. Ἀποβλέπω μόνο στὴ μόρφωση. Ὁ γυιὸς μου δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐργασθῆ, κι' οὔτε πρόκειται ποτέ του νὰ ἐξασκήσει ἐπάγγελμα.

Κι' ὁ ἄλλος (φτωχὸς μικροκαλλιεργητῆς τῆς γῆς), παρακαλοῦσε :

—Πέστε μου, τι νὰ τὸν κάνω. Τι νὰ τοῦ μάθω ἀκόμη, γιὰ νάναί σὲ θέση νὰ βρεῖ μιὰ δουλειά, μιὰ ὅποια δὴ ποτε δουλειά, μὲ τὴν ὁποίαν νὰ μπορεῖ νὰ κερδίζει ἀρκετὰ.

Δυὸ διαφορετικοὶ ἄνθρωποι. Δυὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις, πού ἐκ πρώτης ὄψεως στέκουνε ἀντιμέτωπες, συμπίπτουν ὅμως κατὰ βάθος, ἐπηρεάζουνε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὶς συνειδήσεις, καὶ δημιουργοῦν τὰ ἴδια προβλήματα.

Κανένας βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσει, ὡς ἕνα σημεῖο, τὴν ὀρθότητα τῆς ἀποψης τοῦ πρώτου. Ὑψιστος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι, πράγματι, νὰ δημιουργήσῃ καλοὺς ἐπιστήμονες—δηλαδὴ ἄτομα μὲ ὅσον τὸ δυνατὸ περισσότερες καὶ συστηματικώτερα διατεταγμένες γνώσεις — καὶ καλοὺς ἀνθρώπους — δηλαδὴ ἄτομα, πού νὰ μποροῦν νὰ ξεχωρίζουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ, νὰ ἐκτιμοῦν καὶ νὰ πράττουν τὸ καλὸ, καὶ ν' ἀποφεύγουν καὶ νὰ καταδικάζουν τὸ κακὸ.

Ὅταν ὅμως περιορίσουμε τὸ ρόλο τοῦ μορφωμένου ἀνθρώπου στὸ καθαρὰ θεωρητικὸ μέρος, ὅταν ἡ μόρφωση χρησιμοποιοῦντῆ ἐγώστικα — ὅπως τὴ θέλει ὁ πρῶτος πατέρας — καὶ δὲν μετουσιωθῆ σὲ κοινωνικὴ λειτουργία, καὶ δὲν διοχετευθῆ, διὰ μέσου τῆς ἐργασίας, στὸ δημιουργικὸ τομεὰ τῆς ζωῆς, τότε εἶναι σὰ νὰ κάνουμε ἕνα μεγάλο μηδενικὸ. Γιατί, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ μόρφωση δὲν ἔχει τέλος, καὶ μόνο μὲ τὴν ἀσκησὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ δραστηριότητα ἐμπλουτίζεται καὶ τελειοποιεῖται, ἐκτὸς, λέγω, τοῦτου, μὲ τὸ νὰ ἐξωθοῦμε ἕνα ἄνθρωπο νὰ μένει διαρκῶς ἄεργος καὶ νὰ τὸν καταδικάζουμε ἐκ τῶν προτέρων στὴν ἀδράνεια — ἔστω κι' ἂν ἔχει ὅλα τὰ οικονομικὰ μέσα κι' ὅλες τὶς ἀνέσεις — εἶναι σὰ νὰ τὸν εὐνουχίζουμε πνευματικά, νὰ τὸν ἀποκόπτουμε ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ κορμὸ καὶ νὰ δημιουργοῦμε ἕνα παράσιτο. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὄχι μόνο δὲ θάναί χρήσιμος στὴν κοινωνία μέσα στὴν ὁποίαν ζεῖ, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ θάναί καὶ βάρος στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Γιατί ἡ ἐργασία δὲν εἶναι μόνον κοινωνικὴ λειτουργία. Δὲν εἶναι μόνον παράγοντας καθολικῆς προόδου καὶ ἀνάπτυξης. Εἶναι καὶ ἰσχυρὸν ἀτομικὸν ὄπλον, πού τὼνάει τὴν αὐτοπεποίθησιν, ἀνανεώνει τὶς ἐσωτερικὲς δημιουργικὲς δυνάμεις, δίδει περιεχόμενον καὶ πληρότητα στὴ ζωὴ κι' ἐμπνέει στὸν ἄνθρωπο αἰσθηματὰ ἀγνήης χαρὰς καὶ ὑγιούς αἰσιοδοξίας. Ὅταν ἀφαιρεῖτε ἀπὸ ἕναν ἄνθρωπο τὴν δυνατότητα τῆς ἐργασίας, εἶναι σὰ νὰ τοῦ ἀφαιρεῖτε τὴν κοινωνικὴν του ὑπόστασιν. Ὅσηδὴποτε κι' ἂν εἶναι ἡ μόρφωση πού θὰ τοῦ δώσετε, ὅποιαδὴποτε κι' ἂν εἶναι τὰ ἐφόδια μὲ τὰ ὁποῖα θὰ τὸν ὀπλίσετε, δὲ θὰ

διαφέρει από ένα δέντρο, που όλη του η δραστηριότητα εξαντλείται στο στάδιο της άνθησης. Ἀγωνιμοποίητοι οἱ ἀνθοὶ — ὅσοδήποτε ὠραῖοι κι' ἂν εἶναι — θὰ ρέβουν, χωρίς ποτὲ νὰ μπορέσουν νὰ δέσουν σὲ καρπὸ, νὰ παραγάγουν τὸ γόνιμο σπέρμα καὶ νὰ συνδέσουν τὸ πρόσκαιρο διάβα τους, μὲς τῆ δημιουργικῆ προβολῆ τοῦ χρόνου, μὲ τὴ διαρκῶς ἀναγεννώμενη ζωῆ.

Ἄλλὰ στὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἀντικοινωνικὸ καὶ ἀντιατομικὸ ἀποτέλεσμα, μολονότι ἀπὸ διαφορετικοὺς ἀγωγούς, ὀδηγεῖ κι' ἡ δευτέρη ἄποψη : ἡ ἀντιμετώπιση τῆς μὲρφωσης σὰν στοιχείου ἐπαγγελματικοῦ κι' ἡ ὑπαγωγή τῆς ἐργασίας σὲ ἄπλο μέσο βιοπορισμοῦ. Καὶ δυστυχῶς αὕτῃ ἡ περίπτωση εἶναι κι' ἡ συνηθέστερη. Πολὺ λίγοι ἄνθρωποι εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐργάζονται σήμερα ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασία, κι' ἀπὸ πίστη στὴν κοινωνικὴ χρησιμότητα καὶ τὸν κοινωνικὸ προορισμὸ τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς ἐπιστήμης των. Οἱ περισσότεροι ἀντιμετωπίζουν τὴν ἐργασία, τὴν ὑψίστην αὕτην κοινωνικὴ λειτουργία, μονάχα σὰν ἓνα μέσο πού τους ἀποδίδει μικρὰ ἢ μεγάλα κέρδη καὶ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ζοῦν. Πέραν τούτου τῆ θεωροῦν σὰ μιὰν ὑποχρεωτικὴν ἀγγαρεία, τὴν ὅποιαν εἶναι πρόθυμοι, ἢ καλύτερα ἀνυπόμονοι, νὰ ἐγκαταλείψουν, φτάνει μονάχα νὰ μὴν ἐπηρεασθοῦν ἀπ' αὐτὸ οἱ ὑλικές ἀπολαβές τους. Ἀπὸ τὴν πίστη αὕτην ἀπορρέει κι' ἡ ἀντίληψη—μιὰ ἀντίληψη πολὺ διαδεδομένη — πὼς ἔνταση, βελτίωση ἢ προαγωγή γενικὰ τῆς ἐργασίας πρέπει νὰ ἐπιχειρεῖται μονάχα καὶ ἐφ' ὅσον αὐξάνεται ἡ ἀμοιβὴ ἢ ἡ ἀπόδοση τοῦ κέρδους, πού αὕτῃ ἀποφέρει.

Εἶναι φανερὸ πὼς στὴν περίπτωσι αὕτῃ οἱ ἄνθρωποι ταυτίζουν τὴν ἔννοια τῆς ἐργασίας μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἐπαγγέλματος. Κι' ὅταν προβαίνουν στὴν ἐκλογή του δὲν ὀρμῶνται οὔτε ἀπὸ τὶς ἰκανότητες οὔτε ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντά των, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπὸ τὴν προσδοκίαν τοῦ μεγαλυτέρου κέρδους. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοι σπάνια ἀγαποῦν τὴν ἐργασία τους — κάνω ἐδῶ διαχωρισμὸ τῆς ἐργασίας ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα — καὶ πολὺ σπανιώτερα τὴν ἀντιμετωπίζουν σὰν σοβαρὸ κοινωνικὸ λειτούργημα. Γιαυτὸ κατὰ βάθος εἶναι ἀνήσυχοι καὶ ἀβέβαιοι καὶ δὲν ἔχουν ποτὲ τὸ αἶσθημα τῆς βαθύτερης πίστεως καὶ τῆ χαρὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἰκανοποίησης.

Ὁ σύντομος χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ σημειώματος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ ἐπεκταθοῦμε περισσότερο πάνω στὸ τόσο ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα. Εἶναι ὅμως φανερὸ ἀπ' ὅσα εἰπώθηκα πὼς οὔτε ἡ μὲρφωση πρέπει ν' ἀντιμετωπίζεται ἀπλὰ καὶ μόνο σὰν ἐπαγγελματικὸ ἐφόδιο, οὔτε ἡ ἐργασία νὰ ἀποβάλλει τὸν κοινωνικὸν χαρακτήρα τῆς καὶ νὰ μεταβάλλεται σὲ βιοποριστικὸ ἢ κερδοσκοπικὸ ἐπάγγελμα. Ἡ ἐργασία — εἴτε κάτω ἀπὸ τὴ μορφὴ τοῦ ἐπαγγέλματος, εἴτε ὄχι — εἶναι λειτουργία κοινωνικῆ. Σ' αὕτην πρέπει κάθε ἄνθρωπος νὰ διαθέτει ὅλες του τὶς δυνάμεις, σ' αὕτην νὰ δαπανᾷ ὅλες του τὶς ἰκανότητες. Κ' ἡ μὲρφωση, μὲ τὸ γνωσιολογικὸ κι' ἠθικὸ περιεχόμενό της — ὅσο κι' ἂν δὲν προετοιμάζει ἐπαγγελματικὰ τὸ ἄτομο — εἶναι βέβαιον πὼς θὰ δώσει στὴν κοινωνικὴ αὕτη λειτουργία βάθος καὶ ἔκταση, ἀνώτερη ποιότητα καὶ εὐγενῆ χαρακτήρα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ (*)

“Ό,τι ξεχωρίζει τόν άνθρωπο από τὰ λοιπά ζῶα εἶναι, ἀναμφισβητήτως, ἡ πραγματικότητα τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς του ὀντότητας. Πάνω ἀπὸ τὸ ἐνστικτο, καὶ τὶς ὁποιοσδήποτε ἄλλες τυφλές ἢ μοιραίες δυνατοότητες, ὑψώνεται τὸ γεγονός τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης, μὲ τὸ αἶσθημα ποῦ χρωματίζει τὴ ζωὴ, καὶ τὴ σκέψη ποῦ ἀναζητεῖ, ἐρευνᾷ καὶ ἐλέγχει. Ἡ ὑπαρξή, συνεπῶς, τοῦ ἀνθρώπου ἀπλώνεται, ἀπὸ αὐτὴ τούτῃ τῇ φύσει τῆς, σὲ πλαίσια πολὺ εὐρύτερα ἐκείνων ποῦ ἐπιβάλλει ὁ νόμος τῆς στενῆς ἀναγκαιότητας ἢ ἡ μικρότητα τῆς ἀνεύθυνης καὶ τυχαίας ζωῆς. Ἡ παρουσία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος μέσα μας δείχνει πῶς ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ γίνεῖ κάτι περισσότερο ἀπ’ ἐκεῖνο ποῦ προϋποθέτει τὸ ἐνστικτο. Ἐχει νὰ παλαίσει γιὰ τὴν τακτοποίηση τῶν θαμπῶν ἐσωτερικῶν του δυνάμεων, τῆν ὀργάνωσιν τοῦ ἑαυτοῦ του, τῆς συγκρότησιν, προβολὴ καὶ περιφρούρησιν τῆς προσωπικότητάς του, τῆ διατήρησίν του στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ὄρων καλυτέρευσης τῆς διαβίωσής του. Νὰ τραβήξῃ, δηλαδὴ, πέρα ἀπὸ τὸ ὅ,τι εἶναι, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ ὅ,τι ἀξίζει. Ἄλλωστε, μὲ τὸν ἄνθρωπον γεννήθηκε στὸν κόσμον ἡ εὐθύνη. Τὸ ἄν καὶ πῶς θὰ ζήσουμε ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς.

Πῶς θὰ ζήσουμε... Νὰ τὸ ἀγωνιώδες ἐρώτημα ποῦ βασανίζει ὅλους μας, καὶ προπαντὸς τοὺς νέους. Κι’ ἡ ζωὴ δὲν ἀποτελεῖ φαινόμενο ἀπλό καὶ πρόχειρο. Εἶναι τόσο πολυσήμαντο ὅσο κι’ ἡ ἀλήθεια ποῦ κρύβει μέσα της. Ἡ ἐπιτυχία μας στὴ ζωὴ προϋποθέτει ἐρευνα τοῦ μυστικοῦ της. Πολὺ περισπούρητον, ὅμως, μελέτη καὶ ἐξέλιξιν τῶν δυνάμεων ποῦ θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ τὸ βροῦμε καὶ νὰ τὸ κατακτήσουμε. Ἐξέλιξιν ποῦ πρέπει νὰ φθάσῃ ὡς τὴν καλλιεργημένη σκέψη, τὴ φωτεινὴ ψυχὴ καὶ τὴν ἐνεργητικὴ καὶ σταθερὴ βούλησιν.

Γνωρίσαμε τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ : «Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου». Ἐπιταγὴ σκληρὴ ἀλλὰ καὶ εὐφρόσυνη. Γιατὶ ἐμπιστεύεται στὸν ἄνθρωπον τὴ χάρᾶ καὶ τὸ σκοπὸ τοῦ ἀγῶνα. Ὁ,τι ἀποκτούμε ἢ πρόκειται νὰ κερδίσουμε σὰν «ἄρτον» ὑλικὸν ἢ ἠθικὸν εἶναι συνδεδεμένο μὲ μόχθο καὶ ἰδρώτα — μὲ «θρόμβους αἵματος» τὶς πιὸ πολλὰς φορές. Γι’ αὐτὸ κι’ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως χαρακτηριστικὰ παρατηρεῖ κάποιος, ποῦ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ παιδεία καὶ μόρφωση — ἀπὸ ποικίλα, δηλαδὴ, ἐνεργητικὰ μέσα ποῦ θὰ τοῦ ἀναπτύξουν τὶς ἀπαραίτητες ἐκείνες ἐσωτερικὰς δυνάμεις — πνεῦμα καὶ ψυχὴ — ποῦ ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγαθῶν της.

Μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴ μόρφωσιν ὁ ἄνθρωπος ἀνεβαίνει, καταρτίζει τὶς ἐπαγγελματικὰς ἱκανότητάς του, ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ζωὴν ἀδιαφορία καὶ ἀνοίγει τοὺς ὀρίζοντες τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, ὅπου ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ κόσμος ἀποκτοῦν περιεχόμενον κι’ ἀξία. Τότε ἀρχίζει νὰ δημιουργεῖται ἡ ἱστορία. Τότε ἀνοίγουν καὶ δρόμοι προοπτικῆς. Τότε ἀρχίζει καὶ τὸ βῆρος, τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ ἐξωτερικοῦ, ἄμορφου κόσμου, νὰ διαλύεται. Ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ συνείδησιν. Καὶ τὴν ὥρα ποῦ ὁ ζῆφος ἀποδιώκεται, ἔρχεται καὶ ἐγκαθίσταται στὶς καρδιὰς ἡ ἐλευθερία. Ἀκολουθεῖ, βέβαια, σὰν συνέπεια, μᾶ, φυσικὰ, ἐπινεργεῖ καὶ σὰν αἰτία. Τὸ αἴτημα τῆς ἐλευθερίας, δοσμένο στὸν ἄνθρωπον ἀπ’ τὸ Θεό, ἀναμοχλεύει τὸν ἐσωτερικὸν ἐαυτὸν μας, θερμαίνει τὶς δυνάμεις μας, μᾶς ἐμβάλλει τὴν τάσιν γιὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ φόβου, τῆς ἀγνοίας, τοῦ ἀνεξιχνίαστου καὶ τοῦ συμπτωματικοῦ. Αὐτὴ ὅμως ἀκριβῶς ἡ τάσιν ποῦ μᾶς ὠθεῖ πρὸς τὴ λύτρωσιν εἶναι κι’ ἡ αἰτία ποῦ μᾶς σπρώχνει πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ἡ ἐλευθερία, λοιπόν, εἶναι ὄχι μοναχὰ αἰτία καὶ σκοπὸς τῆς μόρφωσης καὶ τῆς παιδείας, μᾶ κι’ ὁ οὐσιαστικώτερος νόμος καλλιέργειας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος.

Εἶναι, συνεπῶς, ἀναγκαῖα ἡ μόρφωσιν καὶ ἡ παιδεία. Γιατὶ ἀπλούστατα αὐτὴ καὶ μόνη βοηθεῖ στὴν κατάρτησιν τῶν στοιχειωδῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς. Ἄνθρωπος χωρὶς παιδείαν δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπίθανη δυνατότητα. Ἡ μόρφωσιν τὸν μεταβάλλει σὲ ὑποκείμενον ἐνεργητικὸν καὶ δημιουργικόν. Τὸν καθιστᾷ κύριον τῶν τυχῶν του. Τοῦ ὑποβάλλει τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, τοῦ ἀρματώνει νοῦν, καρδιά καὶ χέρια. Τὸν ἀνεβάλλει σὲ προσωπικότητα. Ὁ ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος γέννημα δικὸν τῆς εἶναι. Δικὸν τῆς καὶ τὸ ἔπος τοῦ πολιτισμοῦ.

* Ὁμίλια ποῦ δόθηκε, τὴν Ἑορτὴ τῶν Γραμμάτων, στὸ Γυμνάσιον Κυρηνείας.

“Ομως γιά νά μορφωθῆ τὸ άτομο, ἡ παιδεία πρέπει ν’ ἀρχίσει ἀπὸ τὰ νεῖατα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βασικὸ τῆς στόχου. Γι’ αὐτὸ κι’ οἱ κάπως ὄριμοι ἔχουμε τεράστιες εὐθύνες ἐναντὶ τῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ τρόπου ἀγωγῆς τῶν νέων. Ἀπὸ τὰ νεῖατα ἀπαιτοῦμε ὅλοι θυσίες. Κατ’ ἀκολουθία πρέπει καὶ μὲ σοβαρότητα καὶ σύστημα νὰ φροντίσουμε ὥστε οἱ νέοι μας νὰ κερδίσουν πρῶτα καὶ νὰ διαφευγέσουν ὕστερα ὅτι Ὑραίο, Ὑψηλὸ κι’ Ἀληθινὸ ἐκληρονομήσαμε μεις ἢ ἀποκτήσαμε μόνοι μας μὲ προσπάθεια κι’ ἀναζήτηση προσωπικῆς μας. Τὸ μεγάλο ζήτημα εἶναι νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουμε νὰ ξαναπέσουν στὴ δική μας μίζερα. Τὰ παθήματα τῆς γενιᾶς μας — κι’ ὅλων τῶν προγενέστερων — νὰ τοὺς τὰ προβάλλουμε σὰν μαθήματα. Καὶ τὰ δικά μας ἀγαθὰ δημιουργήματα ὡς βοηθήσουμε νὰ τὰ ἀξιοποιήσουν, ἀσκώντας τὶς πνευματικὲς καὶ ψυχικὲς τοὺς δυνάμεις, σὰν δικά τους. Ἐχουμε ὑποχρέωση νὰ τοὺς προσφέρουμε ὅ,τι καλὸ ξεχωρίζει στὴ δική μας πείρα καί, γενικά, κάθε ἀπαραίτητο ἐφόδιο γιά νὰ τὰ καταφέρουμε νὰ τοὺς καταστήσουμε «διορατικώτεροι, τιμιώτεροι, γενναιοτέρους καὶ ἱκανώτεροι». Παραβιάζοντας κάπως τὸν ὄρκο τῶν δωριῶν ἐφήβων ἄς σταθοῦμε μπρὸς τοὺς νέους μας μὲ τὴν ὠραία ἀπόφαση νὰ τοὺς σπρώξουμε νὰ γίνουν πράγματι, καλύτεροί μας, πιὸ φωτεινοὶ καὶ πιὸ ἐλεύθεροι. Ἐχουμε καθῆκον ἱερὸ νὰ τὸ φροντίσουμε. Καὶ τὸ κατὰ πόσο θὰ ἔχουμε τιμῆσει τὸ χρέος μας τοῦτο, θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὸ πόσο μπορέσαμε νὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν ἀνιούσα συνέχεια πού ἐξυπακούεται, ὑπερβαίνοντας στὰ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν νέων μας δικά μας ἐπιτεύγματα αὐτοὺς τούτους τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τὸ παρελθόν. Ἀμέλεια ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ προδοσία ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Ἔτσι ἡ παιδεία μας δὲν θὰ προβάλλει σὰν ἀπλὴ προσπάθεια συντήρησης τῆς ὁποιασδήποτε χθесινῆς παράδοσης, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀποτελεῖ ἐγγύηση μελλοντικῆς προκοπῆς.

Ὅπωςδήποτε, ὅμως, παιδεία δίχως ὠρισμένα ἐρείσματα καὶ νόμους δὲν μπορεῖ νῆ ὑπάρξει. Καὶ ἡ συντήρηση καὶ ἡ προκοπὴ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ στηριχθοῦν ἀπάνω σὲ μερικὰ ἀσφαλῆ δεδομένα. Ὅ,τι ἀπομένει τώρα εἶναι νὰ κοιτάξουμε νὰ βροῦμε τὰ δεδομένα αὐτὰ γιά νὰ μπορέσουμε νὰ διαγράψουμε καὶ τοὺς δρόμους πού πρέπει ν’ ἀκολουθήσει ἡ ἀγωγή.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ πείρα κι’ ἡ παράδοση εἶναι τὰ δύο μεγάλα προτερήματα τῶν ὠρίμων ἀνθρώπων καὶ τῶν σοβαρῶν ἐξορμήσεων. Μὲ τὴν παρουσία τους μέσα στὴ μορφωτικὴ προσπάθεια ἐπιτυγχάνεται τὸ στήριγμα τοῦ πρώτου σκέλους τῆς παιδείας, πού χαρακτηρίσαμε σὰν συντήρηση — προϋπόθεση ἐξαιρετικῆ ἀναγκαίας. Δὲν εἶναι τί τὸ πρωτάκουστο τὸ πὼς σὰν ἓνας λαὸς χάνει τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὴν παράδοση ἀρχίζει νὰ σέρνεται τραγικά σὰν ἄνθρωπος μὲ κομμένα σύρριζα τὰ πόδια. Πράγματι, ἀρνηση σημαίνει χάος καὶ πασπάτευμα στὸ ζόφο. Ὁ εὐρωπαϊκὸς μεσαίωνα πολλὰ ἔχει νὰ μᾶς πεί ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Πολλὰ ἔχει νὰ διδάξει κι’ ὁ αἰῶνας τῆς Ἀναγέννησης. Ἡ παράδοση ἀποτελεῖ βράχο γρανιτένιο, ὅπου μὲ σιγουριά μποροῦμε νὰ δοκιμάσουμε τὸ θεμέλιωμα τοῦ δικοῦ μας οἰκοδομήματος. Μόνο πού ἡ κατὰχτηση τῶν χθесινῶν ἐπιτευγμάτων χρειάζεται τὴν καταβολὴ τοῦ ἀτομικοῦ μας μόχθου. Γιατὶ ἡ παράδοση διαθῆτει τὴν ἀλήθεια της. Κι’ ἡ ἀλήθεια δὲν ἀποτελεῖ δόγμα, οὔτε καὶ χαππάκι εὐκολοχάνευτο. Προϋποθέτει ἐρευνα καὶ τραχὺ πνευματικὸ ἀγῶνα. Τὰ στοιχεῖα πού τῆ συγκροτοῦν δὲν μεταδίδονται μηχανικά καὶ τυχαία. Ἡ ἔτοιμη γνώση δὲν ἐπαρκεῖ. Χρειάζεται νὰ κάνουμε τὸ καθένα ἀπ’ αὐτὰ βίωμα κι’ οὐσία τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς μας. Νὰ ζυμώσουμε μαζὺ τους τὸ ἄτομό μας καὶ νὰ τὰ συνυψάνουμε μὲ τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπαρξῆς μας τῆς ἴδιας. Κι’ ἀκόμα ν’ ἀναπτύξουμε θέληση σταθερὴ γιά νὰ τὰ κρατήσουμε δικά μας πάντα. Ὁ δρόμος πρὸς τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ τρόπια ἀπαιτεῖ ἀσίγαστη πνευματικὴ ἀνησυχία κι’ ἀνειρήνευτη προσπάθεια ἐποικοδομητικῆ. Τὴν παράδοση δὲν ἔχουμε κίονα δικαίωμα νὰ τὴ φορτωθοῦμε σὰν ἀπλό τίτλο ἢ νὰ τὴ χρησιμοποιοῦμε σὰν μοξιλάρι ἐπανάπαυσης. Δικαιούμεθα τίτλων μοναχὰ γιά ὅ,τι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δημιουργοῦμε. Ἄν καταχραστοῦμε ξένους καταντοῦμε κοινοὶ κᾶπηλοι. Γιά τὴν κατὰχτηση τῆς παράδοσης ὁ ἄξιος νέος, χειραγωγημένος πάντα ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ξεκινάει ἀπὸ πολὺ μακριὰ — ὦρες-ὦρες κι’ ἀπ’ τὴν ἀμφιβολία — γιά νὰ στήσει ἀπὸ ἐσχάτης σιγὰ-σιγὰ καὶ σταθερὰ τὴν δικὴ του πείρα καὶ τὴ δικὴ του πίστη, πού θάσιν ἔτσι ζυμωμένη μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸ φῶς τῶν γενιῶν καὶ τῶν αἰῶνων πού πέρασαν, δοκιμασμένη ἀπάνω στὸ ἀλάνθαστο κριτήριο πού λέγεται χρόνος. Ὁ νέος, δηλαδή, πρέπει νὰ σταθῆ ἀντίκρου στὸν πολιτισμὸ τοῦ παρελθόντος σὰν ὑποκείμενο ἐνεργητικὸ. Καὶ νὰ τὸ πάρει ἀπόφαση πὼς θὰ ἔχει νὰ δοκιμασθῆ καὶ νὰ βασανισθῆ κατὰ τὸν ἀγῶνά του. Δὲν εἶναι καθόλου τυχαία, ἄς τὸ καταλάβει, πού ὁ λαὸς

μας χρησιμοποιεί τὸν ὄρο «παιδεία — παιδεύομαι» ὅταν θέλει νὰ μιλήσει γιὰ «βάσανα καὶ γιὰ τύραννα». Μὲ τὰ «βάσανα, ὅμως, καὶ τὰ τύραννα» αὐτὰ τῆς παιδείας, καὶ μόνον, θὰ αἰσθανθῆ καί, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὸ παρελθὸν ν' ἀχτιδοβολᾷ μέσα του εὐεργετικά, νὰ μεστώνῃ τὴν ὑπάρξῃ του καὶ νὰ φωτίζει τοὺς δρόμους καὶ τὶς τῆχες του. Τότες θὰ καταλάβῃ ὅτι ἡ παράδοση, ὅπως χαρακτηριστικά ἔλεγε κι' ὁ Κικέρων, θὰ μεταβληθῆ στὰ χεῖρα του σὲ προβολέα πού θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ καταγράψῃ τὸ μέλλον καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὴν περαιτέρω πορεία του. Ἡ ἀξιοποίηση τοῦ παρελθόντος, μοιραῖα θὰ ἀνελιξῆ καὶ τὶς προσωπικὲς τοὺς δυνάμεις, θὰ τοῦ τὶς ὀργώσει καὶ θὰ τοῦ τὶς καταστήσῃ ἱκανὲς γιὰ ἐπιτεύγματα καλύτερα κι' ἀνώτερα ἀπὸ τὰ χθεσινὰ. Μὲ τὴν κατάκτηση, λοιπόν, τῆς παράδοσης καὶ τοῦ σήμερα, ἐπιτυγχάνεται, μὲ τὸν πιὸ φυσικὸ τρόπο, ἡ ὑποστήριξη καὶ τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς Παιδείας, πού προσδιορίσαμε σὰν «προκοπή». Ὡστε ἡ παράδοση ἀποτελεῖ τὸν ἀσφαλέστερο νόμο τῆς ἀγωγῆς, τὸ ἔρεισμα, δηλαδή, πού ἀναζητούσαμε.

Ἔνας μεγάλος δάσκαλος, πού εἶχα τὴν τύχῃ νὰ ζήσω ἀπὸ κοντὰ τὸν τίμιον ἐκπαιδευτικὸ του ἀγῶνα, — ἐνωῶ τὸν Γιάννη Κακριδῆ — ὥρισε τὸ πρᾶγμα ἐπιγραμματικά καὶ φιλοσοφημένα : «Ὁ νέος μὲ τὴ μικρὴ πείρα πού ἔχει τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὶς μεγάλες γι' αὐτὸ δοκιμασίαι πού τὸν περιμένουν μέσα σ' αὐτή, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ μείνῃ ἀλύγιστος καὶ νὰ προκόβῃ, ἔχει, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἀνάγκη νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ τὸ νικηφόρο ἀγῶνα τῶν μεγάλων πού ἐσθσαν...».

Ἄλλὰ ποῖος ὁ δρόμος μας πρὸς τὸ παρελθόν ; Νομίζω ὅτι τὴν ἀπάντησιν δίνει ἡ πιὸ κάτω ἐξομολόγησιν κάποιου σύγχρονου εὐρωπαϊοῦ διανοουμένου : «Νιώθω νὰ εἶμαι τριῶν χιλιάδων χρόνων — τὸ γεγονός τῆς γέννησός μου συμπίπτει μὲ τὸ λυκαυγὲς τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Πάνω ἀπ' τὸ βιολογικὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς μου στέκει ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ μου πείρα, πού εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ πού αὐτὴ καὶ μόνη μοῦ δίνει τὸ δικαίωμα νὰ αἰσθάνωμαι σὰν ἐλεύθερος κι' ἀληθινὸς ἄνθρωπος». Κι' ἄλλος, γάλλος τώρα, σοφὸς ἀνάρκαζε κάποτε : «Ὅταν ἡ γῆ θὰ ἐκπνέει στὸ διάστημα ἡ τελευταία τῆς λέξῃ θάνατι : Ἑλλάδα!...».

Οἱ λόγοι τοῦτοι, χωρὶς καμιὰ σωδινιστικὴ οἴση διατυπωμένοι—ἀφοῦ δὲν τοὺς εἶπαμε μείζ—ἔρχονται καὶ ὑψώνονται μέσα μας, καὶ μέσα στὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν λαῶν, σὰν ἀξίωμα πιά. Γιατὶ ἡ ιδέα τῆς Ἑλλάδας πλατεῖα καὶ δικαιωμένη τόσο ὅσο καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ πνεύματος, ἀρχίζει καὶ τελειώνει, ἀπ' ἐκεῖ πού ἀρχίζει κι' ἐκεῖ πού τελειώνει ὁ ἄνθρωπος. Τὸ ἔπος τῆς εἶναι τόσο ἐθνικὸ δικό μας ὅσο καὶ παγκόσμιο, γιὰτὶ μέσα σὲ ὅ,τι τὸ συγκροτεῖ θρῖσκεται διάχυτη ἡ πεμπτουςία τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ιδέας. Ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητη κι' ὀλόδροση πηγῇ τὸν ποτίστηκαν οἱ Λατίνοι κι' ἔφτιασαν τὸ ρωμαϊκὸ πολιτισμὸ τους. Ἀντλήσαν οἱ εὐρωπαῖοι τὸν 15ο αἰῶνα καὶ ὄρθωσαν, κατὰ λαοὺς ξεχωριστά, ἐθνικὴ πολιτικὴ, κοινωρικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἂν ὕφιστάμεθα σήμερα σὰν φυλετικὴ πραγματικότητα, στὸ ἀγέραςτο ἔπος τῶν πατέρων μας τὸ ὀφείλομε. Δηλαδή, ὁ χρόνος ἀναγνώρισε σὰν ἐκλεκτικότερη πνευματικὴ πείρα τὴν παράδοσιν τῆς ἑλληνικῆς. Κι' ὁ χρόνος κι' ἡ οἰκουμένη. Δὲν ἔχομε παρά καὶ μείζ νὰ τὴ σεβαστοῦμε καὶ νὰ τὴν κατακτήσωμε. Τὸ ἐπιβάλλει ὁ στοιχειωδέστερος ἀνθρωπισμὸς. Τὸ ἀπαιτεῖ, ὅμως, προπαντὸς αὐτὸ—ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία κι' οἱ ἐθνικοὶ μας προσανατολισμοί.

Ὁ κ.Ι. Θεοδωρακόπουλος, ἕνας ἄλλος σοφὸς καθηγητὴς μας, σὲ τελευταία του ὀμιλία ἀπὸ τὸ ροδισσταθμὸ Ἀθηνῶν, ἔλεγε : «Κατὰ τὴ γνώμῃ μου, ἡ ἐθνικὴ παράδοσις πού τὰ πιὸ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς πρέπει νὰ γίνουιν κτῆμα τοῦ λαοῦ μας, εἶναι ὁ κλασσικὸς πολιτισμὸς. Ὁ πολιτισμὸς πού διεμορφώθη εἰς τοὺς κατὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον χρόνους, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς, κι' ἔπειτα τὰ μέχρι χθὲς ἐπιτεύγματα τοῦ ἑλληνισμοῦ... Ἡ παιδεία μας πρέπει νὰ στηριχθῇ... Στὸν ἀρχαῖον, στὸ Βυζαντινόν, στὸ θαυμασίον αὐτὸ βυζαντινὸ πολιτισμὸ, πού τόσο, οἱ ἀφελεῖς, παρεξηγήσαμε, καὶ στ' ἀληθινὰ πρότυπα τῆς σύγχρονης ζωῆς μας... Ὅταν ἕνας νέος ξέρεῖ γιὰτὶ εἶναι Ἕλληνας, ὅταν αἰσθανθῆ σὰν εὐτυχία τὴν ἑλληνικὴν του αὐτογνωσία, ὅταν σὲ κάθε στιγμῇ μπορεῖ νὰ δῶσῃ λόγον ἐθνικῆς καὶ ψυχικοπνευματικῆς του ὑπάρξεως, μποροῦμε νὰ μᾶσπε θέβαιον ὅτι τίποτε δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν λυγίσει. Τὸ ἐθνικὸ ἔνστικτον τοῦ Ἕλληνοσ εἶναι ἀδιάφθορον καὶ ἀκατανίκητον. Ὅταν διὰ μέσου τῆς παιδείας, τὸ ἔνστικτον αὐτὸ γίνῃ πνεῦμα, τότε μποροῦμε νὰ ἐλπίσουμε πῶς θ' ἀποκτήσουμε ἕνα καινούργιον καὶ σταθερὸν πολιτισμὸ».

Ὡστε, ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις δὲ σταματᾷ στὰ χρόνια τοῦ Περικλή. Ἄλλωστε,

ούτε κι' είχε ολοκληρωθή κατά την κλασσική ή και την αλεξανδρική περίοδο. "Ό,τι ήρθε να δικαιώσει και να συμπληρώσει τα αρχαία χρόνια ήταν ο Χριστιανισμός. Μὲ τὸν τελευταῖον αὐτὸν ἡ ἑλληνικὴ ἀνοβαφίστηκε, ἀποκαθάρθηκε καὶ συμπληρώθηκε. Δίπλα ἀπὸ τὸν τύραννον Νοῦν θροναζόταν ἡ ὁμορφιά Ψυχὴ κι' ὑψώνοταν καὶ τύραννος, ἀλλὰ καὶ λυτρωτὴς, τὸ Χρέος τὸ ἠθικόν. Τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας κατέβαινε πιά ἀπὸ τὴς κορφές, κι' ἡ χαρὰ τοῦ ἀσίγαστου ἀγῶνα, φωτισμένη ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, ἀγκάλιαζε τὸ σῦμπαν κι' ἀντίκρυζε τὸ Θεό. Ἡ κλασσικὴ Ἰθάκη εἶχε διαγράψει τοὺς δρόμους τῆς σκέψης καὶ τῆς γνώσης. Ἡ διδασκαλία τοῦ θεοῦ Ναζωραίου κατοχύρωνε ὀριστικὰ πιά τὴν ἀποστολὴν τῆς ζωῆς κι' ἐδικαίωνε αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀποστολὴν του. "Ὁμως, στὴν ἀρχὴ τοῖσιμαε πῶς, πέρα ἀπὸ τὰ ἐνστικτικὰ, καλλιεργήσιμα ἀπὸ τὴν παιδείαν στὸν ἄνθρωπο στοιχεῖα, ὑψώνονται τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ. Μὰ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἄφησαν ὀλοκληρωμένα πίσω τοὺς ἡ Ἑλλάδα κι' ὁ Χριστιανισμός. Δικαιολογημένα, λοιπόν, τοποθετήσαμε πίσω ἀπὸ τὸ ἀπαραίτητο μορφωτικὸ ἔρεισμα τῆς παράδοσης τὸ ἑλληνοχριστιανικὸ δίπτυχον, ποῦ ὁ ἑλληνοχριστιανισμὸς μεσαίωνα ἀνήγαγε σὲ αὐστηρὸ μέτρο ζωῆς. Μὰ κι' ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν πραγματικότητα αὐτὴ τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης, ὁ μεγάλος Κάντ — ὁ ρωμαλεώτερος δηλαδὴ ἐκπρόσωπος τῆς εὐρωπαϊκῆς διανόησης — στὴν οὐσία δὲν ἐδίδαξε παρὰ τὴν ἀλήθειαν τῆς δικῆς μας ἐθνικῆς παράδοσης. Γιατὶ «καθαρὸς λόγος» δὲν εἶναι παρὰ ὁ δρόμος ὁ ἑλληνικὸς. Καὶ «πρακτικὸς» ὁ χριστιανικὸς.

Μὲ τὴν ἔξαρση τῆς εὐεργετικότητος τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης δὲν θέλω νὰ κηρύξω τὴν τυφλὴν προσήλωση στοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ μόνο. "Ὅχι. Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μας ἀνοιχτὰ κι' ἄγρυπνα πάντα νὰ κυνηγοῦν τὸ ὄραμα καὶ τὸ μεγάλο ὄπουδηποτε τὸ ἀντιληφθῶν. Ἡ παράδοσις μας προϋποθέτει τὸν ἐμπουτισμὸν ἀπὸ κάθε τι τὸ ἐκλεκτό. "Ἄλλωστε, στὴν ὑπόθηκὴ τοῦ Ποιητῆ μας — «Τὸ ἔθνος πρέπει νὰ μάθει νὰ θεωρεῖ ἐθνικὸν κάθε ἀληθινόν» — ὀφείλομε σεβασμό. "Ὁρθάνοιχτα, λοιπόν, ἄς κρατοῦμε πάντα τὰ παράθροια τῆς καρδιάς καὶ τοῦ νοῦ μας πρὸς τὸν ζωογόνον ἀέρα καὶ τὸ γλυκὸ φῶς τῆς κάθε διαλεχτῆς ὁμορφίας. Εἶναι, πράγματι, καιρὸς ν' ἀρχίσουμε νὰ θεωροῦμε δικὸν μας κάθε μεγάλο. Χωρὶς, ὅμως, νὰ ξεφεύγουμε ἀπὸ τοὺς βασικοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς μας σὰν ἀξίων ἀνθρώπων καὶ σὰν ἀξίων Ἑλλήνων, δίχως, δηλαδὴ, νὰ προδίδουμε τὰ δοκιμασμένα, τὰ αἰώνια κι' ἀξεπέραστα ἑλληνοχριστιανικὰ μέτρα. Μιὰ πράχειρ μάτιὰ στὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος δίνει τὴ διαπίστωση πῶς ὅλα τὰ μεγάλα — τὰ ὅπου γῆς μεγάλα — εἶχαν καὶ ἔχουν σὰν ὑπόβαθρον τὴ σιγουριά τῆς δικῆς μας ἐθνικῆς παράδοσης. Κι' ἄς λέγονται ὅλα αὐτὰ: Δάντες, Σαίξπηρος, Μολιέρου, Γκαίτε ἢ Τολστόη. "Ὁ κ. Παν. Κανελλόπουλος στὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα ποῦ παραθέτει στὴν «Ἱστορίαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πνεύματος» σημειώνει χαρακτηριστικὰ: «Γράφοντας τὴν ἱστορίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ἄφησα ἔξω τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλλάς βρίσκεται πρὶν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἔννοια τῆς Εὐρώπης προϋποθέτει τὴν Ἑλλάδα... "Ἄν ἀρχίζα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, θάγραφον τὴν ἱστορίαν ὄχι μόνο τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ποῦ προηγῆθηκε... Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἀποτελεῖ προϋπόθεσις καὶ συστατικὸν στοιχεῖον, ὅπουδῆποτε — ἀκόμα καὶ τοῦ φαινομενικὰ πρὸ ἀνελληνικοῦ — περιεχομένου τῆς ζωῆς. Μιλῶντας γιὰ τὴν Εὐρώπην μιλάμε καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα... Ἡ Εὐρώπην εἶναι ἀκριβῶς ὁ καρπὸς τῆς Ἑλλάδος».

Χαρὰ, ἀλήθειαν, στὸ λαὸ ποῦ ἡ πλατεία ἱστορία του ἔχει ν' ἀπαριθμήσει τόσα καὶ τέτοια τρόπαια πνευματικὰ. "Ὁμως, παρατηρεῖ στοχαστικὸς μελετητῆς, ὅτι μὰς κληρονομοῦν οἱ παλῆες γενεές σὲ παράδοσις πνευματικὴ ἀκόμα μορφωτικὴν ἀξίαν, μόνον ὅταν κατορθῶναι νὰ μὰς κεντρίσει τὸ νοῦ, νὰ μὰς δοῖσῃ τὴν ψυχὴν γιὰ καινούργιες νίκες. Τίποτα ἀπ' ὅσα μὰς δίνει ἡ παράδοσις δὲν ἔχει δύναμιν, ἂν δὲν τὸ καταξιώσουμε μὲ δικὸν μας ἀγῶνα μέσα μας. Τὸ εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχὴ ἡ μόρφωσις δὲν εἶναι τι τὸ παθητικόν, ἀλλὰ τραχὺς συνειδητὸς ἀγῶνας. Κι' εἶναι πιά φανερό πῶς ἡ κλασσικὴ παιδείαν, θεμελιωμένην ἀπάνω στὸ ἑλληνοχριστιανικὸν δίπτυχον, εἶναι ἡ μόνη ταιριαστὴ στὸ νέο ποῦ φιλοδοξεῖ νὰ δικαιώσει τὴν ἀποστολὴν του σὰν ἄνθρωπος. Γιατὶ ἡ κλασσικὴ παιδείαν θὰ ἔχει νὰ τοῦ προσφέρει τὴν ἀγωνίαν, τὸν πόνον καὶ τὰ τρόπαια ἐνὸς Πινδάρου, ἐνὸς Θεοκυδίδου, ἐνὸς Πλάτωνα, ἐνὸς Δημοσθένου. Κι' ἀκόμα τὸν οὐράνιον μόνον τοῦ Θεοανθρώπου καὶ τῆς φλόγας μιᾶς ψυχῆς σὰν ἐκείνης τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἑθῶν. Ἡ προσφορὰ αὐτὴ ἀναμολχεῖ τὴ συνειδητὴ καὶ ὀργώνονταν τὸ νέο, τὸν ἀνεβάζει στὰ ὕψη τῆς προσωπικότητος. Τὸ Ἄριστοτέλειον «περιποιεῖσθαι ἑαυτῷ τὸ καλόν» ὑποβάλλεται ἀπὸ τὴν κλασσικὴν παιδείαν στὸ νέο σὰν ἔμβλημα ἀνειρήνευτης

έσωτερικής έποικοδομητικής πάλης. Πίστη στον άνθρωπο και τις αγαθές δυνάμεις που κλείνει μέσα του, δικαίωση των σκοπών της ζωής, ανάταση της καρδιάς και του νου ως τὸ Θεό, γνώση κι' αγάπη· να τὰ ιδεώδη της εθνικής μας παράδοσης που όφείλουμε, έκκλησία, πολιτεία, εκπαιδευτικοί, γονεΐς και κοινωνία, να τὰ αξιοποιήσουμε και σαν γόνιμα στοιχεία της Έθνικής άγωγής μας.

Βέβαια, η έπαγγελματική κατάρτιση και ικανότητα, όπως τονίσαμε και πρίν, αποτελεί σκοπό για τή μόρφωση, και πρέπει ό κάθε νέος να τόν κατακτήσει, για να επιτύχει την εξασφάλιση του θάθρου της ζωής του. Η κλασσική παιδεία μπορεί φαινομενικά να παρουσιάζεται ότι δέν υποβοηθεί κατά τρόπον άμεσο πρὸς την κατεύθυνση αυτή. Δουλεύει όμως και χαλυδώνει τις δυνάμεις που τόν κερδίζουν. "Άλλωστε, κατά τόν Ι. Κακριδή, αν η παιδεία αυτή κατορθώσει να δυναμώσει μέσα μας την πίστη και την αγάπη του ανθρώπου και του Θεού· αν βοηθήσει να πλαστούν άνθρωποι, που να μπορούν να πουν γι' αυτούς όταν πεθαίνουν, ότι σε όλη τους την ζωή «πериεποιήσαντο τὸ καλόν», ότι σε όλη τους την ζωή περιπάτησαν με δύναμη και πίστη πάνω στο δρόμο που τόν φωτίζει τὸ άστρο των μεγάλων οραμάτων που προϋποθέτουν τὸ υπέρτατο αγαθό· ότι ως την ώρα του θανάτου των πάλαιψαν για τὸ έπος της ανθρωπιάς και της αλήθειας — αν η κλασσική παιδεία βοηθήσει και πλαστούν τέτοιες ψυχές, δέν έχουμε τίποτε άλλο να τής ζητήσουμε.

Τέτοιες ψυχές, όμως, έχει ανάγκη σήμερα, παραπάνω από κάθε άλλη φορά, ό τόπος μας και τὸ έθνος ολόκληρο. Ψυχές που ν' αγαπούν και να πονούν όχι πια μοναχά την ύλη, μα τὸ πνεύμα της χώρας μας. Ψυχές δημιουργικές που να έχουν τή συναίσθηση των υποχρεώσεων μάλλον παρά των δικαιωμάτων έναντι των μεγάλων σκοπών και αγαθών της ζωής. Ψυχές δηλ. κατ' έξοχήν ελεύθερες.

Γι'έρς, λοιπόν, φυσικές και γι' αυτό αναγκαίες οι σχέσεις ανάμεσα στον πραγματικό άνθρωπο και την αληθινή παιδεία.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

Ε Λ Ε Γ Ε Ι Ο

Κάποτε τὸ φεγγάρι αναστραμμένο
θ' αναπολεί τὸν ἴσκιό σου,
πέρα απ' τὰ φωτεινά αστροπέλαγα,
βαθεία στον ὀρίζοντα.

Τὸ κύμα ἀλαφιασμένο,
γλύφοντας τὴ νοτισμένη ἄμμο,
θ' ἀναζητάει τὰ χαμένα σου θήματα,
κοχύλι πολύτιμο...

Περνώντας ανάμεσα από κοινούς ανθρώπους,
ούτε που ἡ ἀνάσα σου δονοῦσε τὴν ἀτμόσφαιρα.
Τὰ μαλλιά σου ἀφημένα στον ἄνεμο
τοὺς ἐξαλλους πόθους σου ἀναρριγοῦσαν·
μόνο τὸ βλέμμα σου στοχαστικό
εἰσοδώντας πέρα από τὴν ἐπιφάνεια
ἀγγιζε τὴν ψυχὴ των πραγμάτων...

Τὴν ἔρημη πικρὴ ζωὴ σου που ἔχει σθῆσει
καὶ τὴν κραυγὴ τοῦ ἀνέμου μέσ' τὴ νύχτα,
τοὺς σκοτεινοὺς καθρέφτες των ματιών σου
ποιός θὰ θρηνήσει,
κάτω από τὸ ριγηλὸ τρεμούλιασμα των ἄστρων;

Τώρα, που ἔχεις φύγει απ' ἐδῶ,
τώρα, που τίποτε τὴν πικρὴ σου σκέψη δέν ταράζει
κι' ἀνησυχία καμμιά δὲ σε βαραίνει,
σκύψε κι' ἄκουσε γιὰ τελευταία φορὰ
τὸ μακρυνὸ ἀντιβούισμα τοῦ φουσκωμένου πέλαγου
καὶ τὸ τρεκλὸ φτερούγισμα των γλάρων στις δόμχλες.

ΜΙΧ. ΙΑΚ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΜΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ 1812

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Τῇ εὐγενεστάτῃ καὶ λίαν ἐμοὶ ἐρασμία
συμβία κυρία Μαρικοῦ Πιεράκη.
Εἰς Λάρνακα(1).

Τὴν Εὐγενίαν τῆς γλυκοφιλῶ.

Τῇ ἔγραφα δύο μου γράμματα τὴν Δευτέραν καὶ ἐλπίζω νὰ τῇ ἐκομίσθησαν ἀσφαλῶς. Σήμερον ἦτο διὰ νὰ κινήσω πρὸς ἀντάμωσίν σας, πλὴν ἔμεινα ἕως αὐριον, ὅπου μὲ ἠμπόδισεν ὁ σιὸρ Περισιτιάνης, διὰ νὰ ἔλθωμεν μαζί καὶ λοιπὸν ἢ αὐριον θράδῳ ἢ μεθαύριον πορνὸ ἐλπίζω νὰ σὰς ἀνταμώσω καὶ εἶθε νὰ σὰς ἀπολαύσω ὑγιαίνοντας ὡς ἐπιποθῶ.

Τοὺς σεβαστοὺς γεννήτοράς μου προσκυνῶ, γλυκασπάζομαι τὰ φίλτατά μας τέκνα καὶ κατασπαζόμενος,

Μένω τῆς ὑμετέρας ἀγάπης
πιστὸς σύμβιος
Πιεράκης

1812 Αὐγούστου 7.

Σήμερον ἠκούσαμεν τὴν λειτουργίαν τοῦ Μακαριωτάτου εἰς "Ἁγιον Δομέτιον καὶ ἔπειτα ὑπήγαμεν μὲ τὴν μακαριότητα εἰς τὰ ἀξιοθεάτα τῆς Λευκωσίας ὅπου ἐγλεντήσαμεν ἀρκετὴν ὥραν. Ἐπειτα ἐξητήθη ἡ μακαριότης παρὰ τοῦ ἀγᾶ, ὅπου ἦλθον περαστικοὶ οἱ μουκτάρηδες καὶ εἶχον καὶ διὰ ἐδῶ φερμάνια διὰ τὸ σιταροκρίθι καὶ παξιμάδια, καὶ λοιπὸν ἐστράφημεν καὶ ὡς εἶπον αὐριον γλυτώνωμεν(2).

Στέλλω καὶ τὸ καλπάκι τοῦ θείου σου σιὸρ Χριστοδοῦλου(3).

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἡ ἀνωτέρω δημοσιευομένη ἐπιστολὴ ἐστάλη ἐκ Λευκωσίας, τῇ 7ῃ Αὐγούστου 1812, ἀπὸ τὸν Πιεράκην Καρῆλλαν, πατέρα τοῦ Δημ. Πιερίδου, εἰς τὴν γυναῖκα του Μαρικοῦ εἰς Λάρνακα.

Ἡ περισυλλογὴ τοιοῦτων γραμμάτων, ἔστω καὶ ἄνευ σοβαροῦ περιεχομένου, δίδει μίαν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς. Ἡ λεπτότης τῆς ἐκφράσεως — «τῇ εὐγενεστάτῃ καὶ λίαν ἐμοὶ ἐρασμία συμβίῳ», «τὴν εὐγενίαν τῆς γλυκοφιλῶ», «τοὺς σεβαστοὺς γεννήτορας προσκυνῶ» — εἶναι χαρακτηριστικὴ λεπτῆς ἀνατροφῆς. Ἀξιοπρόσεκτον εἶναι καὶ τὸ κυπριώτικον Σιὸρ. Τοῦτο δὲν ἐδίδετο εἰς οἰονδήποτε. Ἡ κοινὴ συνείδησις τὸ προσηρμόζεν εἰς ὠρισμένα πρόσωπα. Ὁ «Σιὸρ Περισιτιάνης» γράφει. Ἀπὸ τὰ τέσσαρα παιδιὰ τοῦ πάππου μου, π.χ., ἕνας ἦταν ὁ Σιὸρ, ὁ Σιὸρ Γεωργάκης ὁ Λανίτης, ἀπὸ τοὺς Πηλαβάκηδες ὁ Σιὸρ Γιάγκος ὁ Πηλαβάκης. Κατόπιν ὡς τίτλος ἀπονεμόμενος ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ἔχασε τὴν σημασίαν του καὶ σήμερον ἔλαβε μορφήν εἰρωνικήν : «Ἄκου τί λέει ὁ σιὸρ Νικόλας», «οὐφφου σιὸρ καὶ σύ».

Ἐπειτα αὐτὸ τὸ «ἐξητήθη ἡ Μακαριότης του παρὰ τοῦ ἀγᾶ, ὅπου ἦλθον περαστικοὶ οἱ μουκτάρηδες καὶ εἶχον καὶ διὰ ἐδῶ φερμάνια διὰ τὸ σιταροκρίθι καὶ παξιμάδια», σοῦ δίδει μίαν μελαγχολικὴν ὑπόμνησιν τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀξιοθεάτων τῆς πρὸ 140 περίπου ἐτῶν Λευκωσίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀπελπιστικὴν γαλήνην ἐτάραττε μόνον ἡ φωνὴ τοῦ μουεζίνι καὶ οἱ κρωγμοὶ τῶν κοράκων καὶ τῶν κολιών.

Τὸ «ἐγλεντήσαμεν ἀρκετὴν ὥραν μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον» δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ «εὐωχῆθημεν», ἀλλὰ «ἐπεράσαμεν εὐχάριστα», ὅπερ καὶ σήμερον λέγεται : «Ἐγλέντησα σήμερον μὲ τ' ἀστεία τοῦ Κ.», ἢ, «ἐγλέντησα σήμερον τὴν διάλεξιν τοῦ Μωραϊτίτη». Καὶ ἦτο τότε, ὑπὸ τὰς τότε συνθήκας, βαρυσήμαντον τὸ γεγονὸς καὶ ὄλως ἰδιαιτέρα ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐχάριστος νὰ περνᾶ κανεὶς ὀλίγας ὥρας μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ὁ φίλος μου Σπύρος Μαυρομμάτης, περίφημος συλλογεὺς ἀνεκδότων καὶ ἀποθηκάριος

1) Αὕτῃ εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ διεύθυνσις.

2) Ἡ παράγραφος αὕτῃ εὐρίσκεται κάτωθεν τῆς κυρίας ἐπιστολῆς, διαγωνίως γεγραμμένη.

3) Ἡ φράσις αὕτῃ εὐρίσκεται σημειωμένη εἰς τὸ ἔξω μέρος τοῦ χάρτου, παρὰ τὴν διεύθυνσιν.

Ἄττικου ἄλατος, διηγείται διὰ κάποιον Παφίτην, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν μακρινὴν Πάφον μετέβη νὰ προσκυνήσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον. Ὅταν, μετὰ τὴν ταλαιπωρίαν τῆς μακρᾶς διαδρομῆς, ἐπαυήλθεν εἰς Πάφον καὶ τὸν ἐκάλεσαν καὶ τοῦ προσέφεραν καφφέ, ἀπῆλθα συστηματικῶς καυχησιολογῶν «εὐκαριστῶ πολλά, μὰ ἤπια προχτές καφφὲν μὲ τὸν Ἀρκειπίσκοπον».

Σήμερον ; Ὁ ἤθη, ὦ καιροί! «ῶ πραγμάτων ἀλλοίων ἀλλοίως», ἔλεγε καὶ ὁ ποιητής. Ἡ εὐγενεστάτη καὶ λίαν ἐμοὶ ἐρασίμια συμβία ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πιεράκη. Τὸ ὑπόζυγιον ποῦ ἐχρειάσθη 15 ἡμέρας διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ προσκύνημά του ὁ εὐσεβὴς Παφίτης μετετρέπη εἰς αὐτοκίνητον καὶ ἀεροπλάνον καὶ ὁ «ἐρατεινὸς καφφὲς» τοῦ Ἀχιλλέως Παράσχου εἰς οὐίσκου τοῦ «Λήδρα Πάλας» καὶ τοῦ Σιαντεκλαίρ. Ὅπως ἐχάθη τὸ μαγκάλι μὲ τὰ κάστανα καὶ τὸ συναξάρι τῆς γιαιγαικούλας τοῦ Βιζηνοῦ. Τὰ πάντα ρεῖ. Δὲν θὰ ἔλθῃ ἐπὶ τέλους ἡ ὥρα νὰ χαθοῦν καὶ τὰ οὐίσκου καὶ τὰ κσ-κτέηλ καὶ νὰ χαροῦμεν τὴν ξανθὴν ρετσίνα τῆς Πλάκας, ποῦ ἐτραγουδῆσεν ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου εἰς τὸν Ὕμνον τῆς Ἀθήνας τόσον ὠραία;

ΝΙΚ. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

Τ' ἀγέρι τώρα δυνάμωσε κ' ἀπλώθηκε
πάν' ἀπ' τὰ θουνά καὶ τοὺς κάμπους,
πάν' ἀπ' τὶς στεριές καὶ τὶς θάλασσες.
Στὴ σκληρὴ πέτρα στὰ θράχια, στὰ κύματα
ἀκουγόταν τοῦ σκλάβου τὸ μούγκρισμα.
καὶ πέρα στὴν ὄχτη
τοῦ κυμάτου ὁ ἀνάσασμός
ἀνάδινε ἀρμονίες αἰώνιες
στὴ χορδὴ τοῦ πελάου.

Ὅσο κ' ἂν σκαλίσαμε τὴν ἀκροθάλασσα,
ὅσο κ' ἂν βρῖκαμε τὶς ρίζες τοῦ πλάτανου
καὶ γευτήκαμε τὴν ἀρμύρα τους,
ὅσο κ' ἂν στρέψαμε τὸ βλέμμα στὸ κρυστάλλινο τεῖχος,
δὲ μπορέσαμε νὰ δοῦμε τὸ καράβι
καὶ ν' ἀκούσουμε τὶς φωνές.

ὦ! Φῶς κρυστάλλινο τῆς λευτεριᾶς!
σὲ νοιώθουμε κοντὰ μας,
σὲ νοιώθουμε γύρῳ μας.
Ἡ φύση ξυπνᾷ νὰ χαιρετίσει τὴ νίκη μας
μὲ τ' ἀγριοπούλι καὶ τὸν κύκνο,
μὲ τὴ μύρτια καὶ τ' ἀρώματα,
μὲ τὸ γρασίδι, ποῦ χαϊδεύει τὰ πόδια.

Κοίταξε στὸ θουνὸ ψηλά στὴν κορφὴ του,
ὅπου θρῖσκεται ἡ χυμὴν ἐλπίδα μας
μὲ τὰ ξεγεργμένα κουφάρια,
ν' ἀγναντέψεις τὰ πύρινα θέλη
καὶ νὰ δεῖς τὸ χρυσὸ δίσκο τοῦ θεοῦ.

Ἐκεὶ ποῦ τὸ σύννεφο χτυπιέται μὲ τὰ θράχια τ' ἀπόκρισμα,
ἐκεὶ ποῦ ἡ θύμηση γυρίζει μὲ δάκρυα στὰ μάτια,
ἐκεὶ ψηλά θεὸ νὰ χτίσουμε τὸ παλάτι τῆς Κόρης,
τὸ παλάτι τῆς αἰώνιας βασιλίσσας
μὲ τὰ γαλάζια μάτια.

Καὶ τ' ἀγέρι, ποῦ τώρα δυνάμωσε,
θὰ σκορπίσει σ' ὅλο τὸν κόσμον
τὴ δίκαιη φωνὴ μας,
φέροντάς μας τὸ καράβι
μὲ τὶς χαροῦμενες φωνές.

Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Γ Α Λ Η Ν Η

Αυτοκτόνησε.

Τό κορμί σπαρτάρησε, σάν τὸ πληγωμένο πουλί, καὶ ξεψύχησε. Τρομαγμένη ἢ ψυχὴ του ἀντίκρουσε τοὺς τέσσερεις μαύρους τοίχους τοῦ δωματίου. Ζήτησε νὰ προσανατολιστεῖ καὶ σκόνταψε σάν νυκτερίδα σὲ κάτι ἐπιπλα. Ζαλισμένη, ὅπως ἦτανε, θέλησε νὰ ξεπλώσει γιὰ νὰ συνέλθει. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ βρεῖ ἕνα στῶμα. Ξάπλωσε κατάχαμα. Ἦτανε χειμώνας καὶ τὸ κρῦο τῆς πείραξε τὰ πλευρά. Νευρίασε :

—Γιατί δὲ μ' ἄφησε ἐκεῖ πούμουνα; Ποῦ μὲ πέταξε ἐδῶ μέσα; Καὶ συλλογίστηκε τῆ ζεστασιά καὶ τὶς πολὺχρωμες πεταλοῦδες ποὺ τὴ συντροφέβανε μέσα στὸ νεανικὸ κορμί, προτοῦ ἀποφασίσει νὰ σκοτωθῆ. Ἀκούμπησε ὕστερα ἀπάνω του καὶ προσπάθησε νὰ κοιμηθῆ. Ἦτανε ἐξαντλημένη ἀπὸ τὴν κούραση καὶ τὴν ἀγωνία. Κάποτε ἀποκοιμήθηκε...

Τὸ φῶς τῆς μέρας τὴν ξάφνιασε. Πετάρχηκε ἀπάνω κι' ἔβαλε τὶς φωνές. Σάν εἶδε πὼς κανένας δὲν τῆς ἔδινε σημασία, βάλθηκε νὰ σκέφτεται σοβαρὰ τί ἔπρεπε νὰ κάνει. Μιά στιγμή ἀποφάσισε νὰ φύγει. Τὸ ἀγνωστο τὴν τρόμαξε. Ἀλήθεια, ποῦ θὰ πῆγαινε ; Εἰκοσιοκτῶ ὀλάκερα χρόνια θρισκότανε θρονιασμένη μέσα σὲ τοῦτο τὸ κορμί. Καὶ τώρα ; Πόσα ἀσπλαχνα τῆς ἔκανε ἔξωσῃ! Χωρὶς καμμιά προειδοποίηση! Ἄραγε νὰ μὴν ἦταν τζέντλεμαν ;

Τὸ φῶς κυριάρχησε μέσα στὸ δωμάτιο, ἀφοῦ πάλεψε μὲ τὶς σκιές. Εἶδε τούτη τὴν πάλη. Οἱ σκιές γογγύζανε καὶ τραβούσανε τὰ μαλλιά τους σάν μοιρολογητρες ἀπὸ τὴν ἀπελπισία. Ἦτανε σίγουρες γιὰ τὴν ἦττα τους, κι' ὅμως παλεύανε. Συμπέρανε : Ν' ἀγωνίζεται κανένας κι' ὅταν εἶναι σίγουρος γιὰ τὴν ἦττα.

—Τοῦτος, λοιπόν, γιατί σκοτώθηκε;

Πῆρε μιά καρέκλα καὶ κάθησε ἀντίκρου τοῦ. Τοῦ πήρε τὸ κεφάλι, τ' ἀνασήκωσε τὰ ριγμένα μαλλιά καὶ προσπάθησε νὰ διακρίνει τὸ βάθος τῶν γεγονότων...

Πυκνὰ νεφελώματα γιομίζανε τὸν ἐγκέφαλο. Ὅλα θαμπὰ κι' ἀκαθόριστα. Ἀκόμα λίγο ν' ἀπελπιστῆ καὶ νὰ τὰ παρατήσῃ ὅλα. Ἀναπάντεχα χιλιάδες ζευγάρια λευκῆς φτερούγες γιομίζανε τὸ σῆμαν. Μιά ἄρπα ἀντήχησε νοσταλγικά. Νοτισμένα ροδοπέταλα αἰωρηθῆκανε στὴν ἀτμόσφαιρα... Ἀνάμεσα τοῦ ξεπρόβαλε ἕνα λεπτὸ γαντοφορεμένο χέρι. Κούνησε τὰ μακρὰ δάκτυλα σάν ν' ἀποζητοῦσε κάτι. Μιά καρδιά φτερούγισε καὶ κάθησε σάν περὶ στερὴ στα δάκτυλα ποῦ τὸ καλοῦσανε : «Ἀγάπη μου... Ἀγάπη μου...».

—Ἡ καρδιά του!, φώναξε ἀναστατωμένη ἢ ψυχὴ.

Τὰ χάρδια καὶ τὰ φιλιὰ φέρανε τὴν ἀνοιξη. Ἀνθίσανε τὰ κρίνα καὶ γύρανε τὰ πέταλά τους μεθυσμένα ἀπὸ τὴ γλύκα...

—Τὰ νεφελώματα ξανακυριάρχησαν μὲ ρυθμὸ Βιεννέζικου βάλς.

—Γιατί, λοιπόν, σκοτώθηκε; Τόση ἀγάπη μπορούσε νὰ γιομίσει φύλλα καὶ κελαϊδισμούς καὶ τὸ καμένο δάσος.

Θύμωσε πολὺ. Σήκωσε τὸ χέρι γιὰ νὰ τοῦ δώσει ἕνα γερὸ μπάτσο. Συγκρατήθηκε. Τὰ νεφελώματα στροβιλιστήκανε σάν σβοῦρες καὶ διαλυθῆκανε.

Ἀπὸ τὸ θάθος μιά «ὠχρὰ σπειροχαίτη» ἔκανε τὴν ἐμφάνισή της σὰ μεθυσμένη μαινάδα. Μαδῆσανε οἱ λευκῆς φτερούγες καὶ φάνηκε γυμνὸ τὸ δέριμα. Οἱ χορδὲς τῆς ἄρπας σπάσανε μὲ ἀναστεναγμούς. Τὰ ροδοπέταλα στοιβάστηκανε μαραμμένα ἀπὸ τὸν πόνο. Ἡ θλίψη βασιλέψε. Τὴ νημεμία τῆς ἀπελπισίας ποῦ ἀκολούθησε, διάκοπτε μονάχα ὁ ἐκνευριστικὸς θόρυθος ἀπὸ τὸ μεθυσμένο τρέκλισμα τῆς ὠχρᾶς σπειροχαίτης. Σὲ λίγο τὸ γέλιο τῆς γιόμισε τὸ τοπίο μὲ μαύρους ἐφιιάλτες.

«Χά...χά! Εἶμαι κληρονομιά ἀπὸ τὸν παπποῦ. Τοὺς συνοδεύω ὡς τὸν τάφο...»

Τὰ νεφελώματα ἀπλώσανε κατατρομαγμένα τοὺς πέπλους τους...

Ἡ ψυχὴ ἔνοιωσε τῶρα τὸ δρᾶμα. Τὰ δάκρυα δώσανε παρηγοριά στὰ χλωμὰ μάγουλα τοῦ αὐτόχρα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Σε αρκετές νεοελληνικές λέξεις παρατηρείται σήμερα διαφορά στην ὀρθογραφία: ἀφήνω, λ.χ., καὶ ἀφίνω, σθήνω καὶ σθύνω, κοιτάζω καὶ κυτ(τ)άζω κλπ. Ἡ σύγχυση αὐτὴ ὀφείλεται στὸ ὅτι ἀρχικὰ ἐτυμολογήθηκαν ἐσφαλμένα καὶ ἐπεκράτησε ἔτσι γιὰ πολλὰ μῖα γραφὴ ποῦ τὴ συνήθισε τὸ μάτι καὶ δύσκολα ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ὀρθή, σύμφωνα μὲ τὴ νεώτερη, τὴν ἐπιστημονικὴ ἐτυμολογία καὶ ἐξήγηση. Κάποτε, ὡστόσο, ὀφείλεται σὲ διαφωνία τῶν φιλολόγων, γιὰ τὶς λέξεις ἰδίως ἐκεῖνες, ποῦ εἶναι ἀκόμα ἀμφίβολη ἢ ὄχι τελείως πειστικὴ ἡ ἐτυμολογία. Ἔτσι, τὸ ἀφῆνω καὶ τὸ σθήνω γράφονταν ἀφίνω καὶ σθύνω προτοῦ ἀναγνωρισθῆ ὁ ἀναλογικὸς σχηματισμὸς ἀπὸ τὸν ἀόριστο, τὸν συνηθέστερο χρόνο. Τὸ γείρνω (καὶ γέρνω) ἄορ. ἔγειρα, τὸ σχετίζαν μὲ τὸ γῦρος (ρ. γυρῶ) καὶ τὴν γράφον γύρνω, γυρτός. Ὁ Χατζιδάκις ἀπέδειξε τὴν ὀρθὴ προέλευσὴ τοῦ ἀπὸ τὸ ἐγείρω, ἤγειρα, τοῦ ὁποῖου χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ σύνθετα γαιγέρνω, νά γαιγείρω (Κρήτη) καὶ ἀναγέρνω, ἀνάγειρα (τὸν κόσμον = τὸν ἔκαμα ἄνω κάτω ψάχνοντας) στὴν Κύπρον. Τὸ γλιστρῶ ἀπὸ τὸ ἐκλιστέω. Ἀπὸ σύγχυσης μὲ τὸ γλυτώνω γράφεται κάποτε κι' αὐτὸ μὲ ἴσως ἀντίθετα τὸ γλυτώνω (ἀπὸ τὸ εὐλυτόω) γράφεται μὲ ἰ κατὰ τὸ γλιστρῶ. Τὸ κοιτάζω (ἀρχαῖο ρῆμα, ἀπὸ τὴ κοίτη, εὐχρηστο στοὺς Βυζαντινοὺς ἀπ' αὐτὸ καὶ «κοιτασμός» μὲ τὴ σημασία τοῦ ἐπιθλέψῃ) γράφεται καὶ σήμερον συχνὰ κυτ(τ)άζω, κατὰ τὴν παλιὰ ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ κυπτάζω ἢ κύπτα—εἰτάζω, ποῦ ἔπισηρριζε πρῶτα ὁ Χατζιδάκις, προτοῦ πεισθῆ γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ κοιτάζω, ποῦ πρότεινε ὁ Δ. Βερναρδάκις. Τὸ ρίχνω, ἀπὸ τὸ ρίπτω, γράφεται καὶ ρήχνω, κατὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ Ν. Πολίτη (ποῦ ἀκολούθησε κι' ὁ Πάλλης κι' οἱ ἄλλοι δημοτικιστὲς) ἀπὸ τὸ ρήσσω, ἔρρηξα τοῦ Εὐαγγελίου. Στὴν Κύπρον ὁμως λέγεται ρίθκω, ἔρ(ρ)ιψα, ριμμένος, καὶ παράγωγον ποριψιμῖος, ποῦ ἐπιθεβαιώνουν τὴν ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ ρίπτω, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ σημασιολογικὴ καὶ φωνητικὴ ἀσταύρωση τῶν δυὸ ρημάτων (ρίπτω—ἔρριψα, ρησσω—ἔρρηξα).

Θὰ ἐξετάσουμε τώρα δυὸ ρήματα, τὸ ξέρω καὶ τὸ νιώθω, γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐτυμολογία καὶ γραφὴ τῶν ὁποίων τὸ Κυπριακὸν ἰδίωμα παρέχει σπουδαία ἐπιθεβαιωτικὴ μαρτυρία.

Τὸ ξέρω προήλθε ἀπὸ τὸ ἐξεύρω (ὑποτ. τοῦ ἄορ. ἐξεῦρον, τοῦ ἐξευρίσκω) ἀπὸ τέτοιες φράσεις: ποῦ νὰ τὸ ἐξεύρω, ἂν τὸ ἐξεύρω = νὰ τὸ θρῶ, νὰ τὸ ἀνακαλύψω, νὰ τὸ ἐννοήσω. Ἡ σημασιολογικὴ του μετατόπιση δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολία. Ἡ δυσκολία, ὡστόσο, τῆς ἐκπτώσεως τοῦ θ(υ) ἔκανε τὸ Φιλήντα νὰ προτείνει ἄλλη ἐτυμολογία ἀπὸ τὸ ἐξάιρω. Στὴν Γράφει στὴ Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία Ἑλλην. Τομ. Α' σελ. 107: «Ξέρω χωρὶς θ, εἶταν ἀδύνατο, εἶταν ὀλότελα ἀδύνατο, εἶτανε τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο καὶ μὴ χάνεστε!» Τὰ μεσαιωνικὰ ὁμως κείμενα — Χρονικὸ τοῦ Μορέως, Διγενῆς Ἀκρίτας, Πτωχοπρόδρομος, Λεόντιος Μαχαιρᾶς κλπ., καὶ τὰ μεταγενέστερα — Ἐρωτόκριτος, Κρητικὰ Δράματα — ἔχουν τὸ ἐξεύρω καὶ ξεύρω μὲ τὴ σημασία ἀκριβῶς ποῦ τὸ χρησιμοποιοῦμε καὶ σήμερον καὶ ἦταν «τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο» τὸ ἐξάιρω νὰ προσλάβει αὐτὸ τὸ β.

Τὴν ἐκπτώσιν τοῦ β ἀπὸ τὸ ἐξεύρω (προφ. ἐξέρω) ὁ Χατζηδάκις ἐξήγησε κατ' ἀνομοίωσιν ἀπὸ τέτοιες φράσεις: ξεύρεις θέβαια, ξεύρεις θρῆ κλπ., ποῦ ὁ Φιλήντας τὴν ἀπορρίπτει κοροϊδευτικὰ. Δέχτηκε ὡστόσο, μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν, τὴν ἐξήγησιν ποῦ τοῦ εἶχα δώσει ὡς φοιτητῆς τὸ 1923. Στὰ θόρεα δηλ. νεοελληνικὰ ἰδιώματα τὰ ἄτονα φωνήεντα ἀποβάλλονται καὶ σχηματίζεται ἔτσι ἓνα δυσπρόφερτο σύμπλεγμα ὅπου τὸ β μπορεῖ νὰ ὑποχωρήσῃ: ξεύρ'ς (ξεύρεις), ξεύρ'τε (ξεύρετε), ξεύρ'νε (ξεύρουνε). Ἀνάλογο φαινόμενο ἔχουμε στὸ θές, θέτε, ἀπὸ τὸ θέλ', θέλ'τε, καὶ στὸ ἄσε, (ἄστε) ἀπὸ τὸ ἄψησε, ὅπου ἐκπίπτουν τὸ λ καὶ τὸ φ, ποῦ κανονικὰ δὲν ἀποβάλλονται. Στὴν Κύπρον ἀκούεται, ὡστόσο, ἀήνω, ἄησ'τον, ἄησε νὰ δοῦμεν, σπάνια περίπτωσις ἀποβολῆς τοῦ φ. Ἀποβολὴ τοῦ β ἔχουμε σὲ δυσπρόφερτα συμπλέγματα, ὅπως: ἀλέρκα (ἀλεύρια), ἄρκου (αὔριον). Ἀκούεται ὁμως σὲ μερικὰ μέρη τῆς Κύπρου,

ιδίως στην Πάφο, ἀλεύκα, αῦκον κλπ. ἀποβάλλεται δηλ. τὸ ρ ἀντὶ τοῦ β. Σὲ Κυπριακὰ κείμενα ἔχουμε τὸ ξευράμενος (Λ.Μαχ. σελ. 252 καὶ 310) καὶ τὸ ξευρία = γνῶσις (Χ. Παντελίδη : Κυπριακὸν Χειρόγραφον, Ἀθηνᾶς 34ος, σελ. 154) ποῦ λέγεται σήμερα ξευκά. «Ἀπὸ τοῦ κόσμου τὴν ξεβκάν εἶσα ἐξηκολοιμένη» (Βασ. Μιχαηλίδη, Ποιημ. σελ. 40). Μὲ τὴν ἀρχικὴ τοῦ πάλι σημασία τὸ ξέρω ἐχρησιμοποιεῖτο στὸν Πόντο = θὰ σκεφθῶ νὰ ξέρω (=νὰ βρῶ). (Μ. Τριανταφυλλίδη: Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ Α' σελ. 274).

Πιστεύω λοιπὸν ὅτι ἡ ἔτυμολογία ἀπὸ τὸ ἐξεύρω εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ τὸ ρῆμα πρέπει νὰ γράφεται ξέρω καὶ ὄχι ξαίρω, ὅπως ἀρκετοὶ λογοτέχνες (βλέπω κάποτε καὶ στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα») συνηθίζουν νὰ τὸ γράφουν.

Ἠ ι ὠ θ ω : Καὶ στὴν ἔτυμολογία καὶ τὴν ὀρθὴ γραφὴ τοῦ ρήματος αὐτοῦ μᾶς βοηθάει ἀκόμα περισσότερο τὸ Κυπριακὸ ἰδίωμα. Οἱ περισσότεροι τὸ γράφουν ν ο ι ὠ θ ω, ἀκολουθώντας τὸ Χατζηδᾶκι ποῦ τὸ σχετίσαμε μὲ τὸ ξ ν ν ο ι α (πρβλ. καὶ τὸ ννοιάζομαι καὶ γνοιάζομαι, με ννοιάζει). Ὄρθη πιστεύω εἶναι ἡ ἔτυμολογία τοῦ Φιλήντα (Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία Ἑλλην. Α' σελ. 99) ἀπὸ τὸ νοῶ, ἐνόησα μὲ ἐπίδραση τοῦ γνώθω (ἀπὸ τὸ ἐγνωῶν, ἐγνωσα, τοῦ γιγνωσκῶ), ὅπως θὰ ἐξηγήσουμε παρακάτω.

Στὴν Κύπρο ἔχουμε ν ὠ θ ω, ξ ν ω σ α (ὑποτ. νὰ νόση) καὶ σύνθ. με τ α ν ὠ ν ν ω, ἔμετάνωσα, μετανωμένος. Οἱ τύποι αὐτοὶ εἶναι παλαιοὶ καὶ ἀπαντοῦν συχνὰ στὸ Λ. Μαχαιρᾶ καὶ Γ. Βουστρώνιο (σελ. 157, 259, 263, 255, 329, 351 κλπ.), ὅπως καὶ τὸ οὐσιαστικὸ ν ὠ σ ι ν (ἐπόικαν τὸ ν ὠ σ ι ν τοῦ ἔμπαλη, σελ. 91). Τὸ ξ ν ω σ α ἔκαμε πελαιότερους φιλολόγους, ὅπως ὁ Σκ. Βυζάντιος, νὰ πιστεύουν ὅτι σώθηκε ὁ ἀρχαῖος Ἰωνικὸς τύπος. Τὸ ἔνωσα (ὀρθότ. ἐνοσα) ἐξηγεῖται σήμερα διαφορετικὰ. Τὸ η (φθόγγος Ι) στὸ ἐνόησα, προσακτικὴ νόση «ἐκκρούεται» μπροστὰ στὸν ἰσχυρότερον φθόγγο Ο (πρβλ. ὀγδόντα, πρῶμος, ροδι. Βλ. Φωνητικὴ Χ. Παντελίδη, σελ. 5). Σὲ μεσαιωνικὰ κείμενα ἀπαντοῦν συχνὰ τύποι τοῦ νοῶ ποῦ πρέπει νὰ διαβαστοῦν στὸν στίχο μὲ συνίζηση (μὲ ὑποχώρηση δηλ. τοῦ η).

Καὶ ἐκ τὴν ραθδέαν, ἡ Μαξιμοῦ, νόησε μὲ τῖναν ἔχεις (1545)
πρὶν ν ο ἦ σ η ὁ νεώτερος κί' ἐπάρη τ' ἄρματά του
ὅτι μηδὲν μᾶς ν ο ἦ σ ο ο σ ι ν καὶ ἀποκλείουσιν ὦδε.

Ἀπὸ τὸ ἔνωσα σχηματίζεται τὸ ν ὠ θ ω κατ' ἀναλογίαν (πρβλ. ἀπλώσα ἀπλώθω (καὶ ἀπλώνω) κατὰ τὸ ἐκλώσα — κλώθω, γνέθω, ἀλέθω κλπ.). Τὸ σύνθ. με τ α ν ὠ ν ν ω σχηματίσθηκε κατὰ τὰ πολλὰ σὲ -ώνω. Στὸ σχηματισμὸ τοῦ νόθω συνείργησε, προφανῶς, καὶ τὸ γ ν ὠ θ ω καὶ με τ α γ ν ὠ θ ω, ποῦ ἀπαντοῦν ἐπίσης συχνὰ στὰ μεσαιωνικὰ κείμενα : Ἐγνωθεν καλὰ (Ἀσσιζες σελ. 184), Καλή μου, ἂν ἔμετ' ἀγνώσεες κί' ἔχεις ἄλλοῦ τὸν πόθον (στιχ. 881, Διγ. χειρόγραφον Ἑσχωριάλ), Ἐκεῖνη δὲ οὐκ ἐγνώθει του νὰ περατῆ στὸν δρόμον (Λυβ. καὶ Ροδ. στ. 2235) καὶ στὸν Ἐρωτόκριτο (Γ', 35), ὅπου χρησιμοποιοῦνται καὶ τὰ δύο ρήματα :

τὰ πάθη τζι δὲν γ ν ὠ θ ο υ σ ι οὐδὲ τὰ κρυφὰ τζι ν ι ὠ σ α (ν).

Ὁ Μαυροφρύδης κί' ἀργότερα ὁ Ξανθουδίδης ζήτησαν νὰ παραγάγουν τὸ νιώθω καὶ μετανιώνω ἀπὸ τὸ γνώθω καὶ μεταγνώθω.⁽¹⁾ Ἡ ἔκπτωση ὅμως τοῦ γ δὲν θάταν δικαιολογημένη, ἀφοῦ ἔχουμε στὴν Κύπρο τὸ καταχνώνω (προφέρεται καὶ καταχνώνω), ἐκατάχνωσα καὶ τὸ ἐπιρ. ἀκατάχνωτα, ἀπὸ τὸ κατέγνω, κατέγνωσα (τοῦ καταγινωσκῶ), ποῦ τὸ βρίσκουμε ἐπίσης στὸ Λ. Μαχαιρᾶ : ἐκαταγνώσαν τους (σ. 206).

Τὸ νεοελλ. νιώθω καὶ μετανιώνω πῆρε τὸ Ι (ἡμίφωνο) ἀπὸ μεταπήδηση, ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Φιλήντας. Ἴσως ὅμως νὰ ἔχουμε ἐπίδραση καὶ τοῦ ννοιάζει, ννοιάζομαι καὶ τοῦ μετάνοια' ἀπ' αὐτὸ κάνουμε στὴν Κύπρο μετανοιάζω (κάμνω γονυκλίσιες).

Ἔτσι τὸ νιώθω καὶ μετανιώνω εἶτε ἀπὸ τὸ νοῶ, μετανοῶ, ὅπως φαίνεται πιθανώτερο, εἶτε ἀπὸ τὸ γνώθω, μεταγνώθω, προήλθε, σωστὸ εἶναι νὰ γράφεται μὲ ι.

Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ

(1) Βλ. Στ. Ξανθουδίδου : Ἐρωτόκριτος σ. 406, 532 καὶ 626.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Τ Ζ Ω Ν Μ Π Α Ν Υ Α Ν (*)

(ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ)

Ο 17ος αιώνας ήταν εποχή μεγάλου έμφυλίου σπαραγμού στην Άγγλια εξ αιτίας της απολυταρχικής πολιτικής των Στούαρτ και των θρησκευτικών καινοτομιών της Μεταρρύθμισης. Το κεφάλαιο εκείνο της ιστορίας της Άγγλιας που πραγματεύεται γι' αυτή την περίοδο, είναι γεμάτο θρησκευτικές καταδιώξεις, σφαγές, κατατομήσεις, αχρειότητες και κάθε σιχαμένο μέσο εξόντωσης ανθρώπων που ήθελαν να βαδίσουν το δρόμο που τους χάραξε η συνείδησή τους. Σε μία τέτοια εποχή μεγάλης άναστάτωσης και αθλιότητας γεννήθηκε ο Τζών Μπάνυαν (John Bunyan) στο Έλστοου (Elstow), ένα χωριουδάκι κοντά στο Μπέτφορντ (Bedford), το 1628.

Γιός τενεκετζή, διδάχτηκε λίγη ανάγνωση και γραφή στο σχολείο του χωριού του, όπου διέπρεψε στην τεμπελιά. Από μικρός είχε τάση στη θλαστήμια, την ψευτιά και σε κάθε αίσχρη ξέη ενός έκφυλισμένου παιδιού. Ακολούθησε το επάγγελμα του πατέρα του — τενεκετζής, «tinket». Στα δεκαεφτά του χρόνια κατατάχτηκε στο στρατό που οργάνωσε το Κοινοβούλιο, και στον έμφυλιο πόλεμο εκείνης της εποχής έλαβε μέρος στην πολιορκία του Λέστερ (Leicester).

Τελειώνοντας τη σύντομη στρατιωτική του θητεία παντρεύτηκε, όπως αναφέρει ο άγνωστος βιογράφος του, σε ηλικία 20 περίπου χρόνων, μια πάφτωχη κόρη, που δεν είχε ούτε και αυτά ακόμη τα πιο απλά οικιακά σκεύη, μαχαίρια, πηρούνια, πιάτα.

Ο πατέρας της γυναίκας του ήταν άγιος άνθρωπος και η μεγάλη του θρησκευτικότητα έπέδρασε πολύ στη διάπλαση του χαρακτήρα της κόρης του. Πιεθαίνοντας της άφηκε δυο θρησκευτικά βιβλία: Τόν «Δρόμο του άπλοϊκού ανθρώπου προς τόν Ουράνο» (The Plain Man's Pathway to Heaven) και τήν «Άσκηση της Εύσεβείας» (The Practice of Piety). Η κ. Μπάνυαν συχνά διάβαζε με τόν άντρα της αυτά τα βιβλία και κάποια έξωτερική αλλαγή άρχισε να παρουσιάζεται επάνω του, όπως αναφέρει ο ίδιος στο έργο του ή «Χάρη Περισεύει» (Grace Abounding) που είναι ή βιογραφία του, ένα δυναμικό βιβλίο μεγάλης αξίας. Δεν έγκατέλειψε όμως τις κακές του ξείεις, θλαστήμια, ψευτιά και έκλυτη ζωή.

Φαίνεται όμως πως την πιο μεγάλη επίδραση στον κατοπινό χαρακτήρα του Μπάνυαν είχε κάποιος εύσεβης γείτονας του, του οποίου οι κουθέντες για τη θρησκεία πολύ συγκίνησαν τόν Μπάνυαν και τόν ρίξαν με αφάνταστο ένδιαφέρον στο διάβασμα του Εύαγγελίου.

Πολλά πράγματα από τόν ιερό αυτό βιβλίο τόν τρόμαζαν. Άρχισε όμως μια καινούρια ζωή. Κάθε κακία του ξέη διαλύθηκε κάτω από τήν άκτινοβολο λάμψη του θείου λόγου, κι' ένας νέος δρόμος άνοιχτηκε μπροστά του: Ο τραχύς δρόμος της σωτηρίας. Ο Μπάνυαν, φανατικός Πουριτανός, κηρύττει άφοβά και θαρρετά τήν Χριστιανική πίστη όπως τήν έβλεπε κάτω από τόν πρίσμα της δικιάς του γόνιμης φαντασίας. Φυλακίζεται, δέχεται κάθε σκληρή δοκιμασία, αλλά δεν πτοείται. Άγωνίζεται σε μια φουρτουνιασμένη θάλασσα για να οδηγήσει ένα καράβι κολασμένων ψυχών στα ήμερα άκρογιάλια της άπολύτρωσης.

Τό περίφημο αλληγορικό του έργο «Πορεία τού Χριστιανού Άποδημητή» (Pilgrim's Progress) που ένα μέρος του γράφτηκε μέσ' τήν φυλακή του Μπέτφορντ, μεταφράστηκε σε πάμπολλες γλώσσες. Αυτό τό βιβλίο έκανε τό όνομα του Μπάνυαν να άκουσθ ή ως τις πιο άπόμερες γωνίες της γής. Είναι ένα από τά πολυτιμότερα πετράδια της Άγγλικής φιλολογίας που διαβάστηκε και διαβάζεται άπληστα από εκατομμύρια ανθρώπων.

«Περπατώντας ανάμεσα στην έρημιά του κόσμου τούτου» άρχίζει ή πρώτη

* Η μελέτη αυτή μεταδόθηκε από τό Ραδιοφωνικό Σταθμό Ρώμης, κατά τη διάρκεια του Έλληνικού προγράμματος, στις 5)3)1950.

παράγραφος τοῦ Pilgrim's Progress, «ἦλθα σ' ἕνα μέρος ὅπου θρισκόταν μιὰ σπηλιά καὶ ξάπλωσα χάμω νὰ κοιμηθῶ. Σὰν κοιμόμουν εἶδα ἕνα ὄνειρο. Ἕνας ἄνθρωπος κουρελιάρικα ντυμένος στεκόταν κάπου μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του, μ' ἕνα βιβλίον στὸ χέρι κι' ἕνα μεγάλο φορτίον τῆς ράχης. Κοίταξα καὶ τὸν εἶδα νὰ ἀνοίγει τὸ βιβλίον καὶ νὰ διαβάζει. Διαβάζοντας ἔκλαιε καὶ ἔτρεμε. Μὴ μπορώντας πιά νὰ συγκρατηθεῖ ξέσπασε σὲ μιὰ θρηνώδικη κραυγή :

«Τὶ θὰ κάνω γιὰ νὰ σωθῶ ;».

«Ἄπ' ὅλα τὰ ἔργα ὑψηλῆς φαντασίας» εἶπε ὁ διαπρεπῆς καθηγητῆς-ιστορικός τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ κ. Τρεβέλιαν στὸν ἐπιμνημόσυνο λόγο ποῦ ἔκανε ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ γιὰ τὴν τριακοσιοστὴ ἐπέτειο τῆς γέννησης τοῦ Μπάνιαν, «ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα ὑψηλῆς φαντασίας ποῦ ἔχουν σκλαβώσει τὸ ἀνθρώπινο γένος, κανένα δὲν ἀρχίζει μὲ λόγια ποῦ προσανατολίζουν ἀμέσως τὸν ἀναγνώστη μὲ ὅ,τι θὰ ἐπακολουθήσει. Οὔτε τοῦ Ὁμήρου, οὔτε τοῦ Μίλτων ἢ ἐπίκληση τῆς Μούσας, οὔτε ἕνα ἀπὸ τὰ τρία μεγαλόπρεπα προσοίμα τοῦ Δάντη, οὔτε τὸ μουρμουριστὸ κάλεσμα τῶν φρουρῶν στὴν ἐξέδρα τοῦ Κάστρου τοῦ Ἐλσινορ τὰ μεσάνυχτα,—κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐκτελεῖ καλλίτερον τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ τοῦ συγγραφέα. Ἡ προσοχὴ ἀμέσως ἀίχμαλωτίζεται, ἢ φαντασία διεγείρεται. Στις πρώτες αὐτὲς προτάσεις μὲ τὴ μαγικὴ δύναμη τῶν λέξεων μεταφερόμαστε σ' ἕνα κόσμο πνευματικῶν ἀξιών καὶ εὐθὺς ἐξ' ἀρχῆς κατεχόμεθα ἀπὸ τὸ συναίσθημα ὅτι μεγάλα ζητήματα διακυβεύονται—τίποτε λιγότερο ἀπὸ τὴ μοῖρα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

»Χωρὶς κανένα πρόλογο θρισκόμαστε στὸ μέσον ὅλης τῆς ὑπόθεσης. Ἄναπνέουμε πιά τὴν ἀλληγορικὴ ὑπερβολικὰ ἀνθρώπινη ἀτμόσφαιρα τοῦ βιβλίου τὸ ὁποῖον μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς φαντασίας του διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀλληγορικὴ ποίηση τοῦ Σπένσερ καὶ τοῦ Σέλλη εἰς τὸ ὅτι εἶναι βαθειὰ ριζωμένο μεσ' τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ στὸ πραγματικὸ περιβάλλον τῆς Ἀγγλίας τοῦ 17ου αἰώνα.

»Ὁ συγγραφέας τοῦ Pilgrim's Progress δὲν ἦταν μονάχα ἕνας μεγάλος λογογράφος καὶ ἕνας δυναμικὸς δάσκαλος τῆς θρησκείας. Ἦταν ἐπίσης ἕνας Ἀγγλος ποῦ εἶχε γνωρίσει ὅλα τὰ μονοπάτια τῆς ἀνθρώπινης μοίρας—τὸν πόλεμο, τὸ ἐμπόριο, τὸ γάμο, τὴν πατρότητα—ποῦ μελέτησε πλέρια τοὺς συνανθρώπους του καὶ δὲν ἔστερείτο καθόλου χιουῦμορ. Καὶ ἔτσι, ὅπως λέν οἱ ἐξέχοντες κριτικοὶ τῆς φιλολογίας, ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ μυθιστορηματος, παρόλο ποῦ ὁ ἀντικειμενικὸς του σκοπὸς δὲν ἦταν αὐτός, ἀλλὰ νὰ φέρει κοντὰ στὸ Χριστὸ κολασμένες ψυχὲς ποῦ πλανιόταν μεσ' τὸ σκοτάδι τῆς ἀμάθειας, ὅπως πλανιόταν κάποτε καὶ ὁ ἴδιος». (1)

Ἡ «Πρόοδος τοῦ Χριστιανοῦ Ἀποδημητῆ», εἶναι γραμμὴν σὲ γλῶσσα ἀπλῆ καὶ μπορεῖ νὰ τὴν ἐννοήσει καὶ ὁ πιὸ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος. Εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε πολιτικὴ χροιά τῆς ἐποχῆς, πρᾶγμα ποῦ ἔκανε τὸ βιβλίον ἀγαπητὸ ἀπὸ κάθε Χριστιανό, ἀνεξάρτητα θρησκευτικοῦ δόγματος. Τὸ ἀστέρι τοῦ Μπάνιαν θὰ λάμπει φωτεινὰ πάνω στὸ στερέωμα τῆς Ἀγγλικῆς φιλολογίας, καὶ κάθε γενιὰ θὰ προφέρει μὲ ἀφάνταστο σεβασμὸ τὸ ὄνομα τοῦ καλοῦ αὐτοῦ Χριστιανοῦ ποῦ «δὲν εἶχε καμμιά φιλοδοξία στὴ ζωὴ», παρὰ μονάχα νὰ οδηγήσει τὴν ἀμαρτωλὴ ἀνθρωπότητα στὴ μεγάλη λεωφόρο τῆς ἀπολύτρωσης.

ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΚΑΚΟΥΛΑΣ

1) Prof. Trevelyan; John Bunyan,

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ (*)

Ὁ οἰκοδεσπότης μὲ ἡρεμώτατες κινήσεις ξαναγέμισε τὰ ποτήρια. Ὑστερα ἀπαθέστατος πήρε τὸ δικό του καὶ τόφερε ὡς τὰ χεῖλη. Ὁ ξένος μισομειθευμένος συνέχισε.

— Ἀπολαμβάνεις ; Μοῦ δίνεις πολὺν παρὶρ βλέπω. Θὰ κάμω, εὐγενέστατε, χρῆση τῆς εὐκαιρίας. Ἐσὺ ὁ μεγάλος ὀρθολογιστής, κάμνω μιὰ μικρὴ καὶ ἀσήμαντη παρένθεση (ὁ μεγάλος ἀλλὰ ὀψιμος ὀρθολογιστής), φοβάσαι τὸ λογικὸ σου. Μὰς ἀνήκει, καὶ ἦσουν ὁ ἐκλεκτός μας, φοβάσαι, ὅμως, ν' ἀνεβαίνεις πιά τις τερατώδεις κλίμακες πού μόνος σου ἐδημιούργησες. (Ἡ φωνὴ τοῦ ξένου ἔγινε ξαφνικὰ γλυκεῖα καὶ παθητικὴ). Ἄπ' ἐκεῖ, Σέργιε Κομηνέ, ἀντίκρυσες ὅτι ὅλοι μας ποθοῦμε ν' ἀντικρῦσουμε στὰ τολμηρότερα μας ὄνειρα, ἀπ' ἐκεῖ, Σέργιε, ἀντίκρυσες τὴν τρέλλα ; Λένε πὼς εἶναι ἡ πιὸ γλυκεῖα ἐρωμένη, εἶναι ἀλήθεια ;

— Τὶ ρωμαντικὸς πού εἶσαι !

— Βεβαίωτα ! Τόσο ὅσο ἦσουν καὶ σὺ κάποτε. Τότες πού ἦσουν ὁ ἀληθινὸς Σέργιος Κομηνός !

— Ἀηδίες !

— Ὅχι χειρότερες ἀπ' αὐτές πού κάνεις τώρα. Πόσο χρονῶ εἶναι τὸ γραῖδιο μὲ τὸ ὁποῖο δὴθεν πειραματίζεις τὴν διαίωνηση πού ἐμφωλεῖει μέσα σου ; Ἀηδιάζω ὅταν σὲ σκέφτομαι. Εἶναι κάτι ἀπὸ τὸν παλιὸ ἑαυτό σου, πού θέλοντας καὶ μὴ κουβαλάεις μαζί σου. Ἄλλὰ περικλείουν τὴν παλιά γνωριμία οἱ νέοι σου πειρασμοὶ πού βροντοφωνοῦν μὲ τὸν ἀσάλευτον ὄγκον τῆς μόνιμης σαπηνένης ἐπανάληψης τους τῆ δειλιά σου. Ἀποχτηνώσασαι. Εἶναι τὸ πιὸ βαρὺ ναρκωτικὸ γιὰ νὰ πνίξεις τὴν ἀγέρωχη ἀνησυχία πού ἔχες ἄλλοτε. Ἀκόμη ἐκείνη ἡ μικροῦλα, πού ψάρεψες μὲ τὴν μαεστρία ἀπὸ τὰ δύο, τρία σπίτια τῆς ἐρημικῆς διαμονῆς σου. Ἀποχτηνώσασαι βουτώντας τὰ πόδια σου, τὸ κορμί σου, τὸν ἐγκέφαλο σου σὲ πυκνὴ λάσπη. Ὅταν δεῖς μιὰ μικρὴ λάμψη μέσα στὰ μάτια τῆς, ἀφήνεις τὴν ἀδιαπέραστη ὀμίχλη τῆς ἐξασφαλισμένης σιγουριάς σου καὶ τὴν καλύπτει. « Ἐτσι γίνονται αὐτὰ τὰ πράγματα ». Ἐτσι γίνονται, μὰ ἀπὸ πού ἀρχίζουν καὶ πού τελειώνουν ;

— Μὰ καλὰ, γιὰτὶ δὲ λέεις καὶ τὰ καλὰ μου ; Ξεχνᾷς τὴ Μαργαρίτα ; Εἶναι τὸ ὠραιότερο κορίτσι τοῦ κόσμου, συμπαθητικὸ μου νέε, κι' ἔχει μιὰ ψυχούλα καμωμένη ἀπὸ ριγηλὰ ὄνειρα. Ἄν τὴν δεῖς, πάεις χαμένος. Θὰ πάψεις νὰ τρέχεις πίσω ἀπὸ τὰ σαγηνευτικὰ θέλητρα τῆς τρέλλας σου, πού σοῦ τὴν χαρίζω.

— Γιὰ τὴν τρέλλα, λοιπὸν, γουστάρεις νὰ σοῦ μιλῶ ; Μὴ φοβάσαι, γύρω ἀπ' αὐτὴ κλωθογυρίζουν οἱ ἔγνοιες μου—οἱ ἔγνοιες πού ἔχω γιὰ σένα.

— Ὅταν ἀπλώνεις τὰ χέρια σου στὰ τυφλὰ κινδυνεύεις, συμπαθητικὸ μου νέε.

— Εὐγενέστατε, ἐπιτρέψατε νὰ σᾶς ἀπαλλάξω ἀπὸ τὴν ἀνησυχίαν σας.

— Ἄ ! Εὐχαριστῶ. Τὶ ἔχεις νὰ πéis, λοιπὸν, γιὰ τὴ Μαργαρίτα ;

— Εἶναι ἡ ἐπισφράγιση τῆς δειλιάς σου. Πόσο μακρὰ τῆς ἦρθες νὰ κατοικήσεις !

— Τὶ κουτὸς πού εἶσαι ! Τὶ ἔχει νὰ κάμει, συμπαθητικώτατε μου νέε ἡ ἀπόσταση ; Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀφήσει κάπου, ἀλλοῦ ἀπὸ τὸ λοιπὸ σῶμα, τὸν ἐγκέφαλο του ; Ἡ Μαργαρίτα, ὅπως ὅλα τὰ ἐκλεκτὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ, εἶναι προνομιοῦχος τῶν κρυφῶν λογισμῶν, ὑφάδι ὄλων τῶν παλμῶν πού τρέφονται μὲ τὴν ὠμορφιά καὶ τὸ ὑπέροχο. Τὰ λέω καλὰ ;

— Ἀπέχεις ἀπὸ τὴ Μαργαρίτα, ὅσο θέλεις νὰ ἀπέχεις ἀπὸ τὸν κίνδυνο. Ἐτραπήκατε εἰς φυγὴν, εὐγενέστατε. Μὴν κάνετε πὼς δὲν καταλαβαίνετε. Μόλις ὑποψιαστήκατε πὼς σᾶς τραβάει πέραν τοῦ ἐλέγχου τῶν δυνάμεων σας, ἀπεχωρήσατε. Εὐγενέστατε, ἡ Μαργαρίτα τώρα πιά δὲ θὰ σᾶς θυμάται. Εἶναι ὠραία καὶ τὸ ξέρει περισσότερο ἀπὸ ὅτι θάπρεπε. Ὅταν δὲν εἶναι κάποιος κοντὰ τῆς φυσικὰ φλερτάρει μὲ τὸν ἑαυτό τῆς, ποτὲ μὲ τὴν ἀνάμνηση τῆς.

— Ξέρω πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἀφήνω νὰ καταλαβαίνεις—νὰ καταλαβαίνουν. Ἡ Μαργαρίτα δὲν ἦταν τὸ κορίτσι. Θυμίζει πολὺ Γκαίτε. « Καὶ νὰ ὁ Φάουστ ἐρωτευμένος πάλι μὲ τὴ Μαργαρίτα », καὶ δὲ μοῦ ἀρέσει νὰ παίρνω τὰ ἴχνη κανενὸς.

— Καὶ ἡ μικρὴ πού χαϊδεύεις τώρα μέσα στοὺς ζεστοὺς ἀγρούς ; Δὲν εἶναι ἕνα ἢ δύο χρόνια νεώτερη τῆς ; Πὼς δικαιολογεῖς τὰ ἀσυμβίβαστα, λογικὴ ἀνθρώπε ;

— Ἀπλούστατα, ἀποφεύγω. Πρόκειται νὰ μὲ κατηγορήσεις πάλι γιὰ δειλία ;

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

Ἄλλὰ δὲ σοῦ φαίνεται πὼς παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπάρχει μιὰ ἀνώτερη σκοπιμότητα ποὺ συνταυτίζεται μὲ τὸ ἐνστικτο ποὺ εἶναι ἀκατάλυτο συμφέρον τῆς φύσης—δηλαδή, θέλω νὰ πῶ, ἂν δὲν πρόκειται νὰ ὑποστῶ τὴν αἰχμὴ τῆς εἰρωνείας σου, τοῦ σύμπαντος.

—Ἐπανέρχου εἰς τὸ ἄπειρον ; Τότε ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σὲ ξανακάνουμεν δικό μας.

—Ἀπὸ ἄλλο δρόμο αὐτὴ τῆ φορά. Δὲν προσπαθῶ νὰ ἐξακοντίζω τὴν περιέργεια μου πρὸς τὰ ἀπομακρυσμένα πέρατα του. Περιορίζομαι ἐλο καὶ περισσότερο πάνω στὴ γῆ ποῦ πατῶ. Στὸ ἔδαφος ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ ὑπόδημα μου.

—Ἡ γῆ εἶναι ἢ σκιά τῆς ζωῆς, ἑτερόζωη ὅπως εἶναι.

—Θέλεις νὰ πείς γιὰ τὸν ζωογόνο ἥλιο ; Γιατὶ δὲ πάεις πάρα κάτω ; Ἡ ζωὴ εἶναι ἢ ἀλληλεγγύη τῆς κίνησης καὶ τῆς ἀδράνειας. Αὐτοῦ ὑπακούει τὸ πλανητικὸ σύστημα, τὸ ἄτομο τῆς ὕλης, ἢ ψυχὴ τοῦ ἀπείρου ποὺ εἶναι ἢ ἀλληλεγγύη—καὶ ὄχι ἢ ἀλληλοξόντωση—τῆς ἐνέργειας καὶ τῆς στασιμότητος. Ἔχω περάσει τὰ τριάντα μου, ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἴλιγγο ζωῆς. Βαρῆθηκα τὲς περιπλανήσεις, τὴ σκοτοδίνη. Ἄναγείρω λοιπὸν τὰ ὅρια μου μέσα στὰ ὅποια προτίθεμαι νὰ διέλθω ἐν τραγούδι τῆς ἡμέρας μου. Προσπαθῶ νὰ ἀφομοιωθῶ μὲ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια μὲ περικυβερτοῦν ὑπὸ ἄλλες ἀναλογίαι καὶ σχέσεις. Θέλω νὰ συνεννοηθῶ ἀπολύτως μὲ τὰ δέντρα καὶ τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ, τὸ χῶμα καὶ τὴν πέτρα, τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι. Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ γράψω τὸ τραγούδι τῆς ἀλληλεγγύης καὶ ὄχι πιά τὸ τραγούδι τῆς διαμαρτυρίας καὶ τῆς ἐπανάστασης. Πρὸς αὐτὴ τὴ διεύθυνση παιδεύω τὴν πέννα μου. Θέλω νὰ γράψω γιὰ τὸ ἔπος τοῦ σταριοῦ ποῦ χρυσίζει καὶ ταυτόχρονα στὸν κάμπο τοῦ στήθους μου. Γιὰ τὸ χᾶδι τ' οὐρανοῦ πρὸς τὴ χωματένια γῆ καὶ γιὰ τὸ χᾶδι ποῦ ξελαφρύνει τὸ μέτωπο μου, ὅταν βαρῶ ἀπὸ τὸ μόχθο τῆς μέρας στεφανώνεται ἀπὸ τὴν εὐδαιμονία τῆς εἰρηνεμένης γαλήνης. Τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ὅταν δὲν στηρίζονται στὴν ἀλληλεγγύη, στὴν τοποθέτηση τὴν ἀκριβῆ καὶ τὴν κατανόηση, ἀνεδαφικὰ αἰωροῦνται ἔξω ἀπὸ τὸ μεγάλο σύμπαν καὶ τελικὰ φαντάζονται σὰν μικρὲς καὶ ἀσήμαντες ἀνοήσιες.

—Ματαιοπονεῖς. Δὲν ὑπάρχει κανένα νόημα σ' ὄλοκληρο τὸ ἄπειρο, ἔξω ἀπὸ τὴν μικρὴ καὶ ἀσήμαντη ἀνοήσια ποὺ λέγεται ἄνθρωπος.

—Εἶναι μιὰ ἀποψη ποὺ δὲ μὲ ἐνδιαφέρει.

—Ἔχεις δίκαιο. Κινδυνεύει νὰ διασαλευτεῖ ἢ πίστη σου πρὸς τὴ νέα σου θρησκεία, τὴ χτηνωδία. Εὐγενέστατε, ἐπιτρέψατέ μου νὰ σὰς ὑπενθυμίσω παλιῆς ἀπόψεως: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πάντοτε ὁ ἀντίπαλος. Ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ διπλανοῦ του, τοῦ τόπου ποῦ πατᾶ, τοῦ ἀέρα ποὺ ἀναπνέει.»

—Ἐνδιαφέρει τὸ παρὸν περισσότερο ἀπὸ τὸ παρελθόν. Δὲ μοῦ κινοῦν κανένα ἀπολύτως ἐνδιαφέρον οἱ παλιῆς μου ἀπόψεις.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ ἀλκοὸλ τῆς δεύτερης μπουκάλας εἶχε σωθεῖ. Ὁ οἰκοδεσπότης ἔδειξε τὸ ἀδειανὸ μπουκάλι καὶ σηκώθηκε νὰ πάει γιὰ τρίτη. Ὅταν ἐπέστρεψε εἶχε περισσότερο κέφι. Γινότανε ὅσο καὶ πήγαινε περισσότερο εὐκίνητος. Τὸ ἀντίθετο ὁ ξενότιμος. Τὸν περίμενε μὲ πολὺ ἐπίσημο ὕφος τώρα καὶ γινότανε ὅσο καὶ πήγαινε σοβαρώτερος.

—Ἔχω ἀκόμη μερικὲς μπουκάλαι ἀπὸ τὸ ἴδιο, ἂν ὅμως χρειάζεσαι δυνατώτερο γιὰ νὰ σοῦ κεντρίσει τὸ κέφι μπορῶ νὰ σὲ ἱκανοποιήσω. Ἄλλὰ τί ἔπαθες ; Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πιεῖ μὲ τέτοια μούτρα.

—Εὐγενέστατε, ἐπιτρέψατέ μου νὰ δικαιολογηθῶ. Ἡ ἀποστολὴ μου βρίσκεται πρὸς τὸ τέρμα τῆς. Κάνω, ὅπως ἀντιλαμβάνεστε, τὸ καθήκον μου, ἀλλὰ εἰς τὸ κάτω-κάτω δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεφύγει τὴ μοῖρα του. Σ' αὐτὸ συμφωνεῖτε, ἐκλαμπρότατε!

—Ἀκριβῶς ! Ἡ σιδερένια συνέπεια. Ἡ ἀναπόφευχτη πορεία !

—Γιὰ λίγο καιρὸ σὲ πίστεψα γιὰ ἓνα μεγαλοφυῆ τρελλό. Σ' ἔβλεπα νὰ περπατᾶς βῆμα μὲ βῆμα μὲ τὴν μεγάλη ἐρωμένη καὶ ἡμουν, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, περήφανος γιὰ ἓνα.

—Ὅταν πίνω ἢ συναισθηματικὴ μου ἱκανότης ἀμβλύνεται.

—Τώρα φαίνεται πὼς σιγά, σιγά σὲ χάνουμε. Δυστυχῶς μὲ τὴν ταχύτητα σου ἐπιταχυνόμενη, πλησιάζεις πρὸς τοὺς κουτοὺς καὶ ἀποχτηνωμένους τρελλοὺς, τοὺς ὁποίους, βέβαια, συχαίνωμαστε. Σὲ προειδοποίησα, σὲ προειδοποιῶ, ἐκλαμπρότατε !

—Ἀρχίζει νὰ μοῦ κινεῖς τὸ ἐνδιαφέρο. Ἄλλὰ θέλω νὰ δεῖς κι' ἐσύ, συμπαιθικώτατε μου νέε, μὲ ἐπιτρέπεις, φαντάζομαι, νὰ συνεχίσω τὴν οικειότητα τοῦ ἐνικοῦ (ἐσύ μπορεῖς νὰ χρησιμοποιεῖς καὶ τοὺς δυὸ κατὰ βούληση), τὴ δικὴ μου τὴ μεριά. Δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεφύγει τὴ μοῖρα του ! Τόχοιμ ἐκφράσει ἀλληλοδιαδόχως κι' οἱ δυὸ.

—Ναί, έκλαμπρότατε!

—'Αλλά γιατί σταμάτησες νὰ πίνεις ; Χάνεις πολύ, ὅταν προσπαθεῖς, ἐκλεχτέ, νὰ διατηρεῖς τὴν σοβαρότητα σου καὶ μιὰ καὶ οἱ κρυφοὶ λογισμοὶ τῆς νύχτας μὰς ἔχουν συνδέσει, μὴν ἐπισκεφθεῖς κανένα καταρῆ ἀπόψε ἢ κανένα χορό. Θὰ ἔχεις τρομαχτικὴ ἀποτυχία καὶ αὐτὸ δὲ θὰ σὲ ὠφελήσει σὲ τίποτα ἀπολύτως. Δὲ θὰ πλησιάσεις οὔτε κατὰ μιὰ σπιθαμὴ τῆς μεγάλῃ ἐρωμένη. Λοιπὸν, ὁ καθένος διανύει τὴν πορεία τοῦ ζωηροῦ αἵματος του. Μέσα στὴν κατηγορηματικὴ σου δήλωση βρίσκονται συζευγμένες κι' οἱ δυὸ ἀπόψεις μας. Μιὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ ἀλήθεια τοῦ καθενός.

—'Αντιλαμβάνομαι ὅτι ἔληξε ἡ ἀποστολὴ μου. Οἱ ἀλήθειες εἶναι πολλές.

—'Ο ξένος σηκώνεται καὶ τείνει τὸ χέρι.

—Καληνύχτα σας, ἐξοχώτατε. Κουταμάρα βαθιά, ἐξοχώτατε.

—Καληνύχτα σου, συμπαθητικέ μου ξένε. Καλὴ νᾶναι ἡ νύχτα σου καὶ εὐκλεῆς ὁ Καληνύχτα σου, συμπαθητικέ μου ξένε. Καλὴ νᾶναι ἡ νύχτα σου καὶ εὐκλεῆς ὁ παροξυσμός. Λυποῦμαι γιὰ τὴν φεύγεις στὴν καλὴν ἀκριβῶς ὥρα. Κάνω κέφι προφανῶς ! Σχευχαριστῶ πολὺ γιὰ τοὺς τίτλους εὐγενείας πού εἶχες τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἀπονέμεις.

—'Ο ξένος ἀθόρυβα ἄρχισε νὰ ἀπομακρύνεται, ὁ οἰκοδεσπότης ἀκολουθοῦσε. Μπροστὰ στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἐσταμάτησε καὶ γυρίζοντας πίσω εἶπε τὰ τελευταῖα του λόγια : — Κάψε τα ὅλα καὶ ἔλα νὰ φύγουμε, Σέργιε Κομνηνέ. Μέσα στὸ αἷμα σου πλανᾶται ἀκόμη τὸ αἰώνιο πνεῦμα τῶν ρημαγμένων αὐτοκρατοριῶν. Κάψε τα ὅλα, θέλω τὴ σωτηρία σου καὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος !

—'Ο Σέργιος Κομνηνός τὸν ἐκοίταξε μ' ἕνα ἀνεπαίσθητο χαμόγελο στὰ χεῖλη. Αὐτὴ τὴ φορὰ δὲν ἐπρόκειτο περὶ εἰρωνείας.

—Θὰ φύγεις ὥστε ξένε ; Θὰ σὲ περιμένω. *Ἐστὼ καὶ μιὰ φορὰ κάθε τρεῖς μῆνες.

—'Ο ξένος ἔφυγε. Δὲν εἶχε προσθέσει ἀπολύτως τίποτε ἄλλο. Περπατοῦσε γρήγορα καὶ σβέλτα. Πόσο πού ἦταν ἐλαφρὸς ὁ ὄγκος του πᾶνω στὸ φλοιὸ τῆς γῆς, δαισιθάνηκε ὁ Σέργιος Κομνηνός, ὁ οἰκοδεσπότης. «Τὰ σκυλιὰ δὲν ἐλάττησαν οὔτε τώρα», ἐπιβεβαίωσε τὸ γεγονός στὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα μῆκε πάλι στὸ σπίτι του.

* * *

—Μὲ προειδοποίησε, εἶπε στὴν τρίτη μπουκάλα, καὶ μόνος ὅπως ἦταν τσοῦγκρισε τὸ ποτήρι του μὲ τὸ ἀδειανὸ τοῦ ξένου πού ἔφυγε.

Μετὰ ἀπὸ ἕνα δυὸ ποτήρια ἐπᾶνέλαβε : «Μὲ προειδοποίησε» καὶ ἕνα χαμόγελο, κάπως πρὸ πλατῦ τῶρα, ξανάνησε στὰ μελαγχολικὰ του χεῖλη. «Βαριά κουταμάρα», ἀκούστηκε ξαφνικὰ καὶ παρουσιάστηκε μπροστὰ του ὁ ξένος. Γελοῦσε δαιμονισμένα καὶ φώναζε δυνατὰ : «Βαριά κουταμάρα».

—Μιὰ στιγμὴ, συμπαθητικώτατε μου νέε, φθάνεις ἀκριβῶς στὴν ὥρα σου.

—«Βαριά κουταμάρα», ἀκούονταν τὰ χάχανα τοῦ ξένου. «Βαριά κουταμάρα».

—Ἐφτασες, σοῦ εἶπα, στὴν ὥρα σου, δὲν τὸ παραδέχεσαι ;

Μ' ἕνα τίναγμα τῶν νεύρων ἀπόρριψε τὴ ναρκομένη μελαγχολία του καὶ μανιακὸς πρὸς τὴν ὥρμησε μὲ τευτωμένα τὰ μυῶδηκα του χεῖρια. Ἦταν βέβαιος πὼς θὰ τὸν σύντριβε μόλις τὸν ἄγγιζε. Ὁμως ἀντὶ νὰ αἰστανθεῖ σάρκα, μιὰ σκιά γλίστρησε ἀπὸ τὸ χεῖρι του. Ὁ ξένος κοιτώντας τὸν κατάματα, ἡρεμώτατος πάλι, καὶ μὲ τὴν ἴδια σιγουριά πού εἶχε ὅταν τὸν ἐπεσεκέφθηκε στὴν ἀρχή, ἀπομακρύνονταν βαδίζοντας πίσω, πίσω. Ὁ οἰκοδεσπότης ἔξαλλος, μὲ τὰ μάτια πεταγμένα ἔξω, τὸν ἀκολουθοῦσε δίνοντας κάθε λίγο μπάτσους καὶ γροθιὲς στὸν ἄερα. Ὅταν ὁ ξένος βγήκε ἔξω οἱ σκύλλοι ἦταν δῖπλα στὴν πόρτα καὶ κοιτάζανε ἀπορημένοι τὸν ἀφέντη τους πού χειρονομοῦσε στὸν ἄερα. Αὐτὸ, τὸν ξαγρίεψε ἀκόμη περισσότερο καὶ τοὺς φώναζε ἀγριεμένα : «Πᾶνω του, πᾶνω του, πιάστε τον, πιάστε τον». Ὁ ἀφέντης τους κατατρομαγμένος τοὺς εἶδε ν' ἀποροῦν καὶ ὑστερα νὰ τρέχουν πρὸς τὰ χωράφια γαυγίζοντας, ἐνῶ ὁ ξένος ἡρεμώτατος ἀπομακρύνονταν, παίρνοντας ἀκριβῶς τὸν ἴδιο δρόμο πού εἶχε πάρει καὶ προηγουμένως.

—'Ο οἰκοδεσπότης μὴ ξαίροντας τι νὰ κάνει, ἐντελῶς ἔξαλλος καὶ χαμένος, ἄρπαξε τὸ κεφάλι του. Βούιζε ὅπως τὶς νύχτες τὶς ἄγριες ὁ ἄνεμος.

—Αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ, φώναζε, αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ. Ὁ Σέργιος Κομνη-

νός δὲν τὰ βάζει τόσο εὐκόλα κάτω, μεγάλη ἐρωμένη. Πάντοτε ἐρχόσουνα ντυμένη ὅπως ταιριάζει, ὑπέροχη, γυναίκα ἐλκυστική !

Περπάτησε λίγο στὴν αὐλή καὶ ὕστερα μὲ τὴν ἴδια ἐπιπόνηση, ποὺ ἐρχότανε σὰν ἐπιπονήση σὲ μιὰ σειρά συλλογισμῶν, ἐξακολούθησε βαδίζοντας μέσα στὸ σπίτι.

—Αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ, αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ. Ἐγὼ θὰ νικήσω στὸ τέλος.

* * *

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα χτύπησε τὴν κλειδωμένη κρεβατοκάμαρα τοῦ μιὰ γριά ποὺ γλίστρησε μέσ' τὸ σκοτάδι ἀπὸ τὰ γειτονικά χτήματα. Ὁ οἰκοδεσπότης ἦταν ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι τοῦ μὲ τὰ ρούχα καὶ τὰ παπούτσια τοῦ. Σηκώθηκε, σὰ νὰ ξυπνοῦσε ἀπὸ ἄλλους κόσμους καὶ ἄνοιξε. Μόλις τὸν ἀντίκρισε ἡ γριά ἔβαλε μιὰ κραυγὴ τρόμου. Ἐντούτοις ὁ οἰκοδεσπότης τὴν ρώτηξε ἥρεμα καὶ ἀδιάφορα μὲ τὸ βλέμμα «γιατί;» καὶ κείνη πράυνε.

—Μὰ τί σοῦ συμβαίνει, κύριε Νικόλα. Τί ἔπαθες, παιδί μου ! Εἶσαι σὰ φοινιά.

—Ἄ, τίποτε, τίποτε, ἀπάντησε ἐντελῶς ἡσυχος, ἄργηρες ἀπόψε καὶ τῶρριξα στὸ ποτό. Νά, ἄδειασα τρεῖς μπουκάλες.

Ἡ φωνή τοῦ ἦταν γλυκεῖα καὶ ἥρεμη.

Ὁ Σέργιος Κομνηνὸς βάδισε ὀκνά, ὀκνά στὸ κρεβάτι τοῦ. Ἀκριβῶς ἐκεῖνη τὴν ὥρα ὁ συμπαθητικὸς ξένος παρουσιάστηκε στὸ προσκέφαλο τοῦ καὶ τοῦ ψιθύρισε σιγὰ στ' αὐτί :

—«Βαριά κουταμάρα».

—Ἐανάλθες; Δὲν πρόκειται νὰ σὲ ξαναकुνηγήσω, ἀλλὰ μάθε το: Ἐγὼ θὰ νικήσω!

—«Βαριά κουταμάρα». Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ γλυστρήσῃ ἀπὸ τὴ μοῖρα τοῦ.

—Ἡλίθιε, ἐγὼ εἶμαι ἡ μοῖρα μου. Ἐγὼ θὰ νικήσω !

—Χαχαχάσα ἡ μοῖρα σου ! Τί θέλεις νὰ εἶσαι. Ἐσὺ εἶσαι βέβαια ποὺ πάεις κατὰ τὰ βαθιά νερά. Βαρὺς νάναι ὁ ὕπνος σου, Σέργιε Κομνηνέ!

—Ἐγὼ θὰ νικήσω, οὐρλιάσε ὁ οἰκοδεσπότης.

—Μὰ τί ἔπαθες, κύριε Νικόλα, ἀκούστηκε συμαζεμένη δίπλα τοῦ ἡ γριά. Τί σοῦ συμβαίνει ;

—Τίποτε ἀπάντησε συγκρατημένα ὁ οἰκοδεσπότης, τίποτε, μοῦ ἦρθε λίγο πολὺ τὸ ποτό· καὶ ἔκλεισε πάλι τὰ μάτια τοῦ γιὰ νὰ μὴ διακρίνει οὔτε τὴ σκιά τοῦ ξένου.

Ν. Σ. ΒΡΑΧΙΜΗΣ

Σ Τ Ε Ρ Ν Η Π Α Ρ Α Κ Λ Η Σ Η

Δὲν εἶναι ψέμμα, κύρ Κωστή, αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ πῶ.
Ἐσὲ καὶ τὴν ταβέρνα σου, σὰς ξέρω χρόνια τώρα·
δὲν ἔχεις μόνο τὸ κρασί, ποὺ τόσο τ' ἀγαπῶ,
ἔχεις καὶ τὴν κουβέντα σου κι' ἔτσι περνᾷ ἡ ὥρα.

Τὸ τραπεζάκι, κύρ Κωστή, ποὺ κάθουμαι καὶ πίνω,
ἀν τυχὲ ξάφνου καὶ μὲ θροῦν νεκρὸ στὸ φτωχικό μου,
δόστο στοὺς φίλους ὕστερη παράκληση σ' ἀφίνω,
νὰ κάνουν μὲ τὸ ξύλο τοῦ τὸ νεκροκρέβατό μου.

Κι' ὕστερα, δέξου πρόσχαρος τὸ φίλο καὶ τὸν ξένο
μὲς τὴν ταβέρνα σου νὰ πιεῖ, ὅσο κρασί θελήσει,
καὶ πῆστοις: εἶναι κέρασμα ἀπὸ κάποιο πεθαμένο,
ποὺ στὸ κρασί ξεχάστηκε προτοῦ νὰ ξεψυχήσει.

ΑΝΘΟΣ ΡΟΔΙΝΗΣ

ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ

Η Π Ε Λ Ε Ρ Ι Ν Α

—Έχετε γνωρίσει, ρώτησε εκείνος, τὸ χαριτωμένο αὐστριακὸ ποιητὴ Ρηζεντάλ ;

—Τὸν ἔχω συναντήσει, εἶπα, μιὰ φορά μονάχα. Θυμᾶμαι πὼς ἐκείνην τὴ μέρα, εἶχε μιλήσει γιὰ τὶς Ἰνδίες μ' ἕνα ὕφος γεμάτο γοητευτικὴν ἀπλότητα καὶ μυστήριο. Τὶς ἀφηγήσεις αὐτὲς τὶς περιέβαλλε μ' ἕνα ἀλαφρὸ πέπλο, κι' ἔδινε σὰ πρόσωπα πού περιέγραφε ἀόριστες πληροφορίες καὶ σημασίες πού κάθε ἄλλο ἦταν παρὰ ἀνθρώπινες... Ἡ φωνὴ του ἦταν παράξενη καὶ μυστηριώδης... Ναι, δὲν τὸν εἶδα παρὰ μιὰ μόνο φορά. Κι' ὅμως τὸν ἀγάπησα πιὸ πολὺ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἀνθρώπους πού γνώρισα σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ. Λίγο καιρὸ μετὰ ἀπὸ τὴ σύντομην αὐτὴ συνάντηση μας, πληροφορήθηκα τὸ θάνατο του, μὲ θλίψη βέβαια, ὄχι ὅμως μ' ἔκληξη, γιατί ὅταν ζοῦσε ἔμοιαζε μὲ σκιά... Ἄπο τότε, πολὺ συχνά, ὅταν ταξίδευα σὲ διάφορες χῶρες, στὴ Γαλλία, στὴ Γερμανία, στὴν Ἰταλία, συναντοῦσα παντοῦ φίλους τοῦ Ρηζεντάλ.... Πότε ἦταν ἕνας ἄνδρας, πότε ἦταν μιὰ γυναίκα, γιὰ τοὺς ὁποίους ἀπέτελε ἕνα μέρος τῆς ζωῆς τους. Τοῦς εἶχε ἀναπτύξει τὸ πνεῦμα, κι' ἔμενε πάντα αὐτὸς ἢ τὴν εὐαίσθητη ἀνάμνηση τῆς ζωῆς τους.

—Εἶμαι εὐτυχημένος γιὰ ὅσα μοῦ λέγετε, ἀπάντησε ἐκείνος, γιατί ἤμουνα ἕνας ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Ρηζεντάλ. Ὅπως κι' ἐσεῖς, τὸν γνώρισα μιὰ μέρα, κι' ἀπὸ τότε δὲν μπορῶ νὰ τὸν ξεχάσω. Πέρασαν τρία χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού, ταξιδεύοντας στὴ χώρα μου, μὲ θυμήθηκε, μοῦ ἔγραψε, κι' ἦρθε στὸ σπίτι μου, γιὰ μιὰ μέρα. Ἦταν ἀρχῆς φθινοπώρου, μὰ ὁ καιρὸς ἦταν λίγο ψυχρὸς. Τὸ σπίτι μου βρίσκεται στοὺς πρόποδες ψηλῶν βουνῶν. Ὁ Ρηζεντάλ, ἀδύνατος καὶ λεπτοκαμμένος, ὑπέφερε γιατί δὲν εἶχε φέρει μαζί του ζεστά ἐνδύματα. «Θέλετε, μὲ ρώτησε χαμογελώντας, νὰ μοῦ δανείσετε ἕνα πανωφόρι;». Ὅπως βλέπετε, εἶμαι πολὺ πιὸ χονδρὸς καὶ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τὸ φίλο μῆς. Πῆγα κι' ἔφερα μιὰ κανελιά πελερίνα, πού συνηθίζα νὰ παίρνω στὸ κυνήγι, τὸ χειμῶνα. Ὁ Ρηζεντάλ, εὐχαριστημένος, μοῦ ἔδειξε πὼς τὸ ἐνδυμα τὸν χωροῦσε δυὸ φορές, κι' ἔτσι τυλιγμένος μέσ' τὴν πελερίνα μου, κάναμε μαζί περπάτο κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα.

»Ἐκείνη τὴ μέρα, τὸ σπίτι μου, ὁ κήπος, τὰ δέντρα πού ἄρχισαν νὰ γεμίζουν μετὰ κόκκινα φύλλα, τὰ ψηλά βουνά πού μᾶς περιτριγυρίζαν, καὶ σὰ βράδυμασε, οἱ φλόγες πού ἄφταναν τὰ ξύλα μέσα στὸ τζάκι, τοῦ εἶχαν ἀρέσει τόσο πολὺ, πού ἀποφάσισε νὰ μείνῃ μιὰ μέρα περισσότερο... Τὴ νύχτα, ἄπλωσε τὴν κανελιά πελερίνα πάνω στὸ κρεβάτι καί, σὰ ξημέρωσε, τὴν ξαναφόρεσε, σὰ συνηθισμένον ἐνδυμα, γιὰ νὰ ἐργαστῆ. Τὸ βράδυ, μοῦ εἶπε πὼς δὲν εἶχε διαθέσει νὰ φύγῃ. Ὅσο γιὰ μένα, δὲν ἐπιθυμοῦσα ἄλλο παρὰ νὰ κρατήσω κοντά μου, ὅσο μποροῦσα πιὸ πολὺ, τὴ σπάνια καὶ λεπτὴ αὐτὴ ὑπαρξῆ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, καθὼς οἱ μέρες περνοῦσαν, ἔμεινε δυὸ βδομάδες, τυλιγμένος πάντα μέσα στὴν πελερίνα μου. Τέλος, ἔφυγε, ἀφήνοντας μου, γιὰ ἐνθύμιον τῆς διαμονῆς του, ἕνα ποίημα. Λίγους μῆνες ἀργότερα, πληροφορήθηκα τὸ θάνατο του.

»Τὸ φθινόπωρο πού πέρασε, μετὰ τὸ θάνατο του, δέχτηκα μιὰ ἄλλη ἐπίσκεψιν. Ἦταν κάποιος γάλλος συγγραφεὺς, πού μᾶς ἀρέσει γιὰ τὸ καθαρὸ καὶ γλαφυρὸ ὕφος του, καὶ πού τότε γνώριζα πολὺ λίγο. Περαιτικὸς γιὰ τὴ Βιέννη, εἶχε σταματήσει στὴ μικρὴ μας πόλιν γιὰ μιὰ μονάχα μέρα. Τὴν ὥρα τοῦ γεύματος, ἡ συνομιλία μας ὑπῆρξε δύσκολη. Μοῦ φαινόταν πὼς ἡ φιλία πού ἀνέμενα, μᾶς χώριζε πολὺ, πὼς εἶμαστε πολὺ ἀδιάφοροι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο, καὶ μὲ λύπη ἀντίληφθηκα πὼς θὰ χωριζόμαστε σὲ λίγο χωρὶς νὰ ἔχουμε πῆ τίποτα τὸ ἐνδιαφέρον ἢ βαθύ. Μετὰ τὸ φαγητό, κάναμε ἕνα περπάτο κάτω ἀπὸ τὰ κιτρινωμένα δέντρα. Μοῦ παραπονέθηκε γιὰ τὴν ὑγρασία καὶ πῆγα νὰ φέρω τὴν πελερίνα πού ὁ Ρηζεντάλ εἶχε φορέσει.

»Εἶναι γεγονός πολὺ παράξενο. Κι' ὅμως, μόλις ἔβαλε αὐτὸ τὸ ροῦχο πάνω στοὺς ὤμους του, ὁ ἔξενος μου μεταμορφώθηκε. Τὸ πνεῦμα του, πού ἦταν γεμάτο ξηρὲς ἀκριβολογίες, ἔγινε ξαφνικὰ μελαγχολικόν. Ἐγινε ἐκμυστηρευ-

τικός, σχεδόν τρυφερός. Κι' όταν σκοτεινίασε, είχαμε συνδεθῆ με φίλια, κι' ὅπως κάποτε ὁ Ρηζεντάλ, ὁ ἐπισκέπτης αὐτὸς τοῦ φθινοπώρου, ἐνῶ εἶχε ἔρθει γιὰ μιὰ μέρα, πέρασε στὸ σπίτι μου δυὸ δλόκληρες ὄδομάδες.

»Ἐπειτα ἀπ' αὐτὰ, μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε ὅτι ἡ κανελιά πελερίνα ἔγινε γιὰ μένα ἕνα πολύτιμο ἀντικείμενο, στὸ ὁποῖο ἀπέδινα, χωρὶς νὰ τὸ πολυτιπεύω, μιὰ συμβολικὴ κι' εὐεργετικὴ δύναμη.

»Στὸ διάστημα τοῦ χειμῶνα ποῦ ἀκολούθησε, ἐρωτεύθηκα μιὰ Βιεννέζα, ποῦ ἦταν ἀφάνταστα ὠραία, τὴν "Ινγκεμποργκ ντὲ Ντὴντριχ. Καταγόταν ἀπὸ μιὰ οἰκογένεια εὐγενῶν ποῦ εἶχε καταστραφῆ. Ζοῦσε ἀπὸ τὴν ἐργασία της σ' ἕνα ἐκδοτικὸ οἶκο. Τῆς πρότεινα νὰ τὴν παντρευθῶ, ἀλλὰ αὐτὴ, ὅπως τὰ περισσότερα κορίτσια μετὰ τὸν πόλεμο, ἦταν φανατικὴ ὁπαδὸς τῆς ἀνεξαρτησίας καί, παρ' ὅλον ὅτι μοῦ ἔδειχνε πὼς δὲν τῆς ἤμουνα ἀντιπαθητικός, μοῦ εἶπε πὼς δὲ μποροῦσε ν' ἀνεχθῆ τὴν ἰδέα τοῦ γάμου ὡς δεσμοῦ. Δὲν μποροῦσα ὅμως ἐγώ, χωρὶς νὰ ὑποφέρω, νὰ τὴν βλέπω ἐλεύθερη σὲ μιὰ μεγάλη πόλη, περιτριγυρισμένη ἀπὸ ἀνθρώπους ἀγνωστούς σὲ μένα. Ζήσαμε μαζί πολλοὺς μῆνες ἀνυπόφορους.

»Τὴν ἀνοιξή, ἡ "Ινγκεμποργκ δέχτηκε νὰ με ἐπισκεφθῆ στὴν κατοικία μου, στὸ Βήνερβαλντ. Τὸ πρῶτο θράδυ τῆς διαμονῆς της, βγήκαμε στὸν κῆπο, μετὰ τὸ δείπνο, καὶ τῆς εἶπα: «Θέλετε νὰ μοῦ κάνετε μιὰ μεγάλη χάρη; Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, ἀντὶ τοῦ ἐπανωφοριοῦ σας, νὰ καλύψω τοὺς ὤμους σας με μιὰ πελερίνα μου... Ξέρω πὼς δὲν εἴσθε αἰσθηματικὴ... Ἡ ἐπιθυμία μου αὐτὴ θὰ σὰς φανῆ παράλογη... Τί σὰς ἐνδιαφέρει; Εἶναι ἡ πρῶτὴ θραδυὰ ποῦ θρῖσκεσθε στὸ σπίτι μου. Κάνετέ μου αὐτὴ τὴ χάρη, σὰς ἰκετεύω».

»Ἐγέλασε, καί, πειράζοντάς με με χάρη, δέχτηκε.»

Διάκοψε τὴ διήγησή του, γιατί μέσα στὴ θραδυὴ ὀμίχλη, στὸ βάθος τῆς ἀλλέας, μιὰ χαριτωμένη σκιά προχώροσε σὲ μᾶς, τυλιγμένη σὲ μιὰ κανελιά πελερίνα.

—Γνωρίζετε τὴ γυναῖκα μου; με ρώτησε.

Μεταφρ. ΝΙΚΟΣ ΚΑΣΙΟΣ

Ν Α, Η Α Ν Ο Ι Ξ Η !

Νά, ἡ ἀνοιξή πάλι!
Ξωτικὴ πριγκηπέσσα, με λουλούδινο στέμμα,
ξαναῆλθε ν' ἀράξει, με χαρούμενα γέλοια,
στὸ παλιὸ τῆς λιμάνι.

Νά, ἡ ἀνοιξή πάλι!
Ξαπλωμένη στοῦ κάμπου τὸ κρινένιο κρεββάτι,
προσκαλεῖ τὴ νεότη, νὰ χαρεῖ τὴν ἀγάπη
στὴ θερμὴ τῆς ἀγκάλη.

Νά, ἡ ἀνοιξή πάλι!
Μ' ἕνα πλῆθος ἐρώτων, σ' ὅλους γύρω τῆς γνέφει
καὶ μονάχα σὲ μένα, τὴ ματιὰ τῆς δὲ στρέφει.
Κλεῖ τὸ μάτι με χάρη
καὶ μοῦ λέει πικρά :

—«Μὲ φθινόπωρο μοιάζεις, ποῦ θρηνεῖ τὰ ὄνειρά του...
Γύρνα πίσω καὶ γύρε στὴ ψυχρὴν ἀγκαλιά του».
Καὶ γελάει πνιχτά...

—«Σῶπα...», λέω θλιμμένη,
«Ἀπ' τὴν πλάνη σου ἀγκάλη, τοῦ γλυκοῦ φθινοπώρου
τὴν ἀγκάλη λατρεύω, ποῦναι μύστης τοῦ πόνου
καὶ τὴ θλίψη γιατρεῖ...»

Δ Η Μ Ω Ν Α Σ Σ Α (*)

ΧΟΡΟΣ

Δέν ὑπάρχει μιὰ μέρα ἀσυγνέφιαστη
στοῦ θνητοῦ τὸν πολὺδαρτο δρόμο.
Σὲ μαγνάδια βαθιὰ ἀποκρυμένος
συνοδεύει ὁ πικρόχολος πόνος
τὴν χαρὰ τὴν πετούμενη.
Κι' ὅταν τούτη ξαστράψει
στὴ ματιὰ τοῦ θνητοῦ, ξετυλίγεται
φουσκωμένος μ' ὄργη τότε κείνος
καὶ γκρεμιὰ τὶς χρυσόπαλμες λάμπεις
τὸ σκοτάδι ξαπλώνοντας.
Κι' ὁ θνητός, πού πιστεύει κατάβαθα
πὼς ἀτράνταχτη μένει ἡ χαρὰ του,
σάν τὸ δεῖ πὼς σὲ ὀνείρου βουσκῆς
φερουγούσαν τὰ φρένα του,
διπλᾶ ὁ δύστιχος πάσχει καὶ φαίνεται
πὼς ἀπ' ὄλους μὲ ὀμόζυγη μοῖρα
πιο βαθιὰ κακορίχτηκε.

“Ὅποιος στέκει ψηλά, φυσικὸ
χαμηλὰ πιο πολὺ νὰ γκρεμίζεται
ἅμα ἢ Τύχη τ' ὀρίσει νὰ πέσει.

Κι' ὁ θνητός ἄς τὸ βάλει στὸν νοῦ του :
δέν ὑπάρχει χαρὰ δίχως λύπη
ὅπως θράδου χωρὶς τὴν ἡμέρα.
Ἔτσι πλάσαν οἱ Θεοὶ τῆ ζωῆ.
Τάχα δύνεται ὁ πόθος τ' ἀνθρώπου
τὶς μορφές της ν' ἀλλάξει ;
Μὲ σοφία τὰ πάντα πλαστήκαν
κι' ἔχουν ὅλα καὶ κάποιον σκοπό.
Στὰ φτωχὰ, στὰ μεγάλα, στ' ἀτίθασσα
ἓνας νόμος ὑπάρχει οἱ ἁρμονίες
πού κρατοῦνε σὲ ἰσόβαρο
τὶς δυνάμεις τοῦ κόσμου.
Ἄς τὸ νοιώσει ὁ καθένας αὐτό,
τὰ πανιὰ στὴ χαρὰ του ἄς μαζεῦει
κι' ἄς τ' ἀπλώνει στὴ λύπη του,
γιατὶ ἡ σύνεση ἀρέσει στοὺς Μάκαρες
κι' ἔχει πάντα τῆς ἄξιο μισθό.

“Ὅποιος ὦρα τὴν ὦρα προσμένει
τὸ κακὸ νὰ τὸν βρεῖ πιο ἀλαφρὸ
τὸ κρατᾷ σάν σκαλώσει στὸν ὄμο του.

Ἡ γαλήνη, πού ἡ πείρα κι' ἡ γνώση
προσκομίζουν, ποθῶ
νὰ εὐλογᾷ τὶς θνητὲς μου τὶς ὤρες,
σάν πλατάνουν πολὺφυλλα ἰσκιώματα
τὴν δροσάτη πηγὴ.
Ποιὸς μισθὸς θ' ἀπομείνει ἂν χαρῶ
κι' ἀκριθὰ τὸ πλερώσω μετὰ ;

(Μπαίνει ἡ Θεμιστώ.)

ΘΕΜΙΣΤΩ

Τὸν ἀδελφὸ ! μιλήστε, ὦ σεβαστοί !
Τὸν ἀδελφὸ πού χάνω καὶ μαζί του
καὶ τὰ φτερά μου χάνω ἢ κακομοῖρα.
Τὴ συμφορὰ μου μάντεψα ἀπ' τὰ λόγια
ἐνὸς ζευγαῖ πού μ' ὀρμητιὲς καὶ γύρους

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

- παρηγοριά και θάρρος προσπαθοῦσε
στ' ἀλαφιασμένα φρένα μου νά δώσει.
- ΧΟΡΟΣ Τὸ θάρρος σώζει, κόρη μου. Κακὰ
καὶ συμφορὲς δὲν λείπουν ἀπ' τὸν βίον.
Μὰ σὰ μπορεῖς νὰ τις βαστάς μικραίνεις
τὴν πίκρα τους καὶ δὲ σὲ γονατίζουν.
- ΘΕΜΙΣΤΩ Μὰ τὰ φτερά μου σὰν κοποῦν πῶς θέλεις
ἀνάλαφρα στ' ἀγέρι νὰ πετάξω ;
Ποῦ νὰ σταθεῖ καὶ ποῦ ν' ἀποκουμπήσει
τὸ δέντρο τὸ λεπτόκορμο ποῦ χάνει
τὸ στήριγμά του ; Ποιὸς θὰ τ' ἀγκαλιάσει
σὰν πέσουν οἱ θοριάδες καὶ τὸ δέντρον ;
Μὰ πέστε, ᾧ σεβαστοί, πῶς ἦρθε ὁ Χάρος
καὶ τὴ χαρὰ μου πήρε τῆς ζωῆς μου ;
- ΧΟΡΟΣ Παράκουσε τὸ νόμο ἀθέλητά του
κι' ὁ νόμος ἄπρονος τὸν ἀποσβύνει.
- ΘΕΜΙΣΤΩ Τὸν ἀδερφό, τὸν ἀδερφό μου χάνω,
τὸ στήριγμα καὶ τὰ φτερά μου χάνω.
'Ἄλλοι καὶ τρισαλλοίμονο ἀδερφέ μου...!
- (Μπαίνει ἡ Δημόνασσα.)
- ΔΗΜΩΝΑΣΣΑ Ποιοὶ θρήνοι συνταιριάζονται στοὺς θρήνους μου
καὶ πιὸ θαριὰ τὴ συμφορὰ μου δείχνουν ;
'Εσύ, κορούλα μου, διπλᾶ ὀρφανή ;
'Εσύ, βλαστάρη μου, ἔρημο σὰ δέντρο
παρατημένο στ' ἄξενο βουνό ;
- ΘΕΜΙΣΤΩ Προσπέφτω, μάνα, καὶ φιλῶ τὸ γόνυ σου.
Παρακαλῶ συγχώρεσε τὸ σπλάγχνο σου
καὶ σῶσε ἀπ' τὸ κακὸ τὸ σπιτικό μας.
'Αθέλητά του ἀμάρτησε ὁ κακόμοιρος.
- ΧΟΡΟΣ 'Ανεμίξει τὸ δόρυ καὶ πέφτει
καὶ σφαδάζει στὸ χῶμα καὶ σκούζει
σὰν σφαχτάρη τὸ δόλιο κορμί του...
- ΔΗΜΩΝΑΣΣΑ "ὦ ! κόρη, μὴ στιβάξεις νέα φουρτούνα
στ' ἀντίμαχα ποτάμια τῆς ψυχῆς μου.
Μαλλώνουν μέσα μου ἡ στοργὴ κι' ὁ νόμος
κι' ἐγὼ τὸν παιδεμό κρατῶ καὶ σφίγω.
- ΘΕΜΙΣΤΩ Παρακαλῶ, μανούλα μου, τὰ στήθη σου,
ποῦ ζάρωσαν στὸ βύζαγμα γιὰ κείνο,
τὰ σπλάγχνα σου ποῦ κράτηξαν τὸ θάρος του
καὶ πόνεσαν στὸν τοκετὸν ἀπάνω,
νὰ ταραχτοῦν, τὴ γλῶσσα νὰ προστάξουν
ἄφεση νὰ τοῦ δώσει καὶ συγχώριο.
Τάχα μποροῦν καινούριο ν' ἀναστήσουν !
- ΧΟΡΟΣ Σὲ πηγῆσιο νερὸ καθαρίζουν
τὸ αἱματόβρεχτο σῶμα του οἱ φίλοι
καὶ μὲ φύλλα πλατάνου τὸ σκέπουν.
- ΔΗΜΩΝΑΣΣΑ 'Ο νόμος μίλησε καὶ δὲν ταιριάζει
ἐγὼ ποῦ μὲ κληρώσαν γιὰ προστάτη του
πρώτη νὰ μὴν τὸν σεβαστῶ. Ποιὸ σέβας
κατόπι θὰ κατέχει τοὺς πολῖτες ;
Σκληρὸς ὁ νόμος μὰ εἶναι πάντα νόμος.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Α Ν Ο Ι Ξ Η

Προχθές καθόμουν στο γνώριμό μου παραλιακό καφενείο. Κι' ήταν γύρω μου οί ίδιοι άνθρωποι, στο βάθος τὸ ἴδιο ἀμίλητο παλαικό κάστρο, μπρός μου τὸ ἴδιο ἔρημο καὶ κακοπαθισμένο λιμανάκι. Μπορῶ νὰ βεβαιῶσω πῶς ὅλα ἦταν τὰ ἴδια, ὡς κι' οἱ πιὸ ἀπίθανες μικρολεπτομέρειες. "Ὅπως κάθε μέρα...

Κι' ὁμως, σὲ μιὰν ἀσήμαντη στιγμή αὐθόρμητου ρεμβασμοῦ ἔνωσα τὸ πᾶν ν' ἀναθάλλει. "Ένας παράξενος παλμός ζωντανεῖ τὸ καθετί. Τὸν παρακολούθησα! Κεἶ τὸν εἶδα νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ ἕνα παιγνιδιάρικο κυματάκι, πού γρήγορα ἀναλύθηκε σὲ πάλλευκος ἀφρούς στὰ πόδια τοῦ ἀντικρινοῦ βράχου, ν' ἀπλώνει στοὺς ψαράδες, πού μαντάριζαν τὰ παραπεταμένα τους δίχτυα, ν' ἀγκαλιάζει τοὺς διαβάτες, πού φλυσαροῦσαν καὶ χειρονομοῦσαν ἀκατάσχετα, νὰ φτάνει ὡς τὸ διπλανὸ φρεσκοσουδατισμένο ἄνωγι κι' ὡς τοὺς ἐνετικούς πύργους πού καβρεφτίζονταν φιλάρεσκα στὰ νερά, κι' ἀκόμη ὡς τὴν ἀρρευομένη κορφή τοῦ 'Αγ. 'Ιλαρίωνα πού ἔρριχνε ἀπὸ ψηλὰ βλέμμα ἐρωτιάρικό πρὸς τὴν ἀνοιχτὴ ἄπλα τῆς καταγάλανης θάλασσας. 'Ὁ οὐρανὸς λαμπρὸς ὅσο ποτὲ κι' ὁ ἥλιος κατάξανθος.

Πῆγα νὰ ἐκφράσω τὴν εὐάρεστη ἐκπληξη μου στὸ φίλο πού καθόταν δίπλα μου, μὰ μ' ἀντίκοιφε.

—Παράξενη ὁμορφιά σήμερα ἔ; Ξανάνειωμα!...

'Αλήθεια, ξανάνειωμα. Παντοῦ καὶ γύρω μας καὶ μέσα μας. Τὸ νιώθαμε, τὸ μαντεύσαμε, τὸ βλέπαμε, τὸ ἀκούσαμε, τὸ ἀγγίζαμε.

—'Ὁ 'Απρίλης, φίλε μου. 'Η "Ανοιξη. Δὲ βλέπεις πόσο λικνιστικὴ καὶ δροσερὴ μᾶς ἦρθε πάλιν; Γιομάτη ζωὴ, φορτωμένη ὑποσχέσεις, ὅλη μαγεία. Κι' ἔλεγα, συνέχισεν ὁ σύντροφός μου, πῶς δὲ θάπαιρνα εἶδηση φέτο τὸν ἐρχομὸ τῆς...

—Μὰ εἶναι, μωρμουύρισα, γιὰ νὰ μὴν τὴν πάρει κανεὶς εἶδηση; 'Έτσι ἀκάθεκτη ὅπως προβαίνει δὲν ἀφήνει ἐπαγγελίᾳ τῆς ζωῆς πού νὰ μὴ τὴν κατακτᾷ. Πῶς νὰ ξεφύγει ὁ ἄνθρωπος;...Κι' ἄς εἶναι ὅσο θέλει γέρικη ἡ καρδιά του.

—Γιὰ δὲς, πρόσθεσεν ὁ φίλος: τὰ πάντα ζωντανεύουν. Κι' ἔμψυχα κι' ἄψυχα. Καὶ πῶς σπηλώνεται ξανά κι' ὁ ἑαυτός μας. 'Ανανέωση ἀληθινή. 'Αν κα-

λοκοιτάξουμε μέσα μας θὰ ἀνακαλύψουμε ξανά καὶ τὰ ἰδανικά μας καὶ τὴν πίστη μας. Τὶ τὰ θές; Κι' ἡ αἰσιοδοξία ἐπανέρχεται κι' οἱ ξεχασμένες δυνάμεις ξεμουδιάζουν κι' ἀνασταίνονται. Σὲ λίγο θάμαστε ὄλοι ἔτοιμοι νὰ δοκιμάσουμε τὰ φτερά μας γιὰ πετάγματα καινούργια. Πῶς, ὁμως, ὑψώνεται μέσα μας τοῦτες τίς ὥρες ἡ νοσταλγία τῆς εἰρήνης καὶ πῶς λικνίζει τὴ ψυχὴ μας ἀνάλαφρο τὸ χρέος τῆς ἀγάπης, τῆς ζωῆς καὶ τῆς χαρᾶς. 'Η 'Ανοιξη σὲ ἀδελφώνει πράγματι μὲ τὸ Θεό.

—Μαζύ τῆς ἡ ζωὴ κερδίζει τὴν πληρέστερη τῆς δικαίωσης. Γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀνάγκη καὶ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. 'Ανάγκη καὶ Μοῖρα.

—'Ασφαλῶς. Βλέπεις, ἔρχεται κάθε χρόνο — εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι. Οὐδέποτε μὰς προδίδει. "Ας προσέξουμε, ὁμως. Γιατὶ δὲ μᾶς προσφέρεται μοναχὰ σὰν ἀπόλαυση, μὰ καὶ σὰν δοκιμασία. Καὶ σὰν τέτια δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ τὴν προδώσουμε. 'Η "Ανοιξη εἶναι ὁ πιὸ ἀποφασιστικὸς σταθμὸς μέσα στὸν κύκλο τοῦ χρόνου. Τὸ φυσικὸ ξανάνειωμα καὶ τ' ἀγαθὰ αἰσθήματα πού μᾶς παρέχει προϋποθέτουν ἀξιοποίηση. "Ένα μεγάλο ποσοστὸ ἀπ' τὰ εὐγενικά καὶ πλούσια δῶρα τῆς πρέπει ν' ἀποκτήσουν μονιμότητα μέσα μας. Μόνον ἔτσι θὰ ὑποχωρήσει ἡ ἀσχήμια, ἡ κακία κι' ἡ ἀδυναμία. Τότες, σιγά—σιγά, ὁ ἄνθρωπος θ' ἀποκτήσει νεότητα ἀληθινή, θὰ γίνει ἱκανὸς καὶ, προπαντός, ἀγαθός. 'Η διωγμένη χαρὰ θὰ ἐπανέλθει, ἡ εἰρήνη θὰ παύσει νά'ναι ὄνειρο, τὸ φῶς δὲ θὰ μᾶς ἐγκαταλείπει κι' ἡ δημιουργικὴ πνοὴ θά'ναι πάντα μαζύ μας...

'Ὁ ἥλιος ἤδη ἔγερνε. Θάλασσα κι' οὐρανὸς ἀδελφώνονταν τώρα μὲ τὰ καταπορφυρά του παιγνιδίσματα...

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φαίδωνος Κουκουλέ : Βυζαντινὸν βίος καὶ πολιτισμὸς τόμ. Γ'. Collection de l' Institut Français d' Athènes αρ. 43. Athènes 1949. σελ. 403. Πίν. Α'—Η'.

'Ὁ καθηγητὴς Φ. Κουκουλὲς συνεπλήρωσε τὸ μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἔργου του περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Γ' τόμου αὐτοῦ. Περὶ τῶν δύο προ-

ηγηθέντων εἰς 4 τεύχη τόμων ἡσυχολήθη-
 μεν εἰς σημειώματά μας δημοσιευθέντα
 ὡσαύτως εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο (τόμ.
 ΙΓ' σ. 307 κ. ἐ., ΙΔ' σ. 133 κ. ἐ.).
 Ὅτι εἶχαμεν παρατηρήσει καὶ περὶ τῶν
 δύο προηγουμένων τόμων ἔχομεν νὰ πα-
 ρατηρήσωμεν καὶ περὶ τοῦ νέου τούτου
 τόμου. Κατὰ τὸ σύστημα ἐκείνων δημο-
 σιεύονται αὐτοτελεῖς μελέται περὶ ποι-
 κίλων θεμάτων τοῦ βυζαντινοῦ πολιτι-
 σμοῦ καὶ βίου παρέχουσαι ἐπ' αὐτῶν
 πλουσιώτατον ὕλικόν. Εἰδικῶς πραγμα-
 τεύεται ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν Γ' τόμον
 περὶ Ἱπποδρόμου, Ἱπποδρομικῶν καὶ
 λοιπῶν ἀγῶνων καὶ ἀγωνισμάτων, περὶ
 τῶν βυζαντινῶν αἰχμαλώτων καὶ τῆς δι-
 απομπεύσεως, τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν
 φυλακῶν, τῶν λαϊκῶν θεαμάτων, δια-
 σκεδάσεων, ἐμπορικῶν πανηγύρεων, ἐρί-
 δων, ὕβρεων, ἀρῶν εὐχῶν καὶ τῶν ὄρ-
 κων.

Τόσον τὰ θέματα ὅσον καὶ ἡ ὄλη δια-
 πραγματεύσις αὐτῶν εἶναι πολὺ σημα-
 ντικά διὰ τὴν γνώσιν τοῦ βυζαντινοῦ
 πολιτισμοῦ. Τὰ περὶ Ἱπποδρόμου καὶ
 ἀγῶνων κεφάλαια ὄχι μόνον μᾶς παρέ-
 χουν πληρεστάτην εἰκόνα ἐνὸς οὐσιωδε-
 στάτου στοιχείου τοῦ βυζαντινοῦ κό-
 σμου, ἀλλὰ καὶ συνδέουσι τοῦτον πρὸς
 τὸν ἀρχαῖον βίον, τοῦ ὁποῖου ἀποτελεῖ
 οὗτος ἐν προκειμένῳ τὴν συνέχειαν. Τὸ
 ζήτημα εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἐνδιαφέρον,
 ὅτι μᾶς δεικνύει τὴν συνέχειαν ταύτην
 ἀντιθέτως πρὸς κρατοῦσαν ἄποψιν, ὅτι
 διῆθεν ὁ βυζαντινὸς κόσμος διέκοψε πᾶ-
 σαν σχέσιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον καὶ ὑπῆρ-
 ξεν ἴδιον δημιουργήμα μὲ ἴδιαν ἀπολύ-
 τως ζωὴν. Περαιτέρω ἡ διαπραγματεύ-
 σις τοῦ θέματος τούτου μᾶς δεικνύει
 τὸν σύνδεσμον τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου
 πρὸς στοιχεῖα τοῦ νεοελληνικοῦ βίου, ὡς
 εἶχον τονίσει ἰδιαίτερος ἐν τῷ πρώτῳ
 μου περὶ τοῦ πρώτου τόμου τοῦ ὅλου
 ἔργου σημειώματι. Τὸν τοιοῦτον σύνδε-
 σμον μᾶς παρέχει ἀκόμη περισσώτερον
 ἡ ἐξέτασις τῶν λοιπῶν θεαμάτων. Ἐξαί-
 ρω περισσώτερον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύ-
 τῆς τὰ κεφάλαια περὶ λαϊκῶν θεαμάτων
 καὶ διασκεδάσεων, πανηγύρεων, ἐρίδων
 καὶ ὕβρεων, ἀρῶν, εὐχῶν καὶ ὄρκων.
 Εἰς τὰ κεφάλαια ταῦτα δύναται τις νὰ
 εὕρῃ ἐν πολλοῖς αὐτοῦσια στοιχεία τοῦ
 νεοελληνικοῦ μας βίου, ὁ ὁποῖος παρου-
 σιάζει πλείστας ὁμοιότητας ὡς πρὸς
 ταῦτα πρὸς τὸν βυζαντινὸν κόσμον,
 παρ' οὗ καὶ ἡ ἀρχὴ του ἐν τούτοις.

Τὸ πλουσιώτατον ὕλικόν συνελήθη με-
 τὰ τῆς αὐτῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμελείας,
 ὡς καὶ τὸ τῶν δύο προηγουμένων τόμων,

ἰδίως ἐκ τῆς λίαν ἐκτενοῦς ἐκκλησιαστι-
 κῆς, τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς λο-
 γοτεχνίας. Αἱ ὑπὸ τὸ κείμενον σημειώ-
 σεις μαρτυροῦσι τὴν ἀφθονωτάτην χρή-
 σιν τῶν πηγῶν, ἡ ὁποία γίνεται μετὰ
 τῆς δεοῦσης κριτικῆς. Ἡ σύμπτωσις
 πληροφοριῶν παρ' ἐκκλησιαστικοῖς συγ-
 γραφεῦσι, παρὰ βυζαντινοῖς ἱστορικοῖς
 καὶ χρονογράφοις καὶ παρ' ἄλλοις ἐθني-
 κοῖς συγγραφεῦσι δεικνύει τὴν ὀρθότη-
 τῶν συναγομένων πορισμάτων. Ὁ
 παραλληλισμὸς πρὸς σύγχρονά μας
 καὶ κατὰ τόπους, εἰς διαφόρους ἑλλη-
 νικὰς ἐπαρχίας ἰσχύοντα ἔθιμα ἀποδει-
 κνύει, πῶς ὁ βυζαντινὸς κόσμος εἶναι πα-
 ρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλῆσι πάντοτε πη-
 γὴ ζωῆς. Εἰς τὸ σημεῖον ὁμοῦς τοῦτο θὰ
 ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω ὅτι πληρο-
 φορίαί τινές, δι' ἀπομακρυσμένους
 ἑλληνικοῦς τόπους, ὡς ἡ Κύπρος ὑφ' ἣν
 μορφήν αὐταὶ παρέχονται, δὲν εἶναι πᾶ-
 ντοτε πολὺ ἀκριβολόγοι. Οὕτω τοῦ λό-
 γου ὄντος περὶ τοῦ ἀγωνίσματος τοῦ
 γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «τζιρρίτιν», θεω-
 ρεῖται, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν ἀπο-
 κειμένων εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἱστορικοῦ
 λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅτι τὸ
 ἀγώνισμα τοῦτο ὕφισταται ἐν Κύπρῳ
 μέχρι σήμερον. Τὸ ἀληθές εἶναι ὅτι ἐν
 τῷ χώρῳ τούτῳ διεξάγονται ἡ ποδο-
 σφαιρικὴ ἀγῶνες ἢ ἀγῶνες τῶν μελῶν
 τῆς ἀστυνομίας Λευκωσίας οὐδεμίαν
 σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὸ παλαιὸν «τζιρ-
 ρίτιν» Τὸ ὄνομα «τζιρρίτιν» διατηρεῖ-
 ται ἐν τούτοις μέχρι σήμερον παρὰ τῷ
 λαῷ, ἄν καὶ ἀρχίζει νὰ εἰσάγεται ἡ χρή-
 σις τῆς λέξεως «τάφρος» ἢ ἀγγλιστι-
 μοστ ἀντὶ τῆς παλαιότερας «τζιρρίτιν».

Τὰ ἐν τέλει τοῦ τόμου εὐρητήρια λέ-
 ξων καὶ κυρίων ὀνομάτων, εἰς ἃ περι-
 λαμβάνονται καὶ ὀνόματα τόπων, ὡς
 καὶ οἱ πίνακες, εἶναι πολὺ ἐξυπηρητικά
 διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἔργου. Ἐκφράζομεν
 τὴν χαρὰν μας διὰ τὴν τόσον ταχεῖαν
 συνέχισιν τῶν δημοσιεύσεων τοῦ καθη-
 γητοῦ κ. Φ. Κουκουλέ, τοῦ εἰδικωτέρου
 ἐπὶ τῶν τοιοῦτων ζητημάτων τοῦ βυ-
 ζαντινοῦ πολιτισμοῦ, καὶ συγχρόνως τὴν
 ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ βραδύη καὶ ὁ τέ-
 τартος τόμος νὰ δοθῇ εἰς τὴν δημοσιό-
 τητα πρὸς περαιτέρω συμπλήρωσιν τῶν
 περὶ τοῦ βυζαντινοῦ μας κόσμου ἐπι-
 στημονικῶν ἐργασιῶν. Ὅχι μικρὸς ἔπαι-
 νος ἀνήκει καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν Ἰνστι-
 τούτον Ἀθηνῶν, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκ-
 δόσεων τοῦ ὁποῖου περιελήθη ὑπ' ἀρ.
 43 ὁ ἐκδόθεσις Γ' τόμος τοῦ ἔργου τού-
 του. Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ἐθνικῆς
 σημασίας τῶν τοιοῦτων ἐκδόσεων διε-

λάβομεν ώσαύτως άλλοτε ἐπ' εὐκαιρία κρίσεών μας περὶ τοῦ Δελτίου τῆς νεοελληνικῆς βιβλιογραφίας. Προσθέτομεν ὀλίγα κατωτέρω.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Bulle.in Analytique de Bibliographie Hellenique. Collection de l' Institut Français d' Athènes. Tome IX, 1948. pp. 447. Prix : 40000.

Μὰς ἐδόθη καὶ άλλοτε ἡ εὐκαιρία (Κυπρ. Γράμμ. ΙΓ', σ. 343) νὰ ἐξάρωμεν τὴν μεγίστην συμβολὴν, τὴν ὁποίαν παρέχουν εἰς τὰ ἑλληνικά γράμματα ἐν γένει καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ λογοτεχνίαν ἰδιαίτερώς αἱ ἐκδόσεις τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐχει ἤδη ἐκδοθῆ τὸ ὑπ' ἀρ. 44 ἔργον τῆς συλλογῆς. Περὶ τοῦ ὑπ' ἀρ. 43 ἔργου γίνεται λόγος ἀνωτέρω. Παραλλήλως ἐξήραμεν τὴν μεγίστην ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ αὐτὸ Ἰνστιτούτον εἰς τὸν νεοελληνικὸν καὶ τὸν ξένον τὸν ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν παραγωγὴν κόσμον διὰ τῆς ἐκδόσεως γαλλιστὶ τοῦ βιβλιογραφικοῦ Δελτίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντικατοπτρίζεται ἅπασα ἡ ἐν Ἑλλάδι πνευματικὴ κίνησις.

Τοῦ Δελτίου τούτου ἐξεδόθη πρό τινοσ χρόνον ὁ ὀγκώδης οὗτος 9ος τόμος ἀναφερόμενος εἰς τὰς δημοσιεύσεις τοῦ 1948. Ὡς γνωστὸν ἐκυκλοφόρησαν ἤδη τὰ Δελτία τῶν ἐτῶν 1945 (1 fasc.) — 48 καὶ ἐτοιμάζονται πρὸς ἐκδοσὶν τὰ Δελτία τῶν ἐτῶν 1940-45 (fasc. 2-3). Πόσον τεραστία ἐργασία εἶναι ἡ τῆς συλλογῆς καὶ δημοσιεύσεως τῶν τίτλων τῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν μετὰ συντόμου ἀναλύσεως καὶ ἐνίοτε κρίσεως περὶ τῶν ἀναγραφομένων τούτων ἔργων, δύναται τις νὰ ἀντιληφθῆ ἀμέσως, ἂν ἀπλῶς φυλλομετρήσῃ τὰς 447 πυκνοτυπωμέναις διστηλοῦς σελίδας τοῦ Δελτίου τούτου τοῦ 1948.

Ἡ κατάταξις τῶν δημοσιεύσεων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καθιερωθείσης ἀρχῆς, περὶ τῆς ὁποίας διελάβομεν εἰς τὸ προγενέστερον σημείωμά μας (Κυπρ. Γράμμ. ΙΓ', σ. 343), καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς λόγος νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς ζήτημα, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὑποδειγματικόν. Ὁ μελετητὴς δύναται εἰς τὰς ἐκτὸς σελιδώσεως πρώτας σελίδας νὰ σχηματίσῃ τελείαν εἰκόνα τοῦ ὅλου σχεδίου κατατάξεως ἐκ τοῦ πίνακος περιεχομένων καὶ ἐκ τοῦ ἐν τέλει ἀλφαριθμητικοῦ πίνακος τῶν μνημονευομένων ὀνομάτων.

Ἀνεγράψαν ἐν τῷ Δελτίῳ 1948 ἐν συνόλῳ 1183 τίτλοι βιβλίων, τῶν ὁποίων σχεδὸν πάντοτε παρατίθεται τὸ περιεχόμενον καὶ ἐξάironται εἰς πλείστας περιπτώσεις τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα σημεῖα αὐτῶν μετὰ σχετικῆς κρίσεως. Ἐπὶ πλέον ἀναγράφεται τὸ περιεχόμενον 125 περιοδικῶν, ἧτοι ἐν τῷ συνόλῳ 1309 βιβλία καὶ περιοδικὰ ἐξετάζονται εἰς τὸ Δελτίον τοῦ 1948. Ἐπὶ πλέον τούτων παρατίθενται δύο λίαν ἐνδιαφέρουσαι μελέται 1) τοῦ Γ. Σπυριδάκι περὶ τῆς λαογραφίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1940-47 καὶ 2) τοῦ Ο.Μ. περὶ τῶν μουσικῶν λαογραφικῶν ἀρχείων τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν τῶν ἐτῶν 1930-1949. Ἀμφότεραι αἱ μελέται εἶναι ἀρίστη συμβολὴ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς νεοελληνικῆς λαογραφίας, ἡ δὲ πρώτη διὰ τὴν πλήρη ἐνημέρωσιν, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τὸ εἰδικόν τῆς θέμα. Ἡ συναφῆς πρὸς τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ Δελτίου προσθήκη αὕτη, περὶ τῆς ὁποίας ὠμίλησαμεν καὶ διὰ τὸ προηγούμενον Δελτίον, εἶναι πολὺ ἀξιοσύστατος καὶ ἐλπίζομεν νὰ συνεχίσθῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἐπὶ ἄλλων θεμάτων.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξετασθῆ λεπτομερῶς τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ Δελτίου. Τοῦτο ὅμως καὶ πάλιν πρέπει ἐπ' εὐκαιρία τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως νὰ τονισθῆ, ὅτι πρόκειται περὶ λίαν σοβαρὰς ἐργασίας καὶ ἀνυπολόγιστου ἀξίας διὰ τὴν νεοελληνικὴν πνευματικὴν ζωὴν. Περαιτέρω ὅμως καὶ ἐκ τῆς ἀλλῆς φυλλομετρήσεως τοῦ Δελτίου τούτου προκύπτει ἀναμφισβήτητον γεγονός ὅτι ἡ νεοελληνικὴ πνευματικὴ παραγωγὴ εἶναι ὄχι μόνον ὑπὸ ἔποψιν πλήθους δημοσιευμάτων, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ποικιλίας τῶν διαπραγματευομένων θεμάτων, ἀλλὰ καὶ κυρίως ὑπὸ ἔποψιν ἐσωτερικῆς ἀξίας πολὺ ἀξιοπρόσεκτος. Διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου ἔχει τὸ ζήτημα τοῦτο τεραστίαν σημασίαν. Διὰ τοῦτο μετὰ πολλῆς αἰσιοδοξίας δύναται ἀποβλέπει τις εἰς τὸ μέλλον τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς. Ἡ ἐκδοσις αὕτη μὰς ἐνδιαφέρει καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν δημοσιευμάτων τούτων τοῦ Δελτίου τοῦ 1948 κατέχει, ἂν καὶ μικρὸν μέρος, οὐχὶ ὅμως ἀνάξιον λόγου, καὶ ἡ κυπριακὴ πνευματικὴ ζωὴ. Δὲν ἔχει αὕτη θεοεὐχὴ ἐνώπιόν τῆς τὰ προβλήματα τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων, οὐδὲ τὸν πλοῦτον τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν. Δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς παρατεινομένης παρὰ τὴν θλίψιν τοῦ λαοῦ τῆς δουλείας. Ἄλλ' ἐν πάσῃ

περιπτώσει είναι και αυτή κάτι μέσα εις τὸ νεοελληνικὸν σύνολον.

Ὅλος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος πρέπει, τὸ ἐπονοίσαμεν και ἄλλοτε, νὰ εἶναι εὐγνώμων πρὸς τὸ Γαλλικὸν Ἴνστιτούτον Ἀθηνῶν διὰ τὸ ἔργον του τούτου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὸν ἐξαιρετικὸν ρόλον τοῦ διερμηνέως τοῦ νεοελληνικοῦ κόσμου εἰς τὴν ξένην. Ἔτσι κοτενοήθη ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων ἄριστα ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἰδρύματος τούτου ὡς ἀποβλέπουσα ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς νεοελληνιστὰς τὴν γαλλικὴν πνευματικὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ και ἀντιστρόφως εἰς τοὺς ξένους τὴν νεοελληνικὴν παραγωγὴν. Ἡ μνημιώδης σημασία τῆς τοιαύτης κατανοήσεως φαίνεται και σήμερα ὀλοκάθαρα, ἀλλὰ θὰ φανῆ ἀκόμη περισσότερο εἰς τὸ μέλλον, τὸ προσεχὲς και τὸ ἀπώτερον.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Κυπριακαὶ Σπουδαί, Τόμος ΙΓ' 1950. Ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου.

Εἰς τὸν τόμον τούτον τῆς Ἑταιρείας τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν περιελήφθησαν μελέται πολλοῦ λόγου ἄξιαι. Ἀρκοῦσιν εἰς βεβαίωσιν τούτου ὀλίγαι λέξεις δι' ἑκάστην τούτων :

1. Κ. Σπυριδάκι, Γυμνασιάρχου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου: Ἡ περιγραφή τῆς Μονῆς Κύκκου ἐπὶ τῆ βάσει ἀνεκδότου χειρογράφου (σελίδες 1—28).

Ὁ κ. Κ. Σπυριδάκις δημοσιεύει τὸ κείμενον ἀνεκδότου χειρογράφου, ἀνηκόντος εἰς ἓνα τῶν ἐφημερίων ἱερέων τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης Λευκωσίας και διαλαμβάνοντας περὶ τῆς Μονῆς Κύκκου, προτάσσει δὲ τούτου ἐκτενεστάτην εἰσαγωγὴν και προλεγόμενα, ἐν οἷς ἐξετάζει και κρίνει μετὰ προσοχῆς, ἀκριβεῖς και ὀρθοφροσύνης πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μετ' τὸ χειρόγραφον και τὸ περιεχόμενον του, πᾶν ζήτημα διδόμενον ἐξ αὐτοῦ ἢ προκύπτον ἐξ αὐτοῦ.

Τὸ χειρόγραφον περιλαμβάνει δύο μέρη: τὸ πρῶτον περιέχει τὴν παράδοσιν περὶ ἱστορήσεως τῆς εἰκόνος τῆς Παναγίας τῆς Μονῆς Κύκκου και δύο ἄλλων εἰκόνων ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά. Τὸ δεύτερον διαλαμβάνει περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς Κύκκου και περὶ τῶν περιπετειῶν αὐτῆς μέχρι τῆς πρώτης πυρκαϊᾶς τοῦ 1365 συμπεριλαμβανομένης.

Ὁ κ. Κ. Σπυριδάκις ἀνάγει τὸ χειρόγραφον εἰς τὸν 17ον αἰῶνα ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος και θεωρεῖ αὐ-

τὸ ἀντλοῦν ἐκ πηγῆς ἀνηκούσης εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ 1365 και 1542 χρόνων, εἰς τοὺς φραγκικοὺς δηλαδὴ χρόνους. Τὴν παράδοσιν περὶ ἱστορήσεως ἱερῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκά, παράδοσιν βυζαντινὴν, ἐξετάζει ἐν πλάτει, παραθέτων πᾶσαν σχετικὴν πρὸς ταύτην πληροφορίαν βυζαντινῶν συγγραφέων και ἀναφέρων τὰς περὶ τούτου γνώμας νεωτέρων ἐρευνητῶν, ὑφ' ὧν ἀποκρούεται ἡ παράδοσις περὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκά ὡς ζωγράφου και ὡς ἱστορήσαντος εἰκόνας τῆς Θεοτόκου, θεωρουμένη ὡς προελθούσα ἐκ συγχύσεως πρὸς μεταγενέστερους ὁμωνύμους μοναχοὺς ζωγράφους. Ὡς πρὸς τὴν ἰδρυσὶν τῆς Μονῆς Κύκκου, τὴν ὁποίαν ὁ γράψας τὸ χειρόγραφον ἀνάγει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ (1056—1057), ὁ κ. Κ. Σπυριδάκις θεωρεῖ ὀρθότεραν τὴν γνώμην, ὅτι ἰδρῦθη αὕτη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τοῦ Α' (1081—1118), ὡς ἀναφέρει ἡ ὑπὸ τὸ διδασκάλου και διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνομουσείου Κύπρου Εὐφραῖμ τοῦ Ἀθηναίου ἐκδοθεῖσα (1759) περιγραφή τῆς Μονῆς Κύκκου, ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ὁποίας ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστὴ ἡ ἱστορία τῆς Μονῆς.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Σπυριδάκι διακρίνουν ὄλα ἐκεῖναι αἱ ἀρεταί, αἱ ὁποῖαι διέκριναν τὰς ὁμοίας ἐπὶ χειρογράφων ἐργασίας τῶν εἰδικῶν περὶ τὴν παλαιογραφίαν και χειρόγραφα ἀσχοληθέντων : Σπυριδῶνος Λάμπρου, Κεραμέως Παπαδοπούλου, Σωφρονίου Εὐστρατιάδου.

2. Κώστα Χατζηψάλτη, Ἐφόρου τῆς Βιβλιοθήκης Φανερωμένης: Μητροπόλεις και Ἐπισκοπὲς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου και τὸ σχετικὸν κείμενον τριῶν κωδίκων (σελ. 31—37).

Ὁ κ. Χατζηψάλτης εἰς τὴν ἀξιόλογον ταύτην μελέτην του περὶ Μητροπόλεων και Ἐπισκοπῶν τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου λίαν ἐπιτυχῶς διαπιστώνει, ὅτι αἱ Μητροπόλεις και Ἐπισκοπαὶ τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου δὲν ὑπερέβησαν ποτὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν 14 ἢ 15 και ὅτι αἱ εἰς 3 κώδικας («Παλαῖος Νομοκάνων», Κώδιξ Ω 38 Μ. Λαύρας, Κώδιξ Πάφου) ἀναφερόμεναι ἐπὶ πλέον 16 ἐπισκοπαὶ δὲν εἶναι ἐπισκοπαὶ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ γειτονικῶν ἐκκλησιαστικῶν περιοχῶν (Παλαιστίνης Α', Β', Γ').

3. Γ. Χ. Παπαχαραλάμπου, Καθηγητοῦ τοῦ Π. Γυμνασίου : Ἀπὸ τὰ

ἐν Κύπρῳ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔθιμα (σελίδες 39—43).

Ὁ κ. Παπαχαραλάμπους καταγράφει δύο σημερινὰ Κυπριακὰ ἔθιμα, τὸ ἔθιμον «νὰ δέρνουν τὸν γαμπρὸν» κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου καὶ τὸ ἔθιμον, ὅταν, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γάμου, ψάλλεται τὸ «Ἡσαῖα χόρευε», νὰ ρίπτουν, μαζὺ μὲ τοὺς σπόρους σίτου καὶ βάμβακος, μικρὰ νομίσματα καὶ σχετίζει ταῦτα λίαν εὐστόχος πρὸς ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἔθιμα. Συνεχίζει διὰ τούτων μακρὰν καὶ παντὸς εὐφήμου λόγου ἀξίαν μελέτην του περὶ κυπριακῶν ἔθιμων, δημοσιευθεῖσαν εἰς προηγουμένους τόμους τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν.

4. Γ. Κ α ρ γ ῶ τ η: Ἡ Μονὴ τῆς Παλουριωτίσσης (σελίδες 47—81).

Ὁ κ. Γ. Καργώτης εἶναι ἄξιος τῶν θερμότερων συγχαρητηρίων διὰ τὴν μετὰ τόσῃ ἐπιτυχίᾳ φιλοτεχνηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πληρεστάτην ἱστορίαν τῆς Μονῆς Παλουριωτίσσης. Ὡς φιλόπονος μέλισσα ἀνεξήτησεν οὗτος ἀξίεπαῖνος καὶ ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν συγγραφήν του πᾶσαν ἐν γένει πληροφορίαν περὶ τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία, Ἰδρυθεῖσα, πιθανῶς κατὰ τὸν 4 αἰῶνα, ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν μέχρι τοῦ 1887, κυβερνωμένη ὑπὸ ἀξιωματούχων ἡγουμένων μέχρι τοῦ 1767, κατόπιν δὲ ὑπὸ ἀπλῶν οἰκονόμων, φερόντων τὸν τίτλον τοῦ ἡγουμένου, καὶ ἀπὸ 50ετίας μετατραπείσα εἰς ἀπλοῦν ἐνοριακὸν ναόν, τοῦ μικροῦ περὶ αὐτὴν συνοικισμοῦ ἀναπτυχθέντος εἰς κώμην.

5. Ν ε ἄ ρ χ ο υ Κ λ η ρ ῖ δ η: Ἱστορία τῶν ζῶων τῆς Κύπρου (σελ. α'—ρμ').

Κάθε ἔπαινος ὀφείλεται εἰς τὸν κ. Νέαρχον Κληρίδην, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον παρέθεσεν 66 «διδασκτικὸς μῦθος» διὰ πολλῆς καὶ ἀξιαγάστου φροντίδος ὑπ' αὐτοῦ συλλεγέντας καὶ καταγραφέντας, μὲ σοφὰ προλεγόμενα καὶ ἐπακολουθοῦν λεξιλόγιον, βοηθητικὸν διὰ τὸν μὴ Κύπριον ἀναγνώστην.

6. Εἰς τὸν αὐτὸν τόμον τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν δημοσιεύεται σημεῖωμα τοῦ κ. Α. Daroujés (Institut Français d' études Byzantines, Paris), σχετικὸν πρὸς ἐρμηνεῖαν ἐπιγραφικοῦ κειμένου, καὶ λογοδοσία τοῦ Προέδρου τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν κ. Κ. Σπυριδάκι ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1948 μετὰ ταμειακοῦ ἰσολογισμοῦ διὰ τὸ ἔτος 1948 καὶ ἄλλα τινὰ σχετικὰ.

Ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν πρωταγωνιστεῖ ἐν τῷ εὐγενεῖ καὶ ἐπιπόνη ἁγῶνι τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ ἐρεῦνης τῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου καὶ τῶν ποικίλων ἐκφάσεων τοῦ ὅλου ἔθνικου, θρησκευτικοῦ, πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ γηγενοῦς αὐτῆς Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ οἱ μὲ πολλὴν φιλοκαλίαν καὶ ἐπιμέλειαν καὶ μὲ τὴν ἀναγκαίαν εἰκονογράφειν ἐκδιδόμενοι τόμοι αὐτῆς ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον καὶ σπουδαιότατον μνημεῖον τῆς τοιαύτης ἀληθῶς ἐπιζήλου καὶ παντὸς ἐπαΐνου ἀξίας μελέτης καὶ ἐρεῦνης.

Ἀρχιμ. ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

1. Συκουτρῆς

Ἀγαπητὴ Φίλε,

Εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου ἀπὸ τὴν Πνευματικὴν Λάρνακα φέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Συκουτρῆ, ὡς καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου. Δὲν ξεύρω ἂν τὸ λάθος εἶνε τυπογραφικὸν ἢ ἰδικόν μου. Γιατὶ ὁ Συκουτρῆς ἀπέθανε πρὶν γίνῃ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἦταν ὑφηγητῆς. Ἔτσι ἤθελεν ἡ κατ' αὐτοῦ ἐμπειρία ἀντίδρασις ὀρισμένων κύκλων. Παρακαλῶ νὰ διορθωθῇ.

Μὲ ἐκτίμησιν

Π. ΚΑ. ΛΑΝΙΤΗΣ

Ἐν Λεμεσῷ 26 Μαρτίου 1950.

Ὁ ἄγνωστος περιηγητῆς

Ἀξιότιμον Κύριον

Ν. Κρανηδιώτην,

Διευθυντὴν «Κυπριακῶν Γραμμάτων»,
Λευκοσίαν.

Εἰς τὸ τεῦχος Μαρτίου τῆς «Ἑλληνικῆς Κύπρου» καὶ εἰς ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ σχέδιον διακοσμήσεως τῶν Βυζαντινῶν ναῶν» ὁ κ. Κ. Στυλιανοῦ παραθέτει σημεῖωμα ἀγνώστου Ρώσου περιηγητοῦ γραμμένον διὰ μελάνης ἐντὸς κύκλου ἐπὶ τοῦ ποδὸς τοιχογραφίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης. Οὗτος κἀμει μνεῖαν τῆς ἀναβάσεώς του κατὰ μήνα Ἰούλιον ἀπὸ Τρικουκκιάς εἰς Τρόδος, εἰς τὸ «ὔδωρ τῶν ἀετῶν» (λοῦματα τοῦς ἀτούς), τὴν θαυμαστὴν «παμπακόπετραν», τὸν Ἅγιον Μάμαντα τὸν «κουρεμένον», τὸ «λειβάδι τοῦ Πασά» κ.ά., ὡς καὶ μεταβάσεώς του εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης χάριν προσκυνήσεως. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο πρῶτος ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Ν. Κυριακῆς (Κ. Χρονικὰ τόμ. ΙΒ' σ. 141) εἰς μελέτην

του περι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης.

Παρόμοια σημεῖωματα τοῦ ἰδίου Ρώσου μοναχοῦ εὐρίσκονται εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Παναγίας τοῦ Ἄρακα, Ἁγίου Ἰωάννου Λαμπαδιστοῦ, Ἁγίου Μάμαντος εἰς Μόρφου, καὶ Παραδεισιοῦ εἰς Κύκκον (Κ. Χρονικά τόμ. ΙΓ' σ. 237). Ὁ φερόμενος ὡς ἄγνωστος ὑπὸ τῶν κ.κ. Ν. Κυριαζῆ καὶ Κ. Στυλιανοῦ μοναχὸς Βασίλειος Μοσκοβορώσος ἐκ Κιέβου εἶναι ὁ μοναχὸς Barski, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολὴν κατὰ ἣ περι τὸ 1735 καὶ ἀφῆκεν πολυτιμότερον τρίτομον «ὀδοιπορικόν» του εἰς τὸ ὅποιον κάμνει ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν τῶν διαφόρων Μονῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη καὶ μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν Κυπριακῶν, τὸ ὅποιον ἐξεδόθη εἰς τὴν Ρωσικὴν κατὰ τὸ 1890.

Ὁ Barski ἦτο καὶ θαυμάσιος σκισσογράφος καὶ δίδεσσε εἰς τὸ ἔργον του τὰς ἀκολουθοῦς 11 ἐπιτυχεστάτας εἰκόνας Κυπριακῶν πόλεων, ναῶν καὶ Μονῶν :

- 1) Τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ρηγάτη πλησίον τῆς Κυρᾶς.
- 2) Τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.
- 3) Τῆς πόλεως Λάρνακος.
- 4) Τῆς Ἐγκλειστρας τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου.
- 5) Τῆς πόλεως Λευκοσίας.
- 6) Τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀρχαγγέλου.
- 7) Τοῦ Μοναστηρίου Ἁγίου Μάμαντος εἰς Μόρφου.
- 8) Τοῦ Μοναστηρίου Ἁγίου Ἡρακλειδίου εἰς Πολιτικόν.
- 9) Τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Βαρβάβα εἰς Ἀμμόχωστον.
- 10) Τοῦ Μοναστηρίου τῆς Τρικουκιάς.
- 11) Τῆς Παναγίας τοῦ Ἄρακα εἰς Λαγουδερά.

Ἀντίγραφα φωτογραφιῶν τῶν ἀνωτέρω εὐρίσκονται εἰς τὸ Κυπριακὸν Μουσεῖον καὶ αἱ ἀρνητικαὶ πλάκες εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν εἰς Λονδίνον.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ἡ Βιβλιοθήκη Φανερωμένης ἢ τὸ Κυπριακὸν Μουσεῖον ἀνελάμβαναν τὴν φωτογράφησιν τοῦ τμήματος τοῦ ἔργου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Κύπρον καὶ σχετικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν, διότι εἶναι πράγματι πολὺ διαφωτιστικόν διὰ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

Ἀντίτυπον τοῦ ἔργου τοῦ Barski ὑ-

πάρχει εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βρετανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.
ΛΟΪΖΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Πάφος 6)3)50

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Οἱ Ἐκθέσεις

Στὴ μεγάλην αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ» ὁ ζωγράφος Κώστας Λινάκης ἐκθέτει τὰ ἔργα του (λάδια). Τὰ τοπία του τὰ ἐκλέγει ἀπὸ τὶς γραφικότητες τῆς Ἀττικῆς, τῆς Μυκόνου καὶ τῆς Ὑδρας καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἱμπρεσιονιστικὴν σχολὴν.

Ἐνα πορτραῖτο τοῦ ζωγράφου Κοσμάδοπουλου καμωμένο στὸ ὑπαίθρο μὲ γοργὴ καὶ βιαστικὴ πινελιὰ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ καλυτέρα του κομμάτια. Μερικὰ τοπία του ἔχουν ὠραῖο χρῶμα καὶ πολὺν Ἑλληνισμὸν ἤλιον.

—Ἡ ἔκθεσις τῆς Κας Πίταρη—Παγκάλου στὴν αἴθουσα Ζαχαρίου, παρουσιάζει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον, γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δεικνύουσα πολλὴ γυναικεία εὐαισθησία στὴν ἀντίληψιν καὶ στὴν ἐκλογὴ τῶν θεμάτων τῆς. Μερικὰ τοπία τῆς εἶναι ἴσως πολὺ φορτωμένα μὲ λεπτομέρειες. Μὰ ἡ λεπτομέρεια ἀκριβῶς δὲν εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς θηλυκότητος στὴ γυναικὰ σ' ὅλα τὰ ζητήματα ὄχι μόνον στὴν Τέχνη; Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἄλλες τῆς συνθέσεις καὶ ἰδίως τὰ φρούτα τῆς καὶ οἱ νεκρὲς τῆς φύσεις, δεικνύουν μίαν ἀπλότητα καὶ μίαν ἔλλειψιν λεπτομέρειας, μίαν ἀδρῆ, σχεδὸν ἀντρίκεια, ἀντίληψιν, ποὺ μαρτυροῦν ἴσως ὅτι ἡ ζωγράφος θελεῖ νὰ τραβῆξαι ἕναν ἄλλο πρὸ συγχρονισμὸν τρόπον ἔκφρασις. Πιθανὸν τὰ ἔργα τῆς αὐτὰ νὰ εἶναι τῆς τελευταίας τῆς παραγωγῆς. Τὰ «Φρούτα», «Πράσινον Βάζον», «Στὸ Ὑπαίθρον», «Ἐκκλησιάκι στὴν Αἰδηψό», «Ἀπὸ τὸ Μαρούσι», «Πορτοκαλιές», εἶναι δείγματα τῆς τεχνοτροπίας αὐτῆς. Ἄλλα πάλι καὶ ἰδίως τὰ πορτραῖτα τῆς εἶναι ἔργα σχεδὸν ἀκαδημαϊκῆς σχολῆς, ὅπως τὸ πορτραῖτο τῆς Μητέρας τῆς καμωμένο μὲ πολλὴν ἀγάπην. Τὸ «Πορτραῖτο τοῦ κ. Θ.Π.» (τὸν ὅποιον κατὰ τύχην γνωρίζω) εἶναι ἕνα πορτραῖτο σπάνιας ψυχολογικῆς ἐκφρασης, πρᾶγμα ποὺ καὶ πολὺ μεγάλοι ζωγράφοι δὲν μποροῦν ν' ἀποδώσουν πάντα τόσο καλὰ.

Διάφορα Νέα

—Ἐξεδόθη σὲ νέαν ἔκδοσιν ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» τοῦ Κωστή Παλα-

μά από τὸ γιὸν τοῦ ποιητῆ κ. Λεάνδρου Παλαμά. Δυστυχῶς ὁ γιὸς τοῦ Ἐθνικοῦ μας ποιητῆ δὲν ἀρκέστηκε μόνο νὰ ξανατυπώσει τὸ περίφημον αὐτὸ ἐπικολυρικό ἔργο τοῦ μεγάλου Πατέρα του, ἀλλὰ θέλησε καὶ νὰ προλογίσῃ τὴν ἔκδοσιν. Σ' αὐτὸν τὸν πρόλογο, ἐπιτίθεται μὲ τρόπο ἐριστικὰ πρωτακουστο καὶ σχεδὸν ὕβριστικὸν ἐναντίον τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ Καθηγητῆ Κωνστ. Τσάτσου γιὰ τὸ δοκιμίου του «Γλαμάς», ποῦ πρωτοκυκλοφόρησε τὸ 1936.

—Στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τῆς «Ἐνωσης Νέων Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν» γιὰ τοὺς ζωντανοὺς σύγχρονους συγγραφεῖς, μίλησαν στὸ θέατρο Ἀλικῆς γιὰ τὸν κριτικὸν Αἰμ. Χουρμούζιο, μαζὶ οἱ Μάτσας καὶ Ἀσημακόπουλος μ' ἕνα πρωτότυπο γιὰ τὴν Ἑλλάδα τρόπον διαλογικῆς διαλέξεως, ὅπου ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁμιλητῆς πήρε τὴ θέση καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἀρνησιν, καὶ ἄφηναν τὸν ἀκροατὴ νὰ βγάλει μόνοι του τὸ συμπέρασμα. Τὰ ἐπιχειρήματα ἐν τούτοις τὸ ἀνητὴ ἦταν τὰ ἰσχυρότερα. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῆς συζήτησης, ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς διαλεκτικῆς ἄρесе στὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον.

—Στὸ «Κεντρικὸ» ἐξακολουθεῖ νὰ παίζεται μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν ἡ νέα κωμῶδια τῶν Σακελλαρίου—Γιαννακοπούλου «Δεσποινὶς ἐτῶν 39», ὅπου ὁ Λογοθετὴς δημιουργεῖ ἕνα θαυμάσιον κωμικὸν τύπον.

—Ὁ θίασος Ἀργυροπούλου ἀνέβασε τὴν Τουρκικὴν κωμῶδιαν «Παυντός». Τὴν πρεμιέραν ἐτίμησαν οἱ Ὑπουργοὶ Ἐξωτερικῶν καὶ Παιδείας καθὼς καὶ ὁ Τούρκος Πρεσβευτὴς, ποῦ ἐτόνισε στὴν ὁμιλίαν του στὴ δεξίωσιν ποῦ ἔγινε στὴν Τουρκικὴν Πρεσβεΐαν μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτῆ, ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ ἀνεβάστηκε Τουρκικὸν ἔργο στὸ ἐξωτερικὸν καὶ μάλιστα στὴν Ἀθήναν, ποῦ εἶναι ἡ κοιτίδα τοῦ θεάτρου. Ἡ κριτικὴ χαρακτηρίζετὶ τὸ ἔργο ὡς ἐντελῶς παιδαριῶδες.

—Ἡ Ἄνυπόμονη Καρδιά» τοῦ Τζῶν Πάτρικ, παίζεται τώρα στὸ Δημοτικὸν θέατρον Πειραιῶς μὲ τὸν πρώτον διδάξαντα, ἐνῶ στὸ Βασιλικὸν θέατρον ὁ θίασος τοῦ Ἐθνικοῦ ἀνέβασε τὴν «Λοκαντιέρα» τοῦ Γκολτόνι, ποῦ εἶχε ἀνεβάσει καὶ πρὶν 15 χρόνια μὲ σκηνοθεσίαν τοῦ μ. Φώτου Πολίτη. Τώρα τὴ σκηνοθεσίαν ἀνέλαβε ὁ Κ. Μιχαηλίδης καὶ τὰ σκηνικὰ ὁ Κ. Κλώνης. Οἱ ἐνδυμασίαι πάντοτε τοῦ Α. Φωκά.

—Ἡ Ἐθνικὴ Λυρικὴ Σκηνὴ ἔπαιξε τὸ

«Ριγολέττο» μὲ τὸ Μαγκλιδέραν καὶ μὲ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Λ. Ζώρα καὶ τὴν «Τόσκα» καὶ «Μπάλλο ἰν Μάσκερας» μὲ τὴν Χρ. Εὐθυμιάδου ποῦ μετακλήθηκε ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰδικὰ γιὰ τὶς παραστάσεις αὐτῆς.

—Στὸ θέατρο «Ἀλικῆς» ὁ θίασος τοῦ Κ. Μουσοῦρη ἀνέβασε τὴν τετραπρακτικὴν κωμῶδιαν τοῦ Τζέιμς Μπάρου «Ἐνας ἄξιοθαύμαστος ὑπηρέτης». Πρόκειται γιὰ μιὰ κωμῶδιαν μὲ ἐξυπνότατον διάλογον καὶ πρωτότυπην πλοκὴν, ὅπου ὁ Μουσοῦρης ὡς ἄγγελος «μπάτλερ» παίξει τὸ ρόλον τοῦ Ἀρχιθαλαμηπόλου ὠραιότατα. Πλαί του ὅλο τὸ συγκρότημα μὲ τοὺς Χατζηαργύρη, Ἡλιοπούλου, Δημόπουλο, Λαμπέτη, Παϊτατζή στῆθησε ἕνα καλλιτεχνικὸν ὕψος θαυμαστό. Ἡ σκηνοθεσίαν ἔγινε ἀπὸ τὸν Ἀλέξη Σολωμό καὶ οἱ σκηνογραφίαι ἀπὸ τὸν ζωγράφον Σπύρον Βασιλείου.

—Στὸν Ἀγγλοελληνικὸν Σύλλογον Πειραιῶς, μίλησε ὁ ποιητὴς Νίκος Σημηριώτης μὲ θέμα «Ἡ μουσικὴ στὴν ποίησιν».

—Τὴ Μεγάλῃ Δευτέρᾳ στὸν Ὀρφεὸν ἢ Κρατικὴν Ὀρχήστραν μὲ τὴν σύμπραξιν τῆς Χωρῶδης Ἀθηνῶν ἔδωσε τὸ «Μεσσία» τοῦ Χέντελ. Τὸ ὄρατόριον διεύθυνε ὁ Φ. Οἰκονομίδης.

Τ. Μ. Φ.

ΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Ἀνεκινήθησαν τ' ἀποτελέσματα τῶν διαγωνισμῶν τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ἔχοντες δὲ ὡς ἑξῆς : Ἐβραβεύθησαν τὰ μεθιστορήματα «Νήνον» τῆς δ. Μ. Παπαδάκη, τὰ «Στοιχεῖα καὶ Νεράιδες» τοῦ κ. Α. Κωστάκη καὶ ὁ «Ἐμφύλιος σπαραγμὸς» τοῦ κ. Α. Μαϊστράλη.

Ἐπηνέθησαν τὰ ἔργα τῶν κ.κ. Ν. Βάου (Παῦλος Γλαῦκος), Φ. Χατζησπηριῶν (Μαχαίριες), Ἀνθ. Βεργῆ (Ἡτροπὲς ποῦ χαμογελοῦν), Σ. Μονά (ἢ Πανώρην), καὶ τῶν κυριῶν Μ. Βρυάκου (Μπῆρες καὶ Οὐράνια τόξα), Β. Γλυκοφρύδῃ (ὁ Ἐβελοντῆς) καὶ Ν. Μαντανάκῃ (ἢ Μάννα τοῦ Ἀγνώστου ἥρωος στρατιώτου).

Ἐκ τῶν ποιητικῶν συλλογῶν ἐβραβεύθησαν οἱ «Διάλογοι μὲ τὸν ἥλιον καὶ τὸν ἀνεμὸν» καὶ τὰ «Θαλασσινὰ ἐμβατήρια» τοῦ κ. Παύλου Κριναίου, ἐπηνέθησαν δὲ αἱ συλλογαί : «Μὲ τὰ Φτερά τοῦ λογισμοῦ» τῆς δ. Κ. Κωστοπούλου, «Ἡχὸ καὶ αἰσθῆ» τῆς δ. Χ. Πολυχρονίδῃ, καὶ «Ὀνειρα καὶ Λογισμοὶ» τοῦ κ. Κ. Κοψίνη.

Ἐπὶ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐνώσεως κ. Δημ. Καλογεροπούλου, ὅστις ἦτο καὶ εἰσηγητὴς τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐτονίσθη μετ' ἐξαιρετικῆς εὐχαριστήσεως ὅτι οἱ κ.κ. Α. Μαϊστράλης, Φ. Χατζησπηριῶν καὶ Π. Κριναῖος εἶναι Κύπριοι.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Το Πανεπιστήμιο του Σικάγου, όπου από διετίας μετεκπαιδεύεται ο φίλος και συνεργάτης μας κ. Κώστας Προυσή, έκτιμώντας την εξαιρετική του επίδοση, χορήγησε σ' αυτόν και νέαν ύποτροφία (τρίτην κατά σειράν), για το ακαδημαϊκό έτος 1950—1951. Με την ευκαιρίαν αυτή δίνουμε στους φίλους του κ. Προυσή τη νέα του διεύθυνση: C. Prousis, 5426 S. Ridgewood Ct., Chicago 15 Ill., U.S.A.

—Ο καθηγητής κ. Γ. Άρβανιτάκης ανάλυσε, την 13ην Μαρτίου, σε συγκέντρωση του Λυκείου Έλληνίδων Άμμοχώστου την δην Συμφωνίαν του Μπετόβεν.

—Υπό την προστασίαν του Δημάρχου Λευκωσίας γιορτάσθηκα στις 22 Μαρτίου τα είκοσιπεντάχρονα της μουσικής σταδιοδρομίας του κ. Ι. Καλμανόβιτς.

—Ο Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου γιόρτασε την 25ην Μαρτίου την Έθνικην Έπέτειον με εισαγωγικην όμιλιαν του Προέδρου κ. Κ. Σπυριδάκι και ανάγνωσιν άποσπασμάτων εκ του έργου συγχρόνων της Έπανάστασεως Έλλήνων και ξένων ιστορικών. Πρό της εορτής ο κ. Σπυριδάκις άπένευε τιμητικόν δίπλωμα εις τον κ. Ιάκωβον Κυθρεώτην, όστις, μετά του κ. Φώτου Χατζήσωτηριού, είχε τύχει του έπαινου κατά τον πρώτον διαγωνισμόν διηγήματος του Ε.Π.Ο.Κ.

—Στη σειρά των διαλέξεων του Συνδέσμου Κυριών Λεμεσού ο κ. Νικ. Κλ. Λανίτης ανάπτυξε στο οικημα της Έταιρείας Κοινωνικής Προόδου το θέμα «Λείψανα της Φραγκοκρατίας στην Κύπρον».

—Η Έλληνις ζωγράφος Βαρβάρα Κωνσταντοπούλου εξέθεσε από 30 Μαρτίου έως 15 Άπριλίου έργα της στην Hugo Gallery της Νέας Υόρκης.

—Στις 2 Άπριλίου ο κ. Γιώργος Ηλιάδης μίλησε στη Λέσχην «Ευσέβεια» Πάφου με θέμα «Η σημασία και η αξία της Κυπριακής Λαϊκής Τέχνης».

—Το Λύκειον Έλληνίδων Άμμοχώστου γιόρτασε στις 2 Άπριλίου την Εικοσαετηρίδα του. Ύστερα από σύντομη ιστορική ομιλία ο Πρόεδρος και πρωτογενής αυτού κ. Μαρία Π. Ιωάννου ανέπτυξε τη γόνιμη πνευματική, καλλιτεχνική, κοινωνική και εθνική δράση του Λυκείου, η δε Γραμματεὺς κ. Θεανώ Σαμψών εξέθεσε τις καθηκόνσεις και τα ιδεώδη του. Έπικολούθησαν προσηφνήσεις εκ μέρους του Π. Μητροπολίτου Κιτίου κ. Μακαρίου, του Θ. Χωρεπισκόπου Σαλαμίνας κ. Γενναδίου, του Γενικού Προξένου της Ελλάδος κ. Α. Λιάτη και χαιρετισμοί άντιπροσώπων πλείστον όσων Κυπριακών Σωματείων και Όργανώσεων. Τα «Κυπριακά Γράμματα» έκτιμώντα την πολυεπίδη δράση του Λυκείου Έλληνίδων Άμμοχώστου εύχονται σ' αυτό κάθε έπιτυχία κι' εὐδοκίμηση.

—Ο καθηγητής του Παγκύπριου Γυμνασίου κ. Α. Διαμαντής ώργάνωσε, υπό την προστασία του Ύπουργείου Παιδείας, στο Ζάππειο Μέγαρον Άθηνών, από 12—30 Άπριλίου, Έκθεση μαθητικής ζωγραφικής, στην όποιαν περιλαμβάνονται ζωγραφικά και διακοσμητικά έργα των μαθητών του Παγκύπριου Γυμνασίου της τελευταίας εικοσιπενταετίας.

—Το Παγκύπριον Γυμνάσιον ιδρύει «πο-

τροφίαν άπόρων μαθητών Μιχ. Βολονάκη» εις ένδειξιν τιμής προς την μνήμην του έκλιπόντος καθηγητού και άπευθύνει Έκκλησίαν στους μαθητάς και έκτιμητάς του έργου του, να συνεχίσφουν προς τον σκοπόν τούτον.

—Ο κ. Σπύρος Μελλάς θα άφιέρωσεν προσεχώς και τρίτον τόμος της «Έλληνικής Δημιουργίας» στην Κύπρον.

—Στις 10 Άπριλίου ο Έλληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου γιόρτασε την επέτειον της έξόδου του Μεσολογγίου. Ύστερα από σύντομη εισαγωγική όμιλιαν του Προέδρου κ. Κ. Σπυριδάκι μίλησε για την πολιτική και ήθικη σημασία του άγώνος των Μεσολογγιτών ο κ. Φρίξος Πετρίδης.

—Στις 17 Άπριλίου ο κ. Γ. Παπαχαράλαμπος μίλησε στο Λύκειο Έλληνίδων Άμμοχώστου με θέμα: «Η έξοδος του Μεσολογγίου».

—Στις 18 Άπριλίου μίλησε στο Σύλλογον Κυριών Λεμεσού ο κ. Α. Ζορμπάς με θέμα «Η ζωή, το έργον και ο θάνατος του Παλαμά».

—Στις 23 Άπριλίου το Παγκύπριον Γυμνάσιον ώργάνωσε στις αίθουσές του φιλολογικόν μνημόσυνο του καθού της Μ. Βολονάκη με όμιλητή το Γυμνασιάρχη κ. Κ. Σπυριδάκι.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ν. Μπατάγια ν, Πειραιά: Έγκρίνονται όλα τὰ νέα πού μάς στείλατε. Ευχαριστούμε σὰς άποστέλλομεν ταχυδρομικώς σέ ιδιαίτερον δέμα τὰ τεύχη 151—158. Λυπούμεθα πού οι προηγουμένοι τόμοι έχουν οι περισσότεροι εξαντληθῆ ή είναι έλλιπείς. Θά περιμένουμε νεώτερη συνεργασία σας.— Μιχ. Ίακ. Μιχαηλίδην, Μόρφου: Θυμίζει Κράλη! δημοσιεύεται.— Σταύρο ν Ανθιμό ν, Λάρνακα: Στό ποιήμα σας «Παράξενιοι Νασι» υπάρχει πολλή διάθεση, πού δέν έχει όμως ακόμη άποκρουταλλωθῆ σε καθαρή μορφή.— Χ. Φιντικλή, Γιαλούσα: Δοκιμάσαμε νά διορθώσουμε τῆ «Ραγισμένη καρδιά» και νά τό δημοσιεύσουμε. Μ' όλο πού είναι πολύ καλύτερο άπ' όσα μάς στείλατε ώς τώρα, έχει όμως ακόμη ατέλειες. Έξακολούθηστε και μη ειαστήτε νά δημοσιεύσετε, μέχρς ότου πετύχετε νά διοκληρώσετε τῆν έμπνευσή σας.— Ισκιό ν Πρινάρο ν, Άθήνας: Πολύ καλό! θά δημοσιευθῆ.— Αύγη ν Ροδίν η, Γιαλούσα: Θά δημοσιεύσουμε τὰ καλύτερα. Έχετε μερικούς στίχους περίφημους, φροντίστε όμως νά άνανεώσετε τὰ ποιητικά σας μέσα.— Άνδρέα ν Ψαρή ν, Λεμόθου: Ευχαριστούμε για τῆν προθυμία. Δέν είναι όμως γνήσια δημοτικά' είναι ποιητάκια.— Γεώργιο ν Κ. Εύστρατίου ν, Λάρνακα: Γράφετέ μας άν ή μετάφραση πού μάς στείλατε είναι δική σας και έν τούτη περίπτωσηί πού έρίκατε δημοσιεύσει τό πρωτότυπο. Θά περιμένουμε τῆν άπάντησή σας για ν' άποφασίσουμε για τῆ δημοσιεύσή της. Άν θά μάς ξαναστείλετε θά προτιμούσαμε μία (δική σας έββαία) μετάφραση από κάτι πού σύγχρονο.— Χρ. Γεωργίου ν, Λεμεσό: Θά δημοσιευθῆ.— Έλένη Διομήδη ν, Βόλο: Θά σας στέλλουμε τακτικά τό περιοδικό. Με χαρά θά δοῦμε συνεργασία σας, θιβλία ή διτῆδήποτε άλλο σχετικό με τῆν πνευματική ζωή της Σοσολίας.